

türkiye yazıları

SUNU

Koşulların getirdiği bir sonuç muğdur nedir, "sunu" yazıları, adı üzerinde olduğu gibi, derginin o sayısına ilişkin önemli noktaları vurgulayan küçük bir söyleşi olmaktan çıktı. Derginin sorunlarını yansıtan, kimi zaman olaylara kısaca değinen, kültür alanındaki sorunların altını çizen küçük söyleşiler haline geldi. Kendini inkâr eder oldu "sunu". Dilerseniz, bu sayıda başlangıçtaki görevini anımsatalım ona.

Çağdaş edebiyatımızda Halikarnas Balıkçısı önemli bir addır. Balıkçı, hem artistik yeteneğiyle, hem de kendi başına üretip sonradan "mavi yolculuk"çu çevre tarafından benimsenen ilginç tarih anlayışı ve düşünceleriyle edebiyatımızda oldukça etkin olmuştur. Arkadaşımız Aytimur Doğan, bilimsel açıdan Balıkçı'nın görüşlerini ele alıyor bu sayımızda. Onun düşüncelerini irdeliyor, yanlışlarını kısa biçimde ele alıyor. Halikarnas Balıkçısı üzerine böyle bir yaklaşımı yerinde bulduğumuzu belirtmeliyiz.

Balıkçı'nın çizer yönü de vardır, bilirsiniz. Bu fırsatla onun bazı çizgi ürünlerini yayımlıyoruz. Onun çizgi ürünlerinin yayımına önyak olan

dergi çalışma kurulunun özelleştirisi

gülten akın : yaşam öyküsü

halikarnas balıkçısı üzerine

kitle bağı önraporu

nedim gürsel'in öyküsü

alman kültür merkezi müdürüyle görüşme

muzaffer izgü : devenin vicdanı

gülten akın'ın şiiri : panzer

desenler : halikarnas balıkçısı

KASIM 1978 /15 LİRA
SAYI : 20

Bülent Erdemoğlu ile, bu konuda bize izin veren sayın Azra Erhat'a teşekkürlerimizi sunarız.

Sürekli yazarlarımızdan değerli mizahçı Muzaffer İzgü'nün öyküsünü sunarken, arkadaşımızı Dil Kurumu Ödülü dolayısıyla kutluyoruz. Kadim dost Nedim Gürsel'in "Sürgün" adlı öyküsü bir yıldan beri elimizdeydi. Gecikmeli olarak yayımlanması derginin bir sorununa örnek : Her sayı ancak bir öykü yayımlayabilmemiz, bu alanda bizi gerçekten zor duruma düşürüyor. Yazı kurulundan geçmiş ve yayım sırasını bekleyen en az on öykü var elimizde. Bu daldaki ürünlere ilişkin dosya da kabardıkça kabarıyor ve açıkçası bizi öykü yazarları ve okurlar önünde mahcup ediyor. Şunu da belirtelim, yayım programımıza önümüzdeki beş - altı ay için bir "öykü özel sayısı" yerleştiremedik, Gündemimizde daha ağır basan sorunlarımız var. Kitle bağı çalışmalarını geliştirerek, emekçiler için belki de her sayı parasız bir "edebiyat eki" vermeyi tasarladığımız şu günlerde, bizleri anlayışla karşılayacağımızı umuyoruz.

Çok mu zor işler tasarlıyoruz? Yoksa üstesinden geleceğimize girişimler mi bunlar? Dergimizin kuruluş döneminde de buna benzer sıkıntılar çektik. Deneyimlerimizin bize bir kez daha anımsattığı gerçek şu: TER çok güzel, çok yüce. Terlemeden hangi sorunun üstesinden gelinbilir?

Alman Kültür Merkezi ve Goethe Enstitüsü müdürü bay Winterscheidt' la dergi adına Sargut Şolçin'le birlikte yaptığımız görüşmeyi ilgiyle okuyacağımızı sanıyoruz. Alman kültürü ve ona ilişkin temel sorunlar konusunda Demokratik Alman Cumhuriyeti yetkilileriyle de görüşmek istedik. Bu isteğimizi gerçekleştirmek için oldukça çaba göstermemize karşın, her nedense bağlantı kurmak olanağımızı bulamadık. Üzgünüz.

Doyurucu bir "kesit" bölümü sunabildik mi acaba? Bu bölümle ilgilenen arkadaşımız Ali Cengizkan, "kesit" için geniş malzeme getirdi önümüze. İyi bir seçme yaptığımız kanısındayız. Yazar arkadaşımız Mehmet Güler'in, "Anı" başlığı altındaki yazısı ve sanatçı dostumuz

Bu Sayıda

Halikarnas Balıkçısının Desenleri

Türkiye Yazıları	3	Özeleştirisi
Aytimur Doğan	5	Halikarnas Balıkçısı Üzerine
A. E. Martintsev	10	Türk Şiirinde Ses Yinelemesi
Sennur Sezer	10	Bir Sevgi Şiiri
Kemal Bayram	11	Terine Al Kan
İzzet Gödeli	12	Andifli
Ahmet Telli	13	Kahvede
Ahmet Özer	13	Bekleyişler
Winterscheidt	14	Görüşme
İ. Mert Başat	15	Ha!
Gülten Akın	17	Panzer
Muzaffer İzgü	18	Devenin Vicdanı
Nurullah Can	19	Su
Mutlu Parkan	20	İstanbul
Nedim Gürsel	22	Sürgün
Gülten Akın	26	Kendileri
Ali Onat	30	Acı Tütün
Veysel Çolak	31	Şili'de Neler Oldu
Ahmet Telli	31	Oyunun İçi
Hüseyin Altunya	33	Anadoluda Tanın
Mehmet Güler	34	Ahmet Baba
Cüneyt Ayrıl	36	QUŞ ve TRT Üzerine
Erhan Tıgılı	37	Ölüleri Rahat Bırakın
Turgut Çeviker	38	T. Oral, H. Soyöz
Hüseyin Yurttaş	40	İnbar ve Siren Günlerinde
Çetin Öner	41	Halk Neyi Sever
Türkiye Yazıları	43	Kitle Bağı Önraporu

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : A. Ahmet Say / Yönetim yeri : Selânik Cad. No. 7 Kat 1. Kızılay - Ankara / Yazışma ve havale adresi : Posta Kutusu 367 - Kızılay, Ankara / Yıllık abone 150 TL, altı aylık 75 TL, ABD için 35. öbür ülkelere 25 Amerikan Doları / Kapak : Sait Maden / İstanbul dağıtım Ge-Da. Çağaloğlu, İstanbul / Anakara Dağıtım: Ge-Da Necatibey Cad. 56 / Ege Dağıtım DATIC, Konak, İzmir / Taşra Dağıtım : Ge-Da Ankara / Temsilcilikler dağıtım : Türkiye Yazıları / Dizgi, baskı, cilt : Çağ Matbaası, 24 28 49 Ankara / Türkiye Yazıları'nın yönetim yeri Pazar dışında hergün saat 17.30 ile 19.00 arasında açıktır.

Cüneyt Ayrıl'ın çokuluslu şirketlerle ilgili çalışması "kesit" bölümüne güç kattı.

Kitle bağı konusunda tartışmaya sürdüğümüz temel konuları, arka kapaktaki rapor özetinde bulacaksınız. Siz de düşünün bu konuda. Görüşlerinizi bize yazın. Ölçüp biçerek, dikkat-

li adımlarla yürümek istiyoruz "kitle bağı" çabasında. Bazı çevreler bu alandaki çabalarımıza dudak büküyorlar. Gün gelir, belki de bizi suçlayacaklardır. Mayın tarlasında yürüyor gibi gözükssek de, bu nanemolla çevreleri "mayın" yerine koyacak kadar safdill değiliz. Sevgiyle...

Özeleştiri

ALİ CENGİZKAN — Türkiye Yazıları'nın son sayılarındaki bazı yanlışlıklar, aksaklıklar, yanlış değerlendirmeler ve eksiklikler, bence özeleştirisinin zamanı geldiğini ortaya koyuyor. Ahmet Say'ın yanlışları daha çok, ama topluca bir özeleştiriye gitmekte yarar var. Çünkü hepimiz sorumluyuz derginin gelişiminden ya da gerileşiminden

MERT BAŞAT — Alalım Ekim sayısını... Bir yığın yanlışlık... Ve derginin çalışma gurubu olarak hepimizi bağlayan bir yığın aksaklık... Ahmet Telli'nin elindeki kâğıtta not edilmiş bunlar.

AHMET TELLİ — Evet, toplantıya gelmeden kısaca not aldım. Okuyorum: Sunu yazısındaki "kötü şiir" sorununa değiniş biçimi... Okur açısından yanlış değerlendirilebilir burdaki sözler. Sertel konusunda da sorun çok kısa ve hafif geçirilmiş... Arka kapakta Ali İhsan Mihç'i'nin yazısının sonundaki dipnotlara eklenen (Lukacs haindir. T. Yazıları) sözü, bizler için sürpriz oldu....

AHMET SAY — Bir dakika... O ibareyi sizden habersizce ve son anda ben koydum. Hepinizin Lukacs'ın hainliği konusunda benim gibi düşündüğünüze güvenerek! N'olmuş? Lukacs hain değil mi? Macar karşı devriminin ideoloğunu yüklenmedi mi? Karşıdevrim sonrası, Batı'ya sığınarak Federal Alman Savunma Bakanının mâlikânesinde üç ay kalmadı mı?

CENGİZKAN — Bütün bunlar doğru. Ama oraya son anda konan "haindir" ibaresi, şu anda söylediklerini açıklamıyor!

GÜLTEKİN EMRE — Evet, sorun bu. Lukacs'ın hainliği üzerine açıklayıcı bilgi veren bir yazı hazırlamak başka şey, bu açıklamalardan yoksun bir ibareyle yetinmek başka şey.

MERT BAŞAT — Bilemeyiz, belki okurlarımız arasında Lukacs'ın öneklığı, hainliği konusunda hiç bilgisi bulunmayan kişiler vardır. Onlar Lukacs'ı marksist estetik kavrayışı açısından iyi bir yorumlayıcı olarak tanıyorlardır belki. Açıklamayı beraberinde getirmeyen bir ibare onları şaşırtmaz mı?

SAY — Haklısınız. Duygusal davranmışım. Dipnotlar arasında son anda Lukacs'ın adını görünce dayanamadım, koydum o sözleri.

CENGİZKAN — Sunu yazısındaki "kötü şiir" konusundaki değerlendirme de bazı yanlış anlamalara yol açabilir... "Kötü şiir yayımlamaktan caymayacağız" cümlesi okuru iyice yanıltabilir.

EMRE — Özellikle Ali'nin bu konuda titizlik göstermesine katılıyorum. Çünkü yazı kuruluna şiirleri o getiriyor. Şiirlerde ilk seçmeyi yapan Ali...

SAY — Aman efendim, o cümle, "Ali şiir seçemiyor, tutup en kötü şiirleri yazı kuruluna getiriyor" anlamında alınmaz. Biz şunu demek istiyoruz: Bir edebiyat dergisi olarak üsüzlere ,genç yeteneklere olanak açmak, onların şiirlerini yayımlamak görevdir. Şiir alanında Türkiye'nin yaratı - beğeni ortalamasının altına düşmedikçe, bu şiirleri yayımlamakta sakınca yoktur. Yalnızca ünlülerin şiirlerini yayımlamak dergiye birşey katmaz. Ama bazı süper entellektüel ve süper şiir ku-

yumcuları var ki, ünsüzlerin şiirlerine ilişkin olarak dudak büküyorlar. Onların da üstüne gitmek gerek. "Bu şiirleri yayımlamaktan caymayacağız!" diyerek kararlılığımızı göstermek gerek...

BAŞAT — Sorun bu biçimiyle konuşca açıklık kazanıyor. Ünsüz yeteneklere dergimizde yer ayırmaktan kaçınmayacağız. Ve aslında, o şiirlerin hiç biri "kötü şiir" değildir.

CENGİZKAN — Bu konuda bir noktaya değinmek istiyorum. "Türk Dili" dergisinin son sayısındaki açıklamayı gördünüz mü?

TELLİ — Bir yazı kurulunun böyle bir açıklama yapmak durumuna düşmesi ne acı!

CENGİZKAN — Olay şu : Birisi, Metin Eloğlu adı ile Türk Dili'ne bir şiir gönderiyor. Dergi yazı Kurulu da "Eloğlu" adını gördü ya, hemen yayımlayıveriyor bu şiiri. Belki de okumadan. Ünlülere olsun, ünsüzlere olsun, bu derecede haksızlık edilemez!

SAY — Biz o yazı kurulunun yerinde olsak ve böyle bir yanlışa düşseydik ne yapardık?

MERT BAŞAT — Böyle bir olayda biz bu duruma düşmezdik.

EMRE — Düşsek bile, ben kendi adıma yazı kurulundan çekilmeyi yeğledim.

SAY — Aslında Metin Eloğlu'na ne büyük bir haksızlık var bu olayda!

CENGİZKAN — Evet. Metin Eloğlu, yaratılarıyla şiirimize katkıda bulunmuş bir şairimizdir. Türkiye Yazıtları'ndaki şiirleri de onun bu önemli özelliğinin göz önünde tutulması sonucu yayımlanmadı mı?

SAY — Doğru. Onurla yayımlıyoruz Eloğlu'nun şiirlerini. Yalnız, taktitlerinden sakınınız!

BAŞAT — Dönelim özeleştirmeye. Dergimizin Ekim sayısında üzerinde durulması gereken bir nokta daha var: "Kesit" bölümünün en sonundaki habere dikkat ettiniz mi? İmzasız bir yazı. Sanki dergi yazı kurulunca yazılmış gibi.

TELLİ — Bu yazının sonunda şöyle deniyor: "Demirkol (...) fotoğrafın kitlelerin bilinçlenmesine, örgütlenmesine katkıda bulunması gerektiğini savunur." Da-

ha önceki cümlede ise şu var: "Demirkol mevcut fotoğraf sanatçılarını eleştirmişti." Bu sözlerden şöyle bir sonuç çıkar. Türkiye'de Demirkol'dan başka hiçbir fotoğraf sanatçısı kitlelerin bilinçlenmesine, örgütlenmesine, mücadelesine katkıda bulunmuyor.

EMRE — Zorlanırsa böyle bir sonuç çıkartılabilir. Ama besbelli ki, Türkiye'de Demirkolda dahil olmak üzere, kitlelerin bilinçlenmesine vb. katkıda bulunan birçok fotoğraf sanatçısı vardır.

SAY — Şimdi, arkadaşlar, isterseniz özeleştirimizi daha genel bir konumda sürdürelim.

CENGİZKAN — Nasıl?

SAY — Derginin eksikliklerine, yanlışlarına daha genel yaklaşalım.

BAŞAT — Bölüm sorumlusu arkadaşların sorumluluklarını tam bir görev bilinciyle yerine getirdiği söylenemez. Sözcüleri ben, inceleme - deneme bölümünden sorumluyum. Ama doğrusu bu alanda yeteri kadar çalışkan olamadım. Sargut arkadaşımız da yurt dışında olduğu için, yazı kurulu çalışmaları aksadı.

CENGİZKAN — Aksaklık mı ararsınız Türkiye Yazıtları'nda? Sürüsüne bereket, Neyse ki, kitle bağı kurma konusundaki çalışmalarımızı şu günlerde hızlandırabildik.

SAY — Biliyorum, yaz aylarındaki durumumuzdan söz edilecek. Yaz aylarında bu konudaki çalışmaları hızlandırma olanağı yoktu. Tatil dolayısıyla kendimiz de dahil olmak üzere, yardımına başvuracağımız birçok uzman kişiyi Ankara'da bulmak olası değildi.

EMRE — Bu sayımızda arka kapakta ön-raporu yayımlamak yerinde oldu. Böylece okurlar, gelişmelerden haberi olacak.

BAŞAT — Sonuç olarak şunu diyebiliriz : Çok daha sıkı çalışmamız gerek. Daha yoğun...

SAY — Bir önerim var : Yığılmış olan sorunlarımızı daha çabuk çözümlenmek için toplantılarımızı sıklaştırsak, ne dersiniz?

TELLİ — Çok iyi olur. Haftada iki kez toplanalım derim ben.

SAY — Cumartesi günü onüç otuz'da, uygun mu?

inceleme
Halikarnas Balıkçısı Üzerine
Aytimur Değan

1. HALIKARNAS BALIKÇISI'NDA KÜLTÜRE
YAKLAŞIM :

Her kültür, belli bir toplumun siyasasının ve ekonomisinin -duyuş, düşünüş birliğini oluşturan her türlü yaşayış, düşünce, sanat varlıkları biçiminde- ideolojik bir yansımasıdır. Tarih boyunca her yeni kültür, eskisinin üzerine kurulmuştur. Çeşitli biçimlerde onu içinde barındırırlar.

Belli bir dönemden beri geçmişe dönük kültüre bakış açısı, sağlıklı bir kültürel politikayı sağlayamamıştı. Dünya emperyalist sisteminin bir yansıması olarak, sosyo - ekonomik bunalımın, ülkemizde şiddetini keskinleştirerek duyurduğu günümüzde, kültürel konularda çeşitli arayışlar boy vermeye yeniden başladı. Kitlesel - devrimci kültür politikası bir yana, kimileri Osmanlı kültürüne ağırlık vererek, onu Marxizm'le kaynaştırma, yeni bir birleşime varma açısından değerlendirmişlerdir. Kimileriye, kültürün önemini abartarak, ona belirleyici nitelikler vermeye çalışıp, Eski Anadolu Kültür ve Uygarlıklarını benimseme akımı olarak biçimlenme yoluna gitmişlerdir.

Eski Anadolu Uygarlıklarını benimseme akımı olarak biçimlenmeye yönelen yolun en etkin savunucusu ve kuramcısı Halikarnas Balıkçısı'dır. Benimsediği kültürün ekonomik temelini Antik Çağ - Anadolusunun köleci toplumunun köleci üretim biçim ve ilişkileri oluşturur, genellikle.

"Eski Anadolu Uygarlıklarını benimseme anlayışı belki bugün aydınlarımız arasında gerekli yaygınlığı kazanmış değil. Ama unutmayalım ki Atatürk'le başlayan, 'Hep bu Topraktan' dergisi ile sürdürülen Hüseyin Hilmi Bayındır'la (Tiral Tarihi, Tarihte Zeybeklik ve Musikisi) özgün buluşlara ulaşan, Halikarnas Balıkçısı'nda coşkun bir sav biçiminde şaha kalkan bu görüş, bizim için bir varoluş kuramıdır."1

Bu sav, Batı uygarlığının ve kültürünün temelini Eski Anadolu kültürünün oluşturduğunu, dahası bu kültüre sahip çıktıklarının anlatımı, buna koşut olarak da, Antik çağ Anadolu kültür ve uygarlıklarına gerçek mirasçı çıkıp, bugünkü kültürel biçimlenmemize temel alma biçiminde somutlanabilir.

"Batı'da küçük çocuklara, Yunan Efsaneleri diye, Anadolu Efsanelerini anlatırlar. İşte bunlar bizim elde etmek istediğimiz Batılı kültürün kökünü ve temelini teşkil ederler... Bu suretle Batı âlemi, tamamıyla yaban-

cısı bulunduğu bir kültürün tamamıyla varisleri durumuna getirilir."2

"Batının çiçeklerini alıp, artık kurumuş olan eski ağacımızın dallarına pamuk ipliğiyle bağlamaya ne hacet vardı? O çiçekleri açan gövde ve kökler bizim topraklarımızdaydı."3

Böylece Anadolu'yu, "eski taş devrinden beri akla gelen bir uygarlıklar şelâlesi, birbiri ardına gelen bir uygarlıklar sentezi"4 olarak değerlendirerek Avrupa Türkleri (Peçenek, Kıpçak, Kuman), Oğuzlar Selçuklar ve antik çağ Anadolu İnsanlarının kan karışımıyla Türkiye etkin birliğinin oluştuğunu ileri sürer, antik çağ Anadolu kültürünün gerçek mirasçılarının Türkiye Türkleri olduğunu sağlamış olur.

Halikarnas Balıkçısı insanların uygarlık yolunda, büyük, din ve akıl çağı olmak üzere üç aşamadan geçtiğini belirtir. O'na göre, Anadolu antik çağ uygarlığı,

toplumun içinde yaşayan, kendilerini ,barbar dedikleri kölelerin efendisi saymayan fizyologların uygarlığıdır. Atina'daysa, buna karşın demokratik akımla toprak sahipleri oligarkların tutuculuğu çatışma halindedir. Demokratlar insanların eşit haklara sahip olduklarını savunurlar. Burada Halikarnas Balıkcısı'nın bakış açısının ideolojik temeli belirir. O, Atina'daki (yerel olarak Atina ve Batı Anadolu kıyıları) bu toplumsal çatışma durumunu vurgularken, idealist filozofları Atina'ya atar, materyalist filozofları da Anadolu'ya çeker. Bunu yaparken diyalektik yöneme göre, birliğin iki zıt yanı olarak değil, nitelik olarak biri diğerinden çok geri olan, iki ayrı (aralarında derece değil kategorik farklılık taşıyan) öge diye ele alır.

İşte bu ayırmadan gidilerek köleci toplumun, ülkelerin özgülünde biçim ve nicel değişiklikler göstermesi, öz ve nitel değişikliğe özdeşlenilir. Atina ile Batı Anadolu kıyıları ve adalar arasında uzak aralıklar çekilir. Ayrıca, bilimsel ve kültürel gelişim, köleci toplumdan, onun sınıf ilişkilerinden soyulanır. Bilimsel, kültürel ve toplumsal gelişimin, köleci toplum yapısında, köleci üretim ilişkilerinin üretici güçleri geliştirici niteliğiyle bağları kesiliverir. Oysa, "En eski Antik Çağ köleci devletlerin ideolojilerinin ayırıcı özellikleri dinsel nitelikleridir"5

"Materyalist filozoflar, demokratik biçimi içinde köleci toplumun, yani Atina tipindeki demokratik sistemin ideoloğları idiler. İdealistler ise, İsparta tipindeki oligarşik siteyi temsil ediyorlardı"6

Atina site devletleri kültürünün, Atina kolonileri olan Anadolu kıyı ve adalar kentlerinin kültüründen kategorik olarak ayrılanmaya çalışılması; Halikarnas Balıkcısı'nın kültüre bakış açısından kaynaklanır. Bu aynı zamanda onu aynı kültürün iki zıt kutbu materyalist İyon Okulu ile İdealist Atina Okulu arasındaki savaşın, iki ayrı toplumsal kültür çatışmasına götürür. Böylece Halikarnas Balıkcısı, köleci demokratik Atina kültürü ve köleci oligarşik İsparta kültürü ayırmaması yerine, oligarşik İsparta, oligarşik Atina, demokratik İyonya (Anadolu) kültürü gibi üçüz ayırmalamaya giderek, Batı - Doğu çatışmasının seslerini duyurmağa çalışır.

"Örneğin Atina'da binden fazla kölesini pir aşkına, madenlerde ötede beride kullanan oligarklar vardı. Oysa İyonya'da güneşin ne zaman tutulacağını hesaplamakla uğraşıyorlardı, o sıralarda"7.

Halikarnas Balıkcısı'nın antik çağ Anadolu kültürüne bakış açısı ulusal ve ülkesel ayırmalamaya dayanır. Bu ayırmalamada, Doğu - Batı zıtlaşmasının etkisi büyüktür. Bu nedenle, köleci toplumun ekonomisinin geliştirici niteliği, kafa - kol emeği arasındaki ayırılmanın köle sahiplerinin fizik olarak çalışmaktan kurtarıp, entelektüel uğraşılara vermesi sonucu, ilkel toplumun birikimleri üzerine güçlü bir kültürün ve uygarlığın doğması, Yunanistan - Anadolu gibi bölgesel ve ulusal ayrıma çakıştırılır.

Halikarnas Balıkcısı Batı emperyalizminin kültürel politikasının şovenizme -antik çağ köleci toplumunun kültürünü Atina'ya yükleyip, dinsel ve etnik bağla kendilerine yaklaştırmalarına- tepki olarak böyle bir ayırmalamaya sapar ve zıt kutup gördüğü Batı Şovenizmiyle temelde aynı yere varır. Bu açıdan O'nun *İnsanseli*, sınıfsal nitelik taşımaz; soyut, burjuva *insanseli* olarak kalır. Batı burjuva kültür ideoloğları Prof. Gilbert Murray, Prof. Alfred North Whitehead'ın ziddını yapmanın doğru olacağı yanılığısına düşer.

"Batı, Anadolu uygarlığının maddesel yönünden faydalanırken, Atina uygarlığını da 'ölümsüz ruh' uyuşturuculuğuyla karşılaştırmıştır. Böylece işine gelen eklektik bir felsefe uydurmuştur. Bu uygarlıkları inceleyenlerin çoğu Batılı olduğu için, bunlar insanoğlu tarihini insansel değil, Hristiyansel ve İndo - Avrupasel açıdan incelemişler ve tarihi hep kendilerine doğru yontagelmışlerdir"8

Antik çağ Anadolu, adalar ve Yunanistan toplumları kültürüne sınıfsal açıdan yaklaşılmaması, Batı burjuva aydınlarının şoven ve dinsel ayırmalarına tepki olarak, ulusal ve soyut insansel bakış açısı, Halikarnas Balıkcısı'nı, antik çağ köleci toplum kültüründeki köle emeği izlerini görememeğe yöneltir. Oysa zanaatçılık, denizcilik, ticaret sanat, hızla gelişmelerini, kölelerin sömürülmesine borçluydular.

Söz edilen kültürün ekonomik ve sınıfsal temellerinden soyutlanması, temelsiz bir özgür ve uygar ortama götürür O'nu; Anadolu'daki özgür ve uygar ortamı köleci toplumda hangi sınıflar için olduğunu vurgulamaz bu arada, kültürdeki köle emeği de gözardı edilir.

"Thales zamanında Thales'e karşı (Galileo'ya olduğu gibi) bir Vatikan çıkmadığına göre, ortam tam uygar vehür bir ortamdı. Oysa Perikles'in davetlisi Anaksagoras, ay ve güneş birer tanrı değil, maddesel kütlelerdir, dediği için Atina'da ölüme mahkûm olmuştur. Tıpkı Galileo gibi..."9

Burada, "üretim ilişkilerinin karakteri, toplumun iktisadi düzenini belirler" üretim biçimi, "ilk önce, toplumun sınıf bileşimine bağlı olan hukuksal ve siyasal kurumları, kısaca, toplumun siyasal üst yapısını belirler. Sonra dolaylı olarak, o belirli topluma özgü olan toplumun ideolojik üst yapısını belirler," gibi toplum bilimsel genellemelerden uzak düşer. Halikarnas Balıkcısı'nın görüşleri, sınıfsal temeller üzerine oturmaz.

Halikarnas Balıkcısı'nın, bu temelden giderek, öbür görüşleri de içinde çeşitli sakıncaları barındırır.

2. HALİKARNAS BALIKÇISI'NDA KÜLTÜR ATLAMASI :

Halikarnas Balıkcısı, yanlış kültürel yaklaşımıyla yeni kültürün, eskinin içinden çıkarak ve eskiyi yakarak yeni olduğunu, ondan daha ileri olduğunu değerlendirememiştir.

O'nun kültürel politikasında temel aldığı nokta belli bir coğrafi bölge içinde tarihsel olarak gelmiş geçmiş tüm toplumların karışımıyla oluşan bir etkin birliktedir. Bu etnik birlik; "Türkiye'nin ve Türkiye'lilerin (ki bunlara kısaca Türk deniliyor) tarihi, Türkiye'de gelmiş geçmiş koşullarca etkilenmiş ve koşulları etkileyerek bütün etnik ve kültürel varlıkların tarihidir." (10)

Avrupa Türkleri (Peçenek, Kıpçak, Kuman) kısaca Bizans, Oğuzlar, Selçuklar, Anadolu taş dönemi insanları, kanları karışınca, Anadolu'nun Türkiye Türkleri etnik birliği oluşmuş, Türkiye denilen etnik birlik, bir kültür ve gerçek yaratmıştır O'na göre. Ama tarihsel akışı içinde, Antik çağ Anadolu kültürünün kaba Materyalist ve Diyalektik niteliği, Bizans, Selçuk ve Osmanlı kültürlerinin üstünü örter. Birbiri arkasına gelen bir kültür ve uygarlıklar sentezi olarak benimsememesine karşın, Halikarnas Balıkcısı, Bizans kültürünü kötüler. Onun bir devamı olarak gördüğü Osmanlı kültürünü "at, araba ve ahır" kültürü olarak ele alır ve önemsemez. Belirleyici olarak seçilen Antik çağ Anadolu Köleci toplum kültürünün - dar anlamda Ahilik kurumu ve kültürü olarak sınırlanan Osmanlı Feodal kültürü atlanarak - günümüz Türkiye kültürüne damgası vurulmaya çalışılır.

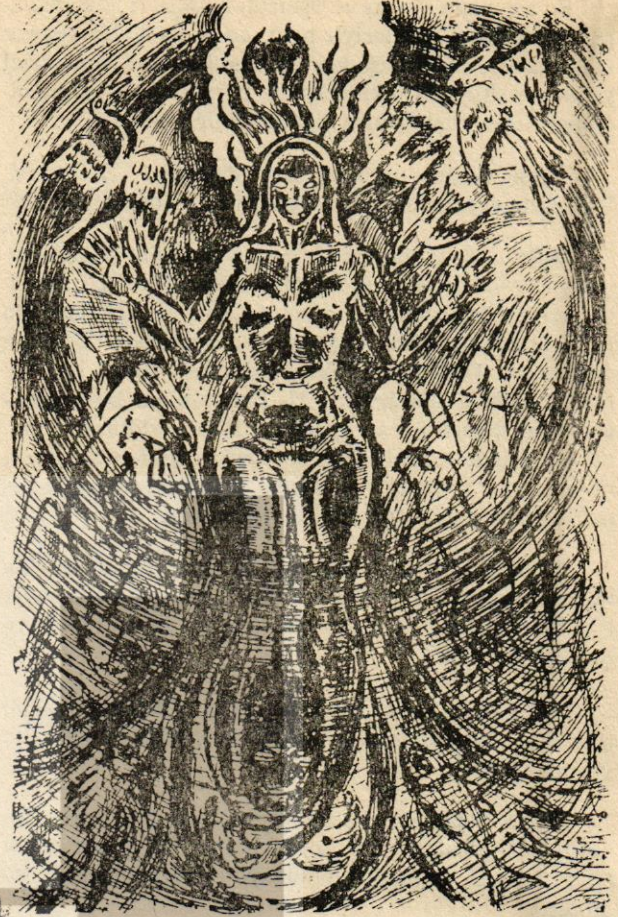
Bizans ve bunun bir devamı saydığı Osmanlı ve Selçuklu kültürleri, tüm maddi ve manevi nitelikleriyle, varlıklarıyla "at, araba ve ahır" kültürüne indirgenerek küçümsenirken, makinenin onu yokettiği ileri sürülür. Buna karşın Antik çağ Anadolu kültürü temel dinamizmi gereği büyütülür ve belirleyici nitelik kazandırılır.

Halikarnas Balıkcısı'nın Feodal Selçuk ve Osmanlı kültürünü atlamasındaki temel nedeni, O'nun kültüre bakış açısındaki sakatlıkta aramak gerekir. Balıkcı'nın kültürel konulardaki düşüncelerini içeren kitaplarında, Feodal toplumun bir kültürü olacağı, bu kültürün Köleci toplum kültürünün üzerine kurulup, ondan daha ileri olabileceği konusunda bir bilgi bulunamamaktadır.

"Bizanslılar, bin yıldan çok daha uzun zaman süresince Anadolu'da kaldıkları halde, sanatça değeri olan bir kıvrıntı bile bırakmamışlardır." (11)

Köleci toplumun son aşamasının zorunlu sonucu Bizan'a raslar. Öyleki bir bakıma Bizans dönemi için Köleci toplumdaki feodal topluma geçiş dönemi denilebilir. Bu süreç aynı zamanda nitelik olarak farklı bir kültürün birikimlerini de içinde saklamaktadır. Toplumsal tepkilerin aşırı dayatması; egemen sınıfların gericiliğini ve kültürel gericiliği doğurmuştur, bir bakıma.

Bizans'ın kültürel gelişiminin kısır olması büsbütün köleci üretim biçimlerinin çürümesinden, güçlü halk ayaklanmalarının köleci sistemin yapısını sarsmasından ileri gelmekteydi. Öyleki bu dönemde egemen sınıfların, kendisine karşı olan ve kendisini zorlayan sınıflara, onların ilerici kültürel yapılarına karşı amansız bir bas-

kı uyguladıkları görülür. Çünkü egemen sınıflar ilerici ve devrimci niteliğini çoktan yitirmişler; baskıcı ve tutucu bir kimliğe bürünmüşlerdir. Ve kültür, Roma köleci toplumunun siyasal ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişikliklere uygun olarak değişmiştir.

Bizans dönemini iki süreç içinde değerlendirmek gerekir. Birbirine zıt ve karmaşık olan bu süreçler içinde, geçiş döneminin özelliklerini görmek olasıdır.

"Daha sonraları Bizans adı ile tanınan Doğu Roma İmparatorluğu, karışık bir süreç sonunda, feodal bir devlete dönüştü." (12)

İkinci süreç içinde Feodalist yapı içine giren Bizans, karmaşık yapısını çevreleyen koşullarıncı değerlendirilmediğinden çeşitli yanlılara da yol açmıştır.

"Ama bütün bu pislikleri, bir tavus kuşu kuyruğunun, renkleri ve göz kamaştırıcı gösteriş ve yaldızlarıyla örtülüyordu. Osmanlı saraylarıyla Vatikan, bu süslü pisliklerin çoğuna tevarüs etti." "...Türk mimarlığı kubbeleleriyle Bizanstan esinlendi. (13-14)" Osmanlı İmparatorluğunun Bizans uzantısı bir kültür olduğu Türk diline alınan önemli sözcüklerden, müziğinden, mimarlığından hattâ kimi yol bizantinizminden besbellidir." (15)

Bu aşamada Bizans ve Osmanlı kültürleri iktisadi yapı olarak genel çizgileriyle aynı, ortak özellikler taşıyan kültürlerdir. Birbirlerinden etkilenmişlerdir. Ama nicel yönden çeşitli farklılıkları içinde barındıran, yaşayış biçimleri ayrı toplumların kültürleridir, aslında.

"Oysa Bizans uygarlığı her yönünden Batılılarca Hellenizm sayılan ne varsa hepsine zıt ve düşmandır"(16)

Doğru. Zıt ve düşman olmasının nedeni birbiriyle çelişen iktisadi sistemin ürünü olmasından ileri gelir. Şunu da belirtmek gerekir ki, aynı şekilde, H. Balıkcısı'nın da belirtmediği Antik çağ Anadolu kültürüne de zıt ve düşmandır. Çünkü biri Köleci toplumun, öbürü ise, Feodal toplumun kültürüdür. H. Balıkcısı'nın bu sosyo-ekonomik temeli bir yana iterek, Bizans kültürünü, Antik çağ Anadolu kültürünün bir devamı gibi görmesi ise, mekanik ve şovenist anlayışının ürünüdür. Burada sonuç bakımından çatığı Batılılarla birleşir.

"Osmanlı İmparatorluğunun gelişme çağındaki ekonomik yapısı Âhilere dayanır. Bu kuruluşun ekonomik temellerinin bozulmaması için, bunlar dinsel temellere dayanmıştı." (17)

"Batı'da, 'o şan ki, Hellenistan idi' sözleri ile açıklanan Batı romantizminin kökünde de dinsel bağnazlık vardır." (18)

Feodal toplumun ideolojisinde kesin rol dine düşmüştür. Ortaçağın bütün uygarlıkları dinin damgasını taşır. Oysa H. Balıkcısı, bu olguyu dinsel bağlantıya indirger.

Halikarnas Balıkcısı, biçimsel olarak Osmanlı kültürünün varlığını yadsımaz. Onu, nitelik ve kapsam olarak yadsır. Biçimsel olarak Anadolu Etnik birliğinin (Türkiye) malı sayar. Aslında gözardı edilen şey; Feodalitenin bir iktisadi ve toplumsal sistem olarak kendisine özgü bir kültürü (üst yapısı) olduğu ve bu kültürün

geçmiş kültürü yıkarak onun üzerinde kurulmuş, yeni ve nitelik olarak farklı daha ileri bir kültür olduğudur.

"Bu kültür mirasını Türkiye'li insanlara kısa yollarla benimsetmek her Türk aydınının ilk ödevi olmalıdır." (19)

Burada karşımıza temel bir yönseme olarak geçmiş kültürler arasında Antik çağ Anadolu kültürünün belirleyici niteliğe kavuşturulduğu olgusu da çıkmaktadır.

Sonuçlar bizi şu değerlendirmeye götürmektedir: H. Balıkcısı incelemelerinde her ekonomik sistemin bir kültürel üst yapısı olduğunu gözardı etmiştir. Bu da O'nun geçmişe dönük kültüre bakış açısındaki çarpıklıktan gelmektedir. Bunun sonucu ise, H. Balıkcısı'nda, Feodal Selçuk ve Osmanlı kültürünün, köleci toplum kültürünün mekanik bir devamı sayılarak, feodal kültür atlaması biçiminde yansımalarıdır.

3. HALIKARNAS BALIKÇISI'NDA KÜLTÜREL SENTEZ DÜŞÜNCESİ VE HÜMANİZMA :

Daha önce H. Balıkcısı'nın temel ve belirleyici dinamiği kültüre yüklemeye çalıştığını, bu kültürün ise genellikle Antik çağ Anadolu kültüründen kaynaklandığını söylemiştik. Selçuklu ve Osmanlı kültürü nitelik olarak geçiştirilip, temel olarak alınan bu kültür ve uygarlığın, kapitalist çağ kültürü ile sentezi, 3. Dünya ülkeleri ideolojik kuramı ya da, Hümanizma'ya (soyut insanlık) öte atılan adımlar sayılır.

"Kültürümüzde de temel olabilirler, çünkü zaten üzerine bastığımız topraktan çıkmadılar. Biz ilk çağ kültürlerinin doğrudan doğruya mirasçılarımız." (20)

Halikarnas Balıkcısı, yerel ve ulusal olarak belli topraklar üzerinde yaşamış kültürleri, tarihsel bir gelişimle kaynaşmış bir uygarlıklar sentezi olarak benimsemiştir. Nitelik olarak değişik, bir üst iktisadi sistemin kültürel olgusunu yalnızca bir sentez olarak ele almıştır. O'na, Osmanlı kültürünü belirleyen güç, Antik çağ Anadolu kültürlerinin dinamiği üzerine, çeşitli kültürel karışımlardır. Buradan H. Balıkcısı'nın, kültürel kavrayışını geçmişe dönük kültüre yaklaşımındaki Şovenizm etkisiyle Seçmecilik üzerine oturttuğu da söylenebilir.

"Eski olan yıkılmadan yeni olan inşa edilemez, eskinin yolu kapanmadan yenisine yol açılmaz ve eskisi durdurulmadan yenisi ilerletilemez; eski kültür ile yeni kültür arasında bir ölüm kalım mücadelesi başlamıştır." (21)

O'nun kültür anlayışının özünü, sentezi oluşturan temel dinamiğin kökünü araştırmak, iyice özümlemek oluşturur. Belirleyici nitelik yüklenmiş kültürle, geribiraktirilmiş zincirinin kırılması gibi siyasal içerik taşıyan bir Hümanizma kökleştirilmeye çalışılır.

"Okullarda Latince, Yunanca, öğretiminin konması için yıllarca savaşlar oldu. Bu dava geniş bir Hüma-

nizma'nın kurulması için atılan bir adımdı. (...) Türkiye'de kökleşebilecek bir *hümanizma*'ya bu basit yollar-
dan gidilmelidir bizce. İlk iş bu topraktan çıkan her şe-
yin bizim olduğuna inanmak, inandırmaktır." (22 - 23)*

Önceden belirttiğimiz gibi Halikarnas Balıkcısı, An-
tik çağ Anadolu'sunun kültürel olgusunu, kapitalist ça-
ğın kültürel olgusuyla sentezleyerek yeni bir birleşime
varır. Bu birleşimin yansısı ideolojik ve siyasal plat-
formda da görülür.

"İsa'dan 4000 yıl önce Sümerler de Batı Anadolu'lu
insanlara, "Denizin kıyısındaki güneş bahçesinde yaşa-
yan insanlar" diyorlardı. Çanakkale Savaşları'nda, ta-
rihte sifatah olarak emperyalizmi yere çalmış, o insan
da, tarihin taa başlangıcından hız alan bir sesle, 'Ordu-
lar, İlk Hedefiniz Akdenizdir, İleri' diye bağırıyordu." (24)

Emperyalist metropol ülkelerinin, burjuva yazar ve
aydınlarının, dünya ülkelerindeki Ulusal ve Halk Kur-
tuluşu Savaşlarından övgüyle söz etmediğini; geçmişte-
ki savaşları görüp övdüğünü belirten Balıkcı, bunu, Do-
ğu-Batı ikilemine bağlar. Bu gerçeği de, sömürülen bir
ülke olan Türkiye'li olduğundan belirtir. Gerçekten sı-
nıfsal açıdan yaklaşmadığından, kimi claylar ve
gerçekler, - bilinen gerçekleri, ülkeleri ve ülkelerin (ge-
ri kalmış) ülkemizle olan yapısal benzerliklerinden ötü-
rü - benimsenir, ama, değerlendirmeler sonuçta yanlı-
lara varır, çözüm yanlış saptanır.

"İki bin beş yüz yıldan beri batının okullarında öğ-
rencilere Marathon çatışmasının ve Thermophil savun-
masının ululuğu anlatılır. (...) Günümüzde Anadolu, Kü-
ba, Çin, Cezayir, Vietnam vb. özgürlük savaşları oldu.
Ama batılı ozanların Hellenistan savaşlarından başka
savaşlar için Thermophil savaşı konusunda olduğu gibi
heyecan saralarına tutuldukları görülmedi." (25)

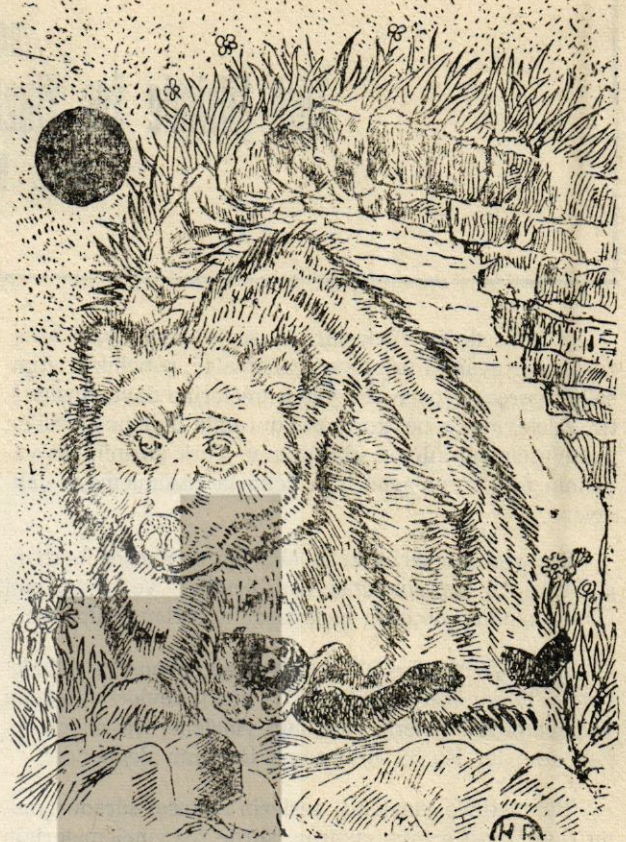
Antik çağ Anadolu kültürünün temel dinamizmi üze-
rine oturan ve belirleyici nitelikler taşıyan kültürel sen-
tez; Atatürk ve Türkiye Kurtuluş Savaşıyla birlikte, tüm
3. Dünya ülkeleri için bir ideolojik kuram düzeyine eri-
şir. İktisadi ve toplumsal yapıyı, gelişimi belirleyici ni-
telik yüklenir böylece H. Balıkcısı'nda.

H. Balıkcısı'nın kuram olarak geliştirmeye çalıştığı
yol, bu alanda iki temel yönseme gösterir. 1 - Ulusal 2 -
Evrensel.

Ulusal platformda Türkiye, evrensel platformda ise
3. Dünya ülkeleri. Böylece bu kültürel sentez olgusu,
ideolojik aianda *Hümanizma* adını alır. Ne var ki, bu
sosyo - ekonomik temel olmayan soyut burjuva *İnsan-
sel'i* olarak kalır.

Kuram olarak geliştirilmeye çalışılan bu yolun kül-
türel izlerinin sanat ürünlerine de yansısı gözlemlene-
bilir.

"Bütün engin bir ses oldu, Davet eden bir ses. Bü-
tün varlıksa "gel" diyen bir sestti." (26)

Bu kuramın izleri, kıyılarda, enginlerin derin sula-
rında, adalarda, mitoloji tanrılarının çağı olarak yeniden
yaratılır. Bu çağ, Ege'nin tüm gerçeklerine karıştırılır.

(* İtali'kler bana aittir. A. D.

- 1 - M. Cevdet Anday, Cumh. 10 Mart 1978
- 2 - A. Tanrıları, H. Balıkcısı Say. 8. Yeditepe Yay.
- 3 - A. Efsaneleri H. Balıkcısı, Say. 13. Yeditepe yay.
- 4 - A. Sesi, H. Balıkcısı, say, 155. Yeditepe yay.
- 5 - İ. Feodal, Köleci Top. Sol yay. say, 85
- 6 - İ. Feodal, Köleci Top. Sol yay. say, 130
- 7 - A. Sesi, H. Balıkcısı, say, 33. yeditepe yay.
- 8 - A. Sesi, H. Balıkcısı, say, 44 - 97. yeditepe yay.
- 9 - A. Sesi, H. Balıkcısı, say, 58 - 59. Yeditepe yay.
- (10) Anadolu'nun Sesi, H. Balıkcısı, Say, 9, Yeditepe yay.
- (11) Hey Koca Yurt, H. Balıkcısı, say, 136, Hürriyet yay.
- (12) İkel, köleci, feodal toplum, say, 148, sol yay.
- (13) Anadolu'nun Sesi, H. Balıkcısı, say, 141, Yeditepe yay.
- (14) Anadolu'nun Sesi, H. Balıkcısı, say, 144, Yeditepe yay.
- (15) Anadolu'nun Sesi, H. Balıkcısı, say, 160, Yeditepe yay.
- (16) Anadolu'nun Sesi, H. Balıkcısı, say, 153, Yeditepe yay.
- (17) Hey Koca Yurt, H. Balıkcısı, say, 177, Hürriyet yay.
- (18) Hey Koca Yurt, H. Balıkcısı, say, 97, Hürriyet yay.
- (19) Mavi Anadolu, Arza Erhat, Say, 14, Bilgi yay.
- (20) Mavi Anadolu, Azra Erhat, say, 14, Bilgi yay.
- (21) Sanat, Ed. ve Kültür Üzerine, M. Tse Tung, say, 6, Koral yay.
- (22) Mavi Anadolu, Azra Erhat, say, 10, Bilgi yay.
- (23) Mavi Anadolu, Azra Erhat, say, 13-14, yay.
- (24) Hey Koca Yurt, H. Balıkcısı, say, 27, Hürriyet yay.
- (25) Hey Koca Yurt, H. Balıkcısı say, 99 Hürriyet say.
- (26) Merhaba Akdeniz, H. Balıkcısı, say. —, Yeditepe yay.

notlar
Türk Şiirinde Ses Yinelemesi Üzerine Notlar *
A. E. Martintsev

Bugüne değin Türk şiirinin ses yapısını yani aliterasyon ve uyağını inceleyen çalışmalar, genellikle ritimselliği gerçekleştiren ses yinelenmelerine dayandırılmıştır. Edebiyatın genel kuramsal durumla ilgilenmemesi bu konuyu önemli kılıyor. Bu deneme Türk şiirinin ses yapısının özel sorunlarını bazı yollarla çözümlenmeye çalışıyor.

Ses yinelemelerini konu alan bu denemede herhangi bir kural saptanmamış, ses biçimleri ve bunun gibi yönler kendilerine özgü biçimlerde değerlendirilmiştir.

Eğer şiirin görevini inceliyorsak, konuşma dilinden başka özel anlamların da diri görevleri olduğunu yadsıyamayız. Estetik yaratımın yineleme işlevinden doğan örnekler ise bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Bir metinde yinelenen seslerin ritimsel süredurumunu (inertiya) ortaya çıkaran, şiirde ses yinelemelerinin rolünü açıklayan Yu. M. Lotman'ın bu konuda ilginç görüşleri vardır. Lotman'a göre kurgu sürecinde oluşan tüm kısımlar, geleneksel ritim anlayışına ters düşen benzer süredurum tanımlamalar ve çeşitli öğelerin tek bir durumda ve zaman zaman yinelenmesiyle oluşurlar. Çoktandır öne sürülen süredurum görüşleri konuya ancak bir giriştir. Yapıyla ilgili olan yayılma sorunu ayrıca daha geniş olarak incelenmelidir.

Konuşma yapan organın işler süresince beyinle olan ilişkisi bilinmemekte, Şiirdeki herhangi bir ses, yinelenme sürecinde yeralan özdeş değişimle algılanır ve öteki seslerden ayrılır. Böylece metindeki bir sesin yinelenmesinin artması başka bir sesin adaptasyonuna yolaçmakta ve algılanan sesin bildirisi, metin ya da sözde asıl vurgulanan durumunda kalmaktadır. Bu duruma istisna oluşturan süredurum ise "karmaşık söz söyleme aza indirgenebilir"¹ önermesine uygundur ve bu doğrultuda, eklemleme süreci gibi, basamaklar da sadeleştirilebilir.

Afazi² incelemesiyle ilgili, belirli ses yinelemelerinden yararlanılan şiirsel sözlerin incelenmesi ilginçtir. Örneğin bir afazi, bir eklemlemeden başka bir eklemlemeye çok güç geçer. İki sesi parçalarken farklı tepkiler oluşur. İsteksiz geçişlerde ise tepki azalır, yani eklemleme büyük ölçüde tekdüzeleşir. Varsayalım ki sayrılık bilimi hipertrofik normlardan oluşur. Şiirsel sözcükler ise ses yinelemelerinden yararlanır, böylece eklemlemenin sadeleştirilmesinin gerektiği açıktır.

Şiir dilimindeki büyük duygu eklemlemesinin sadeleştirilmesi tezi, galiba daha da belirginleştirilmeli. Bu tez, özel bir metindeki şiir çözümlenmesinde daha açık görülür. Genellikle böyle bir metinde çoğunlukla konuşma dilinden daha çok bir oranda ve açıklıkta ses yinelemeleriyle karşılaşılır. Örneğin, kimi duygululuğu veren *apaçık, kıpkırmızı, tıklım tıklım* vb. gibi asıl önemli sözcüğü yegînleştirmek için sık sık yararlanılan yinelemenin kuruluş biçimi (ve dönüştürmeler), şiirdeki "ses yazımına" dikkati azaltır, içerik zenginliğini biçimlendirir ve metnin düzeyini ses kurgulayan başka şiirlere göre yükseltir. Örneğin aşağıdaki zengin orkestrasyonlu beyitin ilk dizesinin fonunda bu ilgi vardır :

*Leblerin tek la'li lafazım tek düri şehvar yoh
la'lü geher çoh lebin tek la'li geherbar yoh³*

Bir Sevgi Şiiri

— Adnan'a —

*Bir sevgi şiirine başlamalıyım
Eskittiğimiz günler için
Yorgun akşamlarında
Verdiğin güven, yarın ekmeği
Umudu işçinin*

*Eve dönememenden korkmak
Uyanmamaktan daha doğal
Daha sık hastalanmaktan
Tutuklanmak güdüsü
Güzel günlere inanmak suçuna uğramak*

*Bir sevgi şiirine başlamalıyım
Seni yalnızca bir erkek
Beni yalnızca bir kadın diye anlatan
Çocuklarımın babası
Evimin güvenci diye
Yakanda bir çiçek gibi kendimi
Seni sırtımı dayadığım bir ağaç diye alan*

*Bir sevgi şiirine başlamalıyım
Silah arkadaşım benim
Silahı halka güvenmek
Silahı yaşamak olan*

Sennur Sezer

Türk şiirinde olası tekdüze eklemleme işleminin, öyle görünüyorki, bilimsel öğeleri kısmen raslantısaldır.

*Evler, alanlar, tepeler, dağlar
Otlardan ağaçlara dek⁴*

Çoğunluk yineleme asıl sözcüktedir ve sanatın görevini gerçekleştiren, önceden saptanan özel uslûbu etkileyendir.

*Hiç bir geminin gitmediği
Gözlerimin gittiği
Gökyüzünü⁵*

Şiirde yineleme zaman zaman o denli çoktur ki, yinelenen ses metinde vurgulanan asıl ses gibi anlaşılır.

*Hangi sır sarıyor evreni
Hangi el o sırrı arıyor⁶
Sıkıntılı acılı pırlıtlardan bıktım⁷*

Açıkça söylemek gerekirse, "düzenli" ya da "raslantısal" yinelemeler vardır, yani öznel değerlendirme den kaçınmak ve yaratıcının ilk saptamasının açıklama-

masını görmek olası değildir. Yinelemenin içerik zenginliğindeki önemini anlamak için açık bir ölçüt yoktur. Öznel bir anlam ayrıştırımı ve derinlemesine bir inceleme yapılmamalıdır. Bununla birlikte, yinelemelerin şiirlerde çok fazla olduğu açıktır, çünkü şiirsel sözcüklerin tekdüze eklemlemesini olası kılmak, öyle görünü-

Terine Al kan

*Çiçek mi
bahçe bahçe büyüyen
deniz mi
dalga dalga yürüyen
yaşanmamış zamanların içinden
sıcak yağmurların ağladığı geceye
okyanus mavisi gıysilerle fırlamış
öfkelerden örülmüş ağ
sevgilerden yoğrulmuş ağ
işçiler mi
ışık ışık,
köylüler mi
toprak toprak,
yosunlaşmış özü kanlı zamanı
lime lime parçalayan
parça parça sürüyen?*

*Tutamaz artık mermiyi kovan
nasıl da
arzıyla çekilmiş tetik,
çok yenildik
eşitsiz dövüşler içimizde kanlı yara
çok ezildik
tarih tanık
ulu ırmaklar gibi akmış zaman
susan biz olmuşuz düğümlü acılarda
sustukça yitiren
yitirdikçe kanayan!...*

*Düğün mü bu
bayram gibi çocuksu,
bayram mı bu
grev gibi buruksu,
ordu değil
asker değil
göç değil,
fabrika işçisi
gül yetiştiricisi
çımacı uzak ve efsunlu denizlerde belki
belki atölyede balyozu vuran
ışık yumağı sabır süzgeçlerinden
kor yumağı, ateş yumağı
bir Mayısta
İstanbulda
kutsal terine al kanımı katıp
o karanlıkları zorlayan!..*

Kemal Bayram

yor ki, metinle yinelenen arasında sayısal bir ilişki ve hatta birbirlerine göre bir dağılım biçimi kurmakla ilişkilidir. Örneğin,

Nerede boyumdan küçük rüyalarım

Ekmek kavgasına düşmemiş insanlarım⁸

Burada r dört kez, k beş kez ve m altı kez yineleniyor. Metinde bu seslerin dağılması birlikten uzaktır. An-

Andifli

Sıcak ve tozlu yaylalar

Dudaklarında

Serin sular

Yüreğinin kuytularında

Gel

Şafağa daya ağzını

1.

Yeâiverendir ağızları

Entarisinin altında

Paralayan dişiliği

Ovayı ve tohumu

Hünerle biriktirendir

Bir pencere açıp Akdeniz'e

Beyler - paşalar tarihinde

Peki Yüzü'nü

Ters - yüz etmeden kullanandır

Kadınları Akdenizin

2.

Küçük beyaz kilise

Gedyife'nin düzündü

Şimdi geçti İncil'den

Arap fonetiğine.

Meis'in tepesinde

İki çoban

Kaval çalar

Gömbe'nin keçilerine

3.

Sokaklar

Çocukların sıcak pantolonu, ılık eteği

Odaların sevgi buğusuyla bir bir

Güne uyanması

Balkonlar

Meydan'sa

Tavla gölgeleri

Törensaver bir çınar

Bir delinin olmayan şapkası

Eğimsiz sözcüklerden-

Bu şiir'se

Sürer

Aşıp

Akşamlarım

Andifli'nin

İzzet Göldeli

cak r sesinin büyük aralıklarla yinelenmesi (ki *ekmek kavgasına* sözünün sözdiziminden doğan k sesinin yinelenmesiyle de birleşerek) bu metinde ses ilişkilerinin biraz farklı olduğunu da gösterir. Bununla birlikte fazla olmayan yinelenmeler parçanın doymuşluğunu da gösterir ve ses bilgisi aracı gibi algılanamazlar. Fazla uzun olmayan metinlerde sesler sık sık yoğunlaşır ve belirli bir ritimle yinelenirler :

O kadın bana baktı

Sevurup saçlarım⁹

Böyle bir kurguda yinelenenin gerekliliği anlaşılır, çünkü tek bir metinde yineme sayısı bizim için uygundur. Örneğin A. M. Şerbak'ın sınıflandırmasına göre,¹⁰ yinelenen tümcelerin aliterasyonunda dizeyi koşullararasına göre bölmek olasıdır.

Koşullararası yineme :

Dalgada gemi gibi titreşir temelleri¹¹

Yinelenen dizeler :

Alabildiğine yeşil ağaçlar

Renkleriyle alkış tutuyorlar

İçiyorlar sarhoş aydınlıktan¹²

Şiirin fonunda yinelenen sesi daha açık inceleyebiliriz için ayrı bir tablo yapmak olasıdır. Örneğin,

Eski bir güneşten ufalanmış taşları¹³

Yinelenen ş sesi için formül aşağıdadır :

11. Ş. 11. Ş. 2. Ş. 4

30

Payda, dizelerdeki toplam ses sayısını, pay ise yinelenen sesleri ve onlar arasında yer alan farklı seslerin sayılarını göstermektedir.

Yinelenmeler, oylumun süredurum ve özelliğine bağlı olarak oluşan seslerin birbirini izleyen kurgusuna göre ayrılabilir.

A B (ç-r, ç-r) ikisesli yineme tipi örneği:

Ve ölüm at gibi geçer uçurumları

B A (ş-m, m-ş) tersine yineme tipi:

Daha akşam olmamıştı sanırım.

Metnin kurgusunda yinelenen seslerin sayısı, bu yinelenenin ayrıştırılmasındaki ses ayrıntısından daha fazladır.

Ses bilim açısından ses yinelenmesi açıkça ses özelliklerine bağlıdır. Sözcük algısı ve eklemleme, önceki ve sonraki seslerin toplamındaki bazı seslerde yoktur. Gerçekte sözcük akımına tümüyle uygun olmayan bazı sesler, özellikle metnin dip fonetiğinde vardır. Bunun için şiirin düzelerindeki sesleri incelerken bazı sütunlar ayrılmaz, çünkü ses yinelenmelerinin gerekli pozisyonunu görmek olasıdır. Örneğin,

Deniz biraz kırmızıdır dokununca

Deniz, biraz sözcüklerindeki z sesinin yinelenmesi ve çınlaması başka bir pozisyonadaki kırmızıdır sözcüğünden daha fazladır. Olaylar sıralamasındaki biçimsel yöneliş ses yinelenmesindeki gibi dallanarak gelişmezse, ses yinelenmelerinin fonetik özelliği ve ses durumlarının ilgiyle uygun düşer. Birbirine uymayan sütunlarda oluşan süredurumda, yinelenen seslerin özdeş olduğu söyle-

nebilir. Böylece, farklı biçimde oluşan ses yinelemesinin birleşim ve eklemleme şeması üzerine açık görüşler oluşmazsa, sorunu çözmek güçleşir.

Sonuç olarak, düzensiz ses yinelemelerinin şiirin birlik ve beraberliğini gerçekleştirmede gözle görülür bir rol oynamadığı; düşünsel ses yinelemelerinin, öznel değerlendirilmede, kurgu çerçevesine sığmayan bazı olayların reddedilmesine yol açtığı, gibi daha birçok şeyin altı çizilebilir. Aynı zamanda, şiirin öngörülen eklemlesini derinden etkileyen ve yazarın dışında gelişen, bağımsız ses yinelemelerinin varlığı da bir gerçektir. Bunun için, bazı kuşkucu araştırmacılar şiirsel dilde ses yinelemelerinin incelenmesinin sayısal gerekliliğini "bir duyuş, başka bir duyuş değildir." biçiminde dile getiriyorlar.

1. A. Martine. Fonetik değişimin ekonomik ilkesi. M., 1960, s. 84.
2. A. R. Luriya, örneğin insanın coşkulu konuşmasının altında yatan farklı öğeler afaziyayı gösterir.

Kahvede

*Hep öyküler dinledim
buruk, acımsı, kekremesi
Dinlerken yaşadım diyemem
öldüm.*

*Ama ölmemiş
o bin öykünün serüvencisi
Sunuyor kendini
canlı bir bildiri gibi
kaçarak trpanandan
ölümün
Oturmuş karşıdaki sandalyede
demli çaylar istiyor garsondan*

*Bol içki bir o kadar küfür
ve boşvermişlik bütün hayata
Ucuza kapatılmış
hatta bedavaya gelmişken hayat
dinler mi girdisini çıktısını
o bin serüvenden sonra*

*Çok öyküler dinledim
cigara dumanıyla yüklü
duvarları taş baskısı resimlerle
süslü köy kahvelerinde
buruk, acımsı, kekremesi
Dinlerken yaşadım diyemem
öldüm*

Ahmet Telli

Yeni çıkacak *Yangın Yılları* adlı kitabından.

3. Fuzulî. Köprülüzade Mehmed Fuad, Eski şairlerimiz divan edebiyatı antolojisi, İstanbul., 1934, s. 211.
4. Fazıl Hüsnü Dağlarca «Der ki...» .— «Türk Dili», Nisan 1963,
5. Ceyhun Atuf Kansu, «Güneş Şapkası» .— «Türk Dili» Aralık 1962.
6. Halit Fahri Ozansoy, «Hangi?» .— «Türk Dili» Ağustos 1964.
7. Oğuz Kazım Atok. «Güneşli Yağmur» .— «Türk Dili» Şubat 1964.
8. Ayhan Hüenalp. «Üç Otuz Paralık, Bir Martı Öttü» .— «Türk Dili» Haziran 1964.
9. Abdullah Rıza Ergüven. «Ya Ben Neyim Ağacın Tepesinde» .— «Türk Dili» Mart 1963.
10. A. M. Şerbak. Türk nazımının ritim ve aliterasyon ilişkisi .— «Asya ve Afrika Halkları», 1969, No. 2. s. 162.
11. Behçet Kemal Çağlar «Bali Adasında Akşam Töreni» .— «Türk Dili» Aralık 1965.
12. İbrahim Zeki Burdurlu. «İzmir'e Yağmur Yağmıyor» .— «Türk Dili» Mayıs 1964.
13. Turgay Gönenc. «Kapılarda Kuyulu Bir Beçite» .— «Türk Dili» Mart 1964.

Bekleyişler

*bütün bekleyişlerde bir kuşatma
bir şimşek tortusu büyür
beklersin.
biraz sonra kırılacak kapıdan
kirlî ayaklarını düşüncelerle nallayan
hayinlerin koşuşarak gireceğini
beklersin dünyana.*

*biraz sonra alınıp
karanlık bir dehlizde
zamanın dışında hiçbir şeyin
yürürlükte olmadığı bir yerde
ıslak bedeninde yankıyacak olan
akımı. beklersin
bir karından yepyeni bir dünyaya
ilk çığlıkları haykıran sesin
gelişip "baba" olacağını.
beklersin
telefon konuşmaları öncesi
gelecek haberleri
kalkacak trenleri
uçakları - yolculukları
beklersin günün doğuşunu
karanlığın çöküşünü şafakla
zamanı durdurmak istersin sevinçlerde
zamanı bitirmek istersin bekleyişlerde*

Ahmet Üzer

Solda Winterscheidt, sağda arkadaşımız Şölçün

goethe enstitüsü ve alman kültür merkezi müdürü bay winterscheidt'le görüşme

Türkiye Yazıları — Bay Winterscheidt, bize Ankara'daki Goethe Enstitüsü hakkında kısa bilgi verebilir misiniz?

F. Winterscheidt — Çok kapsamlı bir soru. Size, burada dün akşam düzenlenen "Kültür ve Devlet" konulu tartışmayı hatırlatmak isterim. Bizler gerek Almanya'da, gerekse dış ülkelerde, kültürden, önceki tanımlamaların aksine- sadece güzel sanatları anlamıyoruz. Bizim için kültür, estetik ve entelektüel olduğu kadar, toplumsal-politik konuları da kapsamaktadır. Bugün kültür, artık yalnız müzik, tiyatro, edebiyat veya bale sorunu olmayıp insanın toplumsal yaşamının tümünü içine alan bir sorundur. Goethe Enstitüsü olarak çalışmalarımızı bu anlayış içinde yürüttüğümüzü söyleyebilirim. İlk planda, F. Almanya'da günlük yaşamı, bilimsel ve sanat etkinliklerini, politik yaşamı bütün açılarıyla yansıtmak ve bunlar hakkında bilgi vermek durumundayız. Bu söy-

lediklerim genel olarak geçerlidir. Goethe Enstitüsü'nün çeşitli kentlerde yürüttüğü çalışmaların ise, bunu uygulamaya koyan kimsenin tutumuna bağlıdır. Ben bir program saptarken, bulunduğum ülkenin istemlerini göz önüne alıyorum ve çalışmalarını ona göre planlıyorum.

TY — Ashında bu söylediklerinizle ikinci sorumuzu da kısmen yanıtladınız. Siz Ankara Alman Kültür Merkezi'nin bu çalışmalarının, Türk ve Alman halkları arasındaki kültür alış-verişine kitlesel ilgi açısından bir etki yapacağına ve onu daha canlı duruma getireceğine inanıyor musunuz? Burada katkımız nedir?

W — Eğer çalışmalarımın belli bir yankı uyandıracağına inanmasam, açıkça söylemek gerekirse, bavalumu alır ülkeme dönerim. 'Kitlesel' sözcüğünü kullanmak istemiyorum; bu, açık olmayan bir kavram. Burada çalışmaları nicel olarak ele almak doğru olmaz. On yıldır Goethe Enstitüsü'nde çeşitli görevlerde bu-

lundum. Bu sırada yaptığım çalışmaların bazı kez ilgi uyandırdığımı, doğru seçim yaptığımı gördüm. İnsan böylece bazı kimselere ulaştığını hissediyor. Bir örnek vereyim: Burada Büyük Elçilik'te yapılan çalışmalar, yazışmalardan ibarettir. Biz ise karşılıklı konuşma yapma olanağına sahibiz, doğrudan ilişki içindeyiz. İki ayrı kültürün karşı karşıya gelmesi söz konusudur bizim etkinliklerimizde. Buna ulaşıldığında görevimi yaptığımı inanıyorum. Ben şahsen kitlesel ilgi uyandırmaya çalışmıyorum. Küçük bir topluluğun oluşmasını sağlayarak belli bir konuda yoğun tartışma olanağı yaratmak, benim için büyük toplantılardan daha önemlidir.

TY — Kültürel ilişkilerin geniş kitleler tarafından gerçekten benimsemesi konusunda bilinen bir genel görüş var. Biz 'Türkiye Yazıları' olarak bu görüşü savunuyoruz: Ulusalın ötesinde, insanlığın ortak yanlarını vurgulayan kültür ürünleri halklar-

da geniş ilgi uyandırıyor. Sözünü etmek istediğimiz konu, 'evrensellik' konusudur. Sizin de belirttiğiniz gibi, çalışmalarınızın kitleye yönelik olmadığı düşüncesindeyiz. Önemli olan katılma değil, günceli bulup çıkarmadır. Acaba burada sorun, çalışmalarınızda 'evrensel'in eksik olması mı, yoksa yanlış uygulama mı?

W — Ne biri, ne öbürü. Evrensellik göz önüne alıyoruz ve uygulamada da bunu görüyoruz sanırım. Daha önce, çok sayıda kişinin toplanmasının amacımız olmadığını söylemiştim. Ancak arada bir çok sayıda kimsenin ilgisini çeken toplantılar ve gösteriler de olmuyor değil. Ne var ki, asıl amaç bir diyalogun kurulması. Kitleye dayalı bir diyalogun tam olarak uygulanması ise olanaklı değil. Bir çok kişi arasında ya-

yalacak diyalogta bir çok didaktik sorunun ortaya çıkacağını sanıyorum. Evrensellikte ölçüyü katılan insanların sayısı olarak almıyorum. Benim anladığım anlamda evrensellik, ortak çıkış noktalarını bulmaya yönelmektir. Ankara'da Türkiye'yi ilgilendirmeyen bir sorunla ilgili toplantı düzenlemek kadar anlamsız bir şey olamaz. Bizim hareket noktamız, hem Türkiye'yi, hem de Almanya'yı ilgilendiren sorunlardır. Örneğin, çevre kirlenmesine karşı mücadeledir. Biz, Almanya'nın vitrini olmak istemeyiz. Yalnız Almanya'yı değil, Türkiye'yi de ilgilendiren, sizin de görüş sahibi olduğunuz konularda çalışmalar yapmak isteriz.

TY — Bir gerçek var. Türkiye'deki aydınlar arasında, örneğin bir Molière, Bir Shakespeare, Dostoyevs-

ki, Balzac, yine örneğin bir Lessing, Goethe, Schiller veya Heine'den çok daha fazla tanınmaktadır. Türkiye'de daha çok ilk grupta sayılanlar okunmakta, sahneye konulmakta ve seyredilmektedir. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

W — Bu, benim için çok ilginç bir durum. Böyle bir şeyi şimdiye kadar hiç düşünmemiştim. Ancak altı aydır Türkiye'deyim. Eğer bunun bir gerçek olduğunu söyleseydiniz, bundan kuşku duyardım. Shakespeare ve Molière'i bir yana bırakırsak, Türkiye'de Schiller'in Dostoyevski'den daha çok tanındığını sanırdım. Çünkü biliyorsunuz, Türklerin de katıldığı bir ön yargı var. Tarihte en azından 19. yüzyılın ortalarından beri Türklerle Almanlar arasında çok sıkı kültürel

Ha!

İ. Mert Başat

elimde elin/de elim
omuzunda omuzum
sıkı bas
ayaklarımız bir ha
yürüdük yürüyoruz
dur ha
ha şimdi koş ha
geldik geliyoruz
hızlı daha hızlı
yavaşla
usuldan
ve gürlee
yaylan, sığıyoruz
çoğaldık çoğalıyoruz
ellerimiz ellerimizde ha
ayaklarımız bir
dur koş dur yat
sus bekle koş
koş koş bağır
koş koş haykır
beyinlerimiz beynimiz

kopardık sınırlarımızı
boşalttık damarlarımızı
dokuduk
çelikten ağı dokuduk
çelikten ağı dokuduk savrulan

[ve kuşatan, kuşatan

ayaklarımız ayaklarımız
ellerimiz ellerimiz
vardık varıyoruz
geldik geliyoruz
aşık aşıyoruz
ho-op, ha

kamaşmamız gözlerimiz
kafamızda ak gölgeler
şimdi vuruyoruz ha
ha vur vur ha
yıktık yıkıyoruz
kurdük kuruyoruz
eller bizim
ayaklar bizim
başlar bizim
şimdi ..
hayda ..
cümle canlar bizim
ha!

ilişkiler olmuştur. Bu ilişkiler, Türklerle İngilizler ve Fransızlar arasında olandan daha ilerdedir. Türklerle Ruslar arasında zaten dostça ilişkiler pek olmamıştır. Ama şimdi bir gerçek söz konusu ve bunun başka nedenleri olmalı. Öyle düşünüyorum ki, Alman edebiyatındaki bir özellik burada ölçü olabilir. Alman klasiğinde biçimsel yön örneğin, Rus edebiyatına göre daha ağır basmıştır. Büyük Rus yazarları, 19. yüzyılda Alman gerçekçilerinden çok önce 'anlatı'yı bulmuşlardır. Ve ancak eylemden doğan bir malzeme anlatılabilir. Bu konuda Alman klasiğinde çok az örnek vardır; Dostoyevski'de ise bir malzeme vardır, tarih vardır, aşk vardır, ihtiraslar vardır. Lessing'te böyle bir gerilim bulamayız. Shakespeare'e gelince, o bir istisnadır, onu karşılaştırmanın dışında bırakmak yerinde olur. Bu anlattıklarım, Alman edebiyatının Türkiye'de az tanınmasında, belki de nedenlerden biridir.

TY — Zengin bir kültür geleneğine sahip olan Alman toplumu, ne yazık ki, özellikle politik alanda, zaman zaman en gerici olayları yaşamak zorunda kalmıştır. Örneğin, Hitler bu ülkede 12 yıl iktidar olabilmıştır. Bunun yanında, bugün kökleri 18. yüzyıla kadar giden ve insanların mesleklerinde çalışmalarını önleyen yasaklamalar vardır Federal Almanya'da. Bu sizce bir çelişki değil mi?

W — Yanıtlaması güç bir soru bu. Belki vereceğim yanıtta da bazı boşluklar olacaktır. Çelişki, Alman ulusal karakterinin bileşimindedir. Kültür tarihimizde de önemli bir yer tutar. Almanya'da her zaman iki 'aşırı' olmasına karşın, 'orta' az görülmüştür. Aslında bunun zararlı olduğunu sanmıyorum. Tarihimizde sorunlar, çatışmalar öteki ülkelerde olduğundan daha keskin biçimde ortaya çıkmıştır. Almanların bir şeyi tam olarak bitirmeden bırakmadıkları söyleniyorsa, bu psikolojik bir süreçtir ve belli bir ön yargıyla ayakta durmaktadır. Başka bir deyişle, Alman olarak diğerlerinin kendisinde bazı şeyler bekledikleri inancı söz konusudur. Bu koşullandırma sonunda bazı gelişmeler olmuş-

tur ki, eğer Almanlar her zaman komşularının kendileri hakkında ne düşündüğünü göz önüne almamış olsaydı, belki de böyle gelişmeler ortaya çıkmayacaktı. Bunda, başkalarını etkileme ve onlarda saygı uyandırma kaygısı vardır. Diğer uluslar Almanlardan çok daha kurnaz davranmaktadırlar; Amerikalılar ve İngilizler bu konuda içlerine kapanıktırlar. Almanlar ise hep kendilerinden bir şeyler beklenildiğini düşünmüş ve hep sınırlarından öteye bakmışlardır. Bunda Almanya'nın birliğinin sağlanmasının çok gecikmesi de bir rol oynamış olabilir. Bu birlik bugün bile sağlanamamıştır. Alman tarihi, yerine gelmemiş özelemler tarihidir. Genel olarak çelişki olumlu sonuçlara da götürebilir, bizde ise, daha çok olumsuz gelişmiştir. Ancak ne kadar olumsuz olursa olsun, bunlar da Alman tarihinin bir parçasıdır. Artık orta yaşlı ve genç Almanların olumlu yanları üzerinde düşünmesi gerektiğine inanıyorum. Alman kültürü, çelişkili olma durumuyla diğer kültürlerin gelişmesine de yardımcı olmuştur; bu, ne yazık ki, olumsuz gelişmeler için de geçerlidir. Almanlar, toplumsal yaşamın getirdiği bakış açılarını görebilmek için kültür tarihinin gereksinime duyduğu bir araç olmuştur. Bu nedenle, belki garip gelecek ama, yanlış anlamayın, Alman olduğum için gurur duyuyorum. Geldiğim ülkenin kültür geçmişi sorunlarla doludur, bunlar gelecekte de olacaktır. Meslek yasaklamalarına gelince : Bunlar başka ülkede olsaydı, şimdi büyük tepki gösteren insanların ancak yarısı bu konuya ilgi duyacaktı. Almanların hep dışarıya baktıklarını söylemişim. Diğer uluslar da, Almanların herhangi bir sorun karşısında nasıl davranacağını hep gözlediler. Bu noktada sabır gösterilirse, sanırım daha hakça bir tavır olur.

TY — Son olarak, hala güncelliğini kaybetmeyen bir konuya değinmek istiyoruz. F. Almanya'da çalışan Türk işçileri Almanlar tarafından hor görülmemekte. Bununla ilgili olarak, hem Türk ve hem de Alman basınında çeşitli örnekler vardır. Buradaki çalışmalarınızla bu duru-

mun düzeltilmesine ne derece katkıda bulunabilirsiniz?

W — Tabii ki böyle bir olanağımız vardır. Bu sorumu şimdiye kadar olduğundan daha yoğun bir biçimde programa almaya çalışıyorum. Bugünlerde Almanya'da 'konuk işçi' sorununu ele alan bir dizi film getireceğiz. Değindiğiniz sorun, yalnız Türkler için değil, diğer yabancı işçiler için de geçerlidir. İlk yabancı işçi kafileleri gelmeye başladığında, Almanlar bu yeni duruma yeteri kadar hazırlıklı değillerdi. Hangi toplumsal sorunların çıkacağı bilinmiyordu. Sadece, bizim için çalışacak, kendileri için (hangi nedenle olursa parayı) kazanacak kimseler geliyor, diye düşünülüyordu. Tabii bu yanlış bir düşünceydi. Aynı yanlış düşünceler gelen işçilerde de vardı. Türk işçileri de nasıl bir ülkeye geldiklerini bilmiyorlardı, Ne Türkler, ne de Almanlar birbirlerinin dilini öğrenme konusunda bile gayret göstermediler. Yanyana yaşıyorlardı, ama birlikte yaşamak için bir çaba sarfetmiyorlardı. Türkler de, örneğin üç yıl çalışıp para biriktirdikten sonra Türkiye'de rahat bir yaşam sürececeklerini sanıyorlardı. Şimdi yaşanan bir süreçtir, bu süreç ne kadar uzun sürerse, o kadar çok karşılıklı yakınlık doğacağını sanıyorum. Eski bir söz vardır : Yabancı işçiler sadece "konuk" olarak görülürse sorunlar çoğalır. Buna karşılık, bu "konuk"la günlük yaşamın paylaşılması gerektiği bilirse, bu ilişki dostluğa dönüşür. Bu düşünülmedi. Taraflar karşılıklı olarak birbiri hakkında bilgi sahibi olmak için çaba gösterirse, sorunlar ortadan kalkabilir. Tabii bu bir öğrenme sürecidir, zaman alacaktır. Bizler burada Almanya gerçeğini yansıtırken bu sürece katkıda bulunabiliriz. Aynı zamanda Almanlara Türkiye hakkında bir turistin edinmeyeceği bilgileri de verebiliriz. İnanıyorum ki, hem Türkler, hem de Almanlar dostluğa gereksinme duymaktadırlar. Yeni insanlar tanımak, onlara kendi sorunlarını anlatmak her insanın duyacağı bir gereksinimdir. Biz buna yardımcı olabiliriz.

TY — Çok teşekkür ederiz, Bay Winterscheidt.

Panzer

Gülten Akın

Seni faşizmin dölü
Seni kaldırırma düşmüş sağır fil
Seni, artık doğuramayacak olan
İki cinsli bile değil

Seni, adam ezmesiyle geçinen
Seni, halkın ve geleceğin düşmanı
Seni kör simge
Seni gece mavisini, yüreksiz kaplumbağa
İşte, orda, dağın ardında hemen
Ne işleyeceksin bakalım
Nasıl kalacaksın ortalıkta
Nasıl savuşup gideceksin bir başına

Nasıl yok olacaksın demeli,
Bu daha doğru
Hangi bir mayısta
Tükürük ve küfür
Ve ilenç kasırgasıyla

(Seyran)dan.

muzaffer izgü'nün bir gülmece öyküsü

Devenin Vicdanı

— Lan Deve, hoşgeldin lan, dedi tüm hapistekiler.

— Hoşbulduk, hoşbulduk diye sırttı Deve.

— Nasıl düştün yine?

— Ben mi ağabeyler, ben bu kez Allahıma dinime sevap yüzünden düştüm abiciğim. Bir yuvayı yıkılmaktan, bir yuvayı peşiran olmaktan kurtardım. Onun için vicdan meselesi yaptım abicim, işte şimdi gördüğünüz gibi huzurlarımızdayım.

— Anlat hele lan, dedi öteki mahkûmlar.

Anlatmağa başladı Deve...

— Abiler, baş tarafını anlatmağa gerek yok, bizim suçumuz ne olur, belli. Amma sizleri Allah inandırın, acımasaydım, haydi sevabına nail olayım demeseydim, şimdi Deve'niz yine elini kolunu sallaya sallaya geziyordu bir yerlerde. Abicim, şimdi polise teslim etmişler beni, Bilirsiniz, benim yüzüme bakan, demez dünyada bu suçu işlemiş. Yani ya abicim, iyice polis abilerime inandırmışım kendimi. Bu bakımdan yanımdaki polisle arkadaş gibi yürüye yürüye adliyeye geliyoruz. Şimdi içimden geçip duruyor, kaçayım mı, kaçmayayım mı? Çünkü bilirim, kaçsam, polis tabancayı çekinceye dek ben köşeyi boylarım. Haydi diyelim tabancayı çekti, ya patlar ya patlamaz. Patlasa bile, polisin görevi, ilkin ayaklarına nişan alacak, bakmışsın mermi iki bacağımanın arasından pire gibi zıplayıp geçmiş, o zaman Deve

kardeşimiz yine paçayı kurtarmış. Gidiyoruz polisle yan yana. Dedik ya kendimize inandırmışız diye, onun için ellerimizde kelepçe yok. Ben kollarımı sallaya sallaya gidiyorum, yan gözle de polise bakıyorum, ühü, adam bozulmuş geçim derdi içinde, kimbilir neler düşünüyor. İşte o zaman tam fırsat, bir polis geçim derdi düşüncesine daldı mıydı, fırsattır ki nasıl fırsat. Şap diye ayağımı vurduğum yere, bu demektir ki, "Arkadaş ben kaçıyorum, sen de kovala" Bizde cillelik yok abicim. Ne yaparsan yap, erkekcesine yapacaksın. Benim ayağımı şaplatmamla birlikte polis kendine geldi, başladı beni kovalamağa. Polis bir yandan, "Dur teslim ol, kaçma" diye bağırıyor, bir yandan da tabancasını çıkarmağa çalışıyordu. Yok ha abicim, polis ufak tefek ama, maşallah kırkayak gibi, bi koşuyor ardım sıra, demeyin gütsin. Şimdi o eskidendi abicim, polis birini kovalayacak, halk ona yardım etmeyecek ha. Ederdi, velâkin şimdi halkımız böyle bir durumu gördü müydü, ya yan sokağa kaçıyor, ya da dükkânın birine giriyor. Üstelik bizim koştığımız kovalandığımız yol da o denli ıssız ki. Bir iki adam geçtiler yanımdan, dönüp bakmadılar bile, ne başlarına gerek, ya benim sağda solda adamlarım varsa, o zaman nolacak beni yakalayan adamların durumları? Bu bakımdan ben epeyce arayı açtım. Açtım amma, polisin ilk kurşunu ayaklarımın dibinden vınladı. Kendi kendime, "Tamam ulan Deve, dedim, hapı yuttun, yavaşla" Yavaşladım abicim. Yavaşladım ki polis ikinci kurşunu sallama

masın diye. Çünkü malum abiler, polis ikinci kurşunu bacağa sıkar, eh bacak da bize gerekli daha. Bu bakımdan durdum, şöyle bir baktım, polis tabancası elinde koşu koşu yanma geliyor. Bir yandan da durmadan tabancanın tetiğini düşürüyordu. Amma tabanca patlamıyordu. Şanslır belli olmaz, bakmışın tam yanına yaklaştığında patlayıverir, alının çatından yersin kurşunu. Bekledim, polis iyice yanıma yaklaştı, "Kaçma be arkadaş, dedi, işte görüyorsun tabanca patlamıyor." Ühü durur muyum, başladım yine kaçmağa. Polis artık canını dişine taktığı için, bir koşmağa başladı ardım sıra, dersin maratoncu. O ufak boylu, ben bin maşallah deve, ama adam benim bir adım attığım yerde, iki adım atıyor, üç adım atıyor ki beni yakalasin diye. Hep bir baktım ardundan yetişmiş, yakalamış omuzlarımdan. İkimiz birden yere düştük. Ben toparlanayım kaçayım dedim, bu kez bacağıma yapışmasın mı? Alt alta üst üste boğuşmağa başladık. Amma dedim ya, polis ufak tefek diye. Adam hem benimle boğuşuyor, hem de :

"Vallahi arkadaş, sen de kaçarsan, bu benim dördüncü suçlu kaçırmanın olacak ki, ya işime son verirler, ya da maaşından düşürürler. Şu zamanda, benim maaşımın düşürülmesi, veya işsiz kalmam, artık elini vicdanına koy" diyordu.

İçim sızladı be arkadaşlar. İçim sızladı ama, biz bir yandan yine boğuşuyorduk. Bir bacağıma kurtarıyordum, polis öteki bacağıma yapışıyordu. Kimbilir, adam benim bakaakta, ekmeğini, maaşını, mesleğini görüyordu. Bu bacak çeker giderse, beni de götürürler, diyordu. Bir ara hani güreşteki kıravat mı derler ne derler, o duruma geldik, adam sarmış sarmalamış beni, ha etsem elinden kurtulup kopacağım, ama o gözler, o gözler... Dikmiş gözlerini bana, bakıp duruyor, bir yandan da :

"Yahu arkadaş, yemin olsun dört çocuk, diyordu, Bir de felçli kaynana var evde. Hepsi benim elime bakarlar."

Tıs tıs tışıyor, bana çektiği sıkıntıları anlatıyordu. Ama bir yandan yine boğuşuyorduk. Diziyile kasığıma dayanmış, iki eliyle de kolumun birini sıkıca yakalamıştı. Dedi ki :

Öykü

"Bak bugün ayın dokuzu, istersen çıkarayım, cebimdeki paraya bak. Üstelik bu paradan daha memleketteki babama da göndereceğim. Onu da çıkardıktan sonra biz makarna bulgura talim. Haydi, gel etme, teslim ol arkadaş. Şu anlattıklarımın sonra elini vicdanına koyarsan teslim olursun."

Teslim oldum mu biliyorum ki abiler, geleceğim yer burası. Ha, niye teslim olayım değil mi? Kalkıp kaçmağa başladım. Polis öyle geliyor ki arımdan, yok be abiler ben kendi kendime iyi koşucu derdim ama, polis benden daha iyi koşucu çıktı. Niye çıktı, çünkü adam, karısını, çocuklarını, memleketteki babasını, felçli kaynanasını gözünün önüne getirip, canını dişine takıyordu. Yine boğuşmağa başladık. Hem boğuşuyoruz, hem de konuşuyoruz.

"Çocukların ikisi ortaokula, ikisi de liseye gidiyor. Sen bilir misin bu zamanda çocuk okutmanın ne zor olduğunu..." dedi.

"Eh gazetelerde okuyoruz" dedim.

Boynumu kıvrımağa çalışıyordum. Ama benim boynumu bilirsiniz, öksüz boynu gibidir bin maşallah.

"Şimdi sen benim âmiri de bilmezsin, öyle kötü bir insan ki, hemen bir kusurumu arıyor, ben şimdi tutar da seni kaçırırsam, tamam yandığım gündür, hiçbirşey yapmasalar bile başka bir ile atarlar. Şimdi bu kış günü, okulda okuyan çocuklarla kalk başka yere git, hiç olur mu?"

"Olmaz ya, dedim. İyi amma sen de beni alıp götürüceksin, gideceğim yer belli..."

Ayağımın birini koltuğunun altına almış öyle sıkıyordu ki kaçmayayım diye, sanki mengene. Amma şöyle bir silkinsem kaçırım ya...

"Arkadaş dedi, sen bekâr adamsın. Senin için ha dışarı, ha içeri. Ama bir de beni düşün Vallahi billahi çoluğum çocuğum olmasa, değil meslekten atsınlar, isterse senin gibi hapse koysunlar, ama ah ah belimi bükken çocuklar. Allah kahretsin, tuttuk bir de gecekondu mahallesin-

de ev yaptıрмаğa giriştik. Girişmeyeceksin de ne yapacaksın, ev kiraları ortada. Şimdi sen kaçarsan, bu iş de ortada kalır..."

Yüreğim acıdı be arkadaşlar, namussuzum o dakika yüreğim acıdı. Hadi yahu, dedim, ben nasıl olsa girer çıkarım, ama benim yüzümden bir aile perişan olmasın, dedim.

"Şimdi var ya, beni meslekten atarlarsa emekli ikramiyemden de olurum. Birikmiş emekli paramı verirler elime, pekiyi şurada kaç yılım kaldı ki, ondan sonra ben ne yapabilirim arkadaş, ha ne yapabilirim. İşte diyorum ki, o emekli ikramiyesiyle de şöyle gecekondunun yanına bir bakkal dükkânı... Ah ah, bilmezsin, hep derim bir emekli olayım, bir bakkal dükkânım olsun. Yapma be arkadaş, beni bunlardan yoksun koyma."

Ah be abiler, hülâya kurmak ne güzel şeydir. Şimdi tutup da bu adamcağzın dünyasını yıkmanın anlamı var mı?

"Tamam memur bey, dedim. Haydi sıkma boğazımı teslim oldum gidiyoruz."

"Sağol arkadaş" dedi. Kalktık,

"Yalnız, dedi, senin kaçtığımı, benim kovaladığımı görenler oldu. Ben de seninle boğuştum. Üstüme seninle boğuştuğumu kanıtlayabilmem için düğmemi koparmam, senin de polise karşı gelmiş olman gerekli. Sonra bana o bir merminin de hesabını sorarlar. Haydi şu düğmemi kopariver."

Polis âbimin düğmesini kopardım, aldım elime Geldik yine karakola. Komiserin yanına çıkar çıkmaz :

"Aha düyme komiser bey, dedim. Polis abime karşı geldim, sonra düğmesini de kopardım."

İşte bu kadar abiler...

Mahkûmlardan inanan oldu, inmayan oldu. Çünkü Deve'nin tüm sözlerini oldu bitti yüzde elli iskonto dinlerlerdi hapishanede.

Su

*Benim evlerim
Çamura şekil vererek
Her gün oyuncak kentler üreten
Bir çocuğun hevesi değildir
Benim evlerimi
Su bekleyenler bilir
Evlerime çığlıklarla
Süngülerle
Biraz da kanla şekil verilir
Uzaklarda
Düşlerini oyuncaklarla ısıtan
Memleket çocukları
Çamura şekil vermek kolay belki
Zor olan
Suyu beklemektir*

Murullah Can

Istanbul

Mutlu Parkan

Gri bağırında doğdum İstanbul,
Gri, parke, orospu sokaklarında
daha reklâm neonları böyle çoğalmamıştı.
Kafası kazılı çocukların
tramvaylara asıldığı...
Ekmek daha böyle pahalı değil.
Gri bağırında insanlar açtılar
ekmek ucuza satılırken.
Köprülerin böyle çoğalmamıştı
köprülerin altı ve üstü böyle çığlık çığlık...
Seni elimde ben büyüttüm.
kendi ellerimle senin bir esaret yarattım.
Yunan'daki ibne oğlanlara benzer bir esaret.
Şimdi senin köprülerinden atlıyacağız çiftler çiftler
senin orospu karnına, gri sokaklarına...
Ne zaman yok olduğunu göreceğim?
İstanbul seni kendi ellerimle yok etmek istiyorum.
İstanbul seni yok etmekten başka birşey düşünmüyorum.
çünkü kendimi yok etmekten başka birşey düşünmüyorum.

Hepsini ben yaptım, benim suçum.
Kalk, üstümde dönüp durma!
Orgazm bile olmuyorsun, ben de olmuyorum.
Pis yağmurunu hiç sevmiyorum.
Üretici güçlerin geliyorsa bana ne!
Çikolata fabrikası, bira fabrikası,
Bomonti bira bahçeni çok seviyorum.
Çocukluğumu zehir ettikleri için değil.
Ciğerlerime meni ve nefret doldurdular için.
Hep bira mayası ve nefret kusuyorum
daha ne istiyorsun?
Çiftler çiftler atlıyacağız köprülerinden,
tek başıma atlıyacak cesaretim yok.
Nereye kadar geliştireceksin üretici güçlerini?

Penisimi hizmetine veremem, ne istiyorsun?
İnsanlar açlıktan kırılıyorlar sinema koltuklarında.
Sana kızmaya hakkım yok biliyorum.
Hepsi benim suçum.
Ahlâkçılık yapmıyorum, her zevk mübahtır!
Köpründen atlamaya cesaretim yok diyorum sana
ama her zevk mübahtır!
Tramvaylarını sen yok ettin,
kafası kazılı ve asılı çocukları.
herşeyi ve hepsini sen yok ettin.
Kendi kendini üretirken yok ediyorsun.
Benim de bundan başka düşündüğüm yok.
Eşyanın tabiatına tamamen uygunsun.
Bundan memnun olmadığımı söylesem yalan söylemiş
olurum.
Sen olmasan bu şiiri yazmazdım, düşün büyüklüğünü.
Bütün karanlık kıvrımlarına girdim,
bütün ideolojilerine girdim. sevmediğim yerin kalma-
dı.

Nefret ediyorum senden
sana olan "derin" sevgim de buradan geliyor.
Kalbimi sana verdim, penisimi hizmetine veremem.
Tek değerli şeyimi veremem.
Vapurlarına ve plâjlarına inanmıyorum.
hiçbir şeyine inanmıyorum aslım sorarsan.
Sana yazdığım bu şiiri ağıt diye alma!
Hiç umudum yok!
Hiç umudum yok İstanbul!

Reklam neonlarına, arabalarının kırmızı ışıklarına,
eksoz borularına, havagazı ve su borularına, gazhane ve
futbolintaharticaretine, dolmabahçefilocalımine, ahırka-
pıfenerbahçene, bokludçeresaithalimpaşalâğımruletine,
modayatpokere, parkoletperakahverejansına, havuzlu-
bahçebirafıçılara, adalarayatpokere, taşlıtarlabaşker-

hanene, beyazitkulemisırçarşına -kapalticaretkara-, ib-
ne esarettime sana, cumhuriyetpasajientellektüel karan-
lığına -biliyorum herşey karşısına dönüşür ama hiç
umudum yok- fındıkzadebetebeasfalt tanatına, herşeyine
tapiyorum.

Yani kendime tapiyorum lânet olası penisime.

*Kendi kendime konuşuyorum sokaklarında
herkes deli zannediyor.*

*Senin sokakların - orospu sokaklarında
herkes deli zannediyor şimdilik.*

*Açlıktan kimse ölmemiş
böyle sinema koltuklarında isteri krizleri var.*

*Açık söylüyorum tek değerli şeyim kaldı
vermiyeceğim İstanbul.*

*Uzayıp duruyor dolmuş kuyrukların,
herşey uzayıp duruyor köprülerin de,
yağlı saçları da lülelide pastane "garçon"larının.*

Hiçbiri farkında değil ibne esaretlerinin.

Delili zannediyorlar şimdilik!

Eskiden açlık vardı

*şimdi o da yok sinema koltuklarında böyle başka bir
dünya.*

Bahar geliyor bir mayısta bayram yapacağız.

Gazetelerde çarşaf çarşaf resimler ofset baskı renkli.

Dönüp doluşıp aynı şeyleri söyletiyorsun bana.

Şiir müir değil bu yazdığım sana lâıyk birşey,

Ginsberg'den kaldırma birşey

çiçekçipasajientellektüelmutfakkaranlığında

"Ulusal dar görüşlülük imkânsızlaşıyor."

Neonlarına bakıyorum da şimdi, mulenruj falan,

*coca cola, renault, murat yani fiat, pilma - tudor, pepsi
cola.*

nereye kadar gelişecek üretici güçlerin?

Küçük Amerika oldun, bu şiirle tamamlandı gelişme.

Arada fark var biliyorum,

*eşitliksiz gelişme kanunu var onu da biliyorum ama hiç
umudum yok!*

Hiç umudum yok İstanbul!

Umudedecek neyim kaldı penisimi korumaya çalışıyorum.

Türü devam ettirmem gerek orospu karında

köpründen çiftler çiftler atlasınlar diye

elele verip atlasınlar diye

Asyayla Avrupa'nın birleştiği yerde...

Boğaz Köprünü "kıçma sok" İstanbul!

Nedim Gürsel'in bir öyküsü

Sürgün

— 1940 kuşağına saygıyla —

Önce dağları görüyor. Kışa doğru buğulu camın ardında, yazın uzak bir göğün sınırını çizen, bazan pencereye vuran güz yağmurunun silindiği iki kocaman şekil. Yıllardır hep aynı görüntüye uyanmak: önce başları dumanlı dağlar, sonra çamurlu incecik sokak. Odaya güneş giriyor artık. Isıtmasa bile sıvası dökülmüş nemli duvarları, döşemenin küfünü, kirli yatağı aydınlatıyor. Dışarda ilkyaz başladı demektir, güneşin odanın tam ortasında duran saç sobaya dek gelişinden anlıyor bunu. Bakışlarını bir süre tahta masanın yanına yığılmış kitapların üstünde gezdiriyor. Epeydir hiçbir şey okuduğu yok. Sabahları ayaklarından gövdesine doğru yayılan gevşetici bir uyuşukluk duyuyor. Yaşlanıyor mu yoksa! Buraya gönderildiğinin ilk yıllarında güneşi nasıl büyük bir sevinçle karşıladığını anımsıyor. Hemen giyinip dışarı çıkar, uzun süre parkta dolaşırdı. Ağaçların altında düşünceli yürürken sessizlik yavaşça örterdi gökyüzünü. Emniyet müdürlüklerinde, hapislerde geçmiş yaşamını bu uzak kasabada sürdürüyordu şimdi. Ayaklarında eskimiş kocaman ayakabılar, başında kirli şapkası, uzaklara doğru dalıp giden bakışlarıyla bir sürgün... Yorgun değildi. İstanbul'da Amerikan kredisiyle kurulan fabrikaları, günden güne çoğalan gecekonduları düşündükçe gözlerinde sıcak bir umut parladı. Gidip bıraktığı yerden başlamak her-

şeye. Bu istek sürgün veren çiçekleri, kışın karla örttüğü tarlaları yavaşça saran ilkyazla birlikte yüreğini ısıtırdı. Şimdi neden duymuyor aynı sıcaklığı? Yatağın içinde, soğuktan uyuşan bilincini derin bir unutuşa bırakıyor. Gözlüklerini masanın üstüne koyduğunda el yordamıyla buluyor çigara paketini. Titreyen elleriyle bir çigara yakıp dumanı günüşiğine doğru kayıtsızlıkla üflüyor. Parktan çıkınca kasabanın ana caddesinde yürürdü. Ona öfkeyle bakan tahıl tüccarlarına, sabahçı zahvelerinin önünde bekleyen işsizlere aldırılmazdı bile. Deve tüyü palatosunun yakalarını kaldırır, belediyenin önünden geçerek ırmak boyuna çıkardı. Eski taş köprü'nün ayaklarına çarpan suyun sesini dinlerdi. Karlar eridikçe ırmağın yatağı genişliyor, yamaçlardan söktüğü dağ dinkenlerini, çalıları sürüklüyordu. Dağlardan iniyordu ilkyaz. Buzlar çözülüyor, kuşların, böceklerin yenden canlanması onu yaşama bağlıyordu. Yaşlı köknarların, titrek kavakların arasından coşkuyla akardı ırmak. Kasabanın uzağında sabahın sisine karışırdı. Doğayı bunca yakında duymak yıllardır yabancı kaldığı bir duygu getiriyordu. Kentli bir adamın toprağı ilk sürüşündeki çocuksu şaşkınlığa benzer, tuhaf, dindendirici bir duygu. Sonra bakışlardan tedirgin olmamak için yolu uzatır, güneşin renklerini geri getirdiği yıkık duvarlar arasından odasına dönerdi. Oysa şimdi yattığı yerden doğrulmak bile istemiyor. Herşey kö-

tü bir alışkanlığa dönüşüyor zamanla. Günde iki kez mahallenin karakoluna gidip defteri imzalamak, yazın çay bahçesinde herkesten uzak bir masada, kışın evde oturmak. İlkyaza doğru uzun yürüyüşler... Ama hep aynı park, ana caddede aynı yapılar, her yıl kendini aynı coşkuyla tekrarlayan bir doğa. Yıllar sonra iyice biliyor artık, bir sürgün yalnız anılarını yaşayabilir. Kasabanın istasyonu olsaydı, diye düşünüyor, tren saatlerinde gider yolculara bakardım. Değişik insanlar görürdüm belki, yüzlerinde başka kentlerin oyalayıcı görüntüleri olurdu. Bir bozkır hapisanesine götürülürken trenin sabaha karşı durduğu istasyonu anımsıyor. Üçüncü mevkiden inen köylülerin yolculuk boyunca kendisine kuşkuyla bakan uykusuz gözleri geliyor aklına. Terden koyulaşmış gömleklerinin kollarını sıvayıp çeşmede yüzlerine su çarpıyorlar. Sabah serinliği bozkırın yakıcı güneşini unutturuyor. Haydarpaşa'dan elleri kelepçeli trene bindirilişini, vagonun dışından akıp giden mavi geceyi görüyor yeniden. Ayışığı bulutları gümüşlendiriyor. Yaşamının on yılını geçireceği dört duvar arasına giderken nasıl da bunca mutlu olabilirdi! İstasyon imgesiyle birlikte yavaştan söylenen bir türkü gibi İstanbul'un özlemi doluyor içine. Bir daha dönebilecek mi oraya? Köprü'nün kalabalığını, mavilikte çığlıklar atan beyaz martıları düşünüyor. Birden Leylâ'nın Emirgân'da koluna girip söylediği o türkü geliyor aklına.

Yarım İstanbul'u mesken mi tutun!

Karşı kıyının ahşap yalılarında doğru gülümserken uzun boyunlu bir martı denize konuyor. Kaç yıl geçti aradan. Leyla evlenmiştir, çocuklarını seven mutlu bir kadındır şimdi. Kavgasının doğruluğunu ona nasıl büyük bir inançla savunduğunu anımsıyor. Önce elleri şekilleniyor Leyla'nın, muhallebicinin mermer masası üzerinde duran kalın parmaklı elleri. Konuşurken ellerine bakıyor hep. "Savaş yeni bitti daha. Çok felâket görmedik ama karartma gecelerini biz de yaşadık. Ekmeğimizi vesikayla yedik. Halbuki sen helâl bir kavganın peşindesin. Bu parti çalışmaları başına büyük işler açacak, Ya öldürürlerse seni! "Savaşı Hitler ve köpekleri çıkardı, bu ne sen de biliyorsun!" diye bağıyor, "milyonlarca insan yakıp küllerini havaya savuran canavarlarla bizi nasıl bir tutarsın!..." Sonra pişman oluyor böyle sert konuştuğuna. Yumuşak bir sesle "Bak yavrum, diyor, daha yeni başlıyoruz. Herşey değişecek, herşey değişmeli. Ekmeğin eşit bölüştüğü bir dünya düşün, hep birlikte ekilen yumuşak, dost toprağı, akıp giden ırmakları düşün..." Böyle bir dünya için gerekirse seve seve ölebilmek! Bir düşünse bunu Leyla. Ama düşünemiyor, mavi gözlerindeki şaşkınlıktan belli. Beyaz yüzünde derin bir sessizlik dolaşiyor. O devam ediyor sözlerine: "Benimle birlikte olduğun, benim ve dostlarımla yanında yürüdüğün sürece sevebilirim seni." Yüreğinin atışını dinliyor. Bu aydınlık kasaba sabahında, neden o günlerdeki gibi coşkuyla çarpıyor yüreği? Bir trene binse şimdi, bu dağlık yerlerden İstanbul'a doğru giden bir trene. Günler sonra kendini Haydarpaşa Garı'nın güneşli, bembeyaz merdivenlerinde bulsa. Çiçek pasajında otururken masasına sokulan kör çocuğu düşünüyor. İstiklâl Caddesi'nden Galatasaray'a dönen tramvayların gürültüsüne karşı para isteyen incecik sesi. Bir sarhoş ut çalan yaşlı adama küfürediyor. Derken kavga çıkıyor meyhanede. Kimin attığı belli olmayan boş bir rakı şişesi çocuğun kafasında parçala-

nyor; kirli saçlarının arasından altına doğru koyu bir kan sızmaya başlıyor. Çocuğu kucakladığı gibi fırılıyor yerinden. Balık pazarında nöbetçi eczane ararken kollarında sessizce ağladığını duyuyor. Dünyanın dışına itilmiş, yumuşak tüylü sıcak bir kedi yavrusu sanki. Nedense cami avlularına inen boz renkli bir akşam karanlığı geliyor aklına. Pencereden yıkık mescidin duvarına baktığı çocukluğundaki kış gecelerini düşünüyor. Karın yağışı gibi yumuşak, gökyüzünü ağartan birşeyler olurdu bu gecelerde. Dedesi sobanın başında uyuklar, o, artık soluk resimlerde yaşayan annesinin yuvarlak yüzünü boyama kâğıtlarına çizerdi. En çok kar yağdığı zaman düşünürdü annesini. Evlerine gece yatisına gelen bir kadındı. O uyurken üstünde akşam sefaları açan geceliğiyle başucunda belirir, saçlarını okşar, sabah olunca da gökyüzüne, kar ülkesine dönerdi. Annesinin öldüğünü biliyordu, ama yine de onun beyaz yüzüne benzer, sıcak birşeyler vardı gecelerde. Kucağında kör çocuğu taşırken birlikte uyuduğu kedisini düşünüyor. Rüzgâr geçiyor dalların arasından, dufların yeşil yapraklarını hışırdatıyor. Oda sıcak. Dedesi başında kül rengi tekkesiyle kuran okuyor. O, kar ülkesini, masallardaki iyi yürekli perileri, kötü cadıları çiziyor boyama kâğıtlarına. Sonra uyku dağlardan iniyor. Kucağında beyaz tüylü kedisi, kendini bir gölün durgun sularına bırakıyor. Yavaşça dibe doğru çöküyorlar birlikte. Kedinin yumuşak tüylerini yüreğinde duyuyor. Dünya pencerenin dışında, mescidin yıkık duvarları gibi belirsiz ve uzak. Yıllar nasıl da çabuk geçti! Aradan geçen zamanı buğulu bir aynaya benzetiyor. Bazı şekilleri göstermeyen kocaman bir ayna. Tutuklanmaların, hapisteki günlerinin ayrıntılarını yansıtmıyor. Bütün çıplaklığıyla nezaret odasının soğuk betonunu görüyor yalnız. Tanıdığı yüzler birbirine karşıyor. Annesininki bile. Ama içlerinde bir tanesi var ki, bir türlü unutamıyor onu. Bir grevden sonra işçilerle birlikte götürüldüğü Birinci Şube Müdürlüğü'nün bodrumunu anımsıyor. İlk sorgularından sonra bir işçiyi ve onu tutuklayıp nezarete atıyorlar. Yağmu-

run sesi duyuluyor dışarda. Islak vapur düdüklü kentin gürültüsünde yitiliyor. Daha az üşümek için birbirlerine sokuluyorlar. İşte o anda ince burunlu, gözlerinin içi gülen bir yüz fark ediyor. "Seni tanıyorum ben, diyor kısıp bir ses, partinin bizim memleketteki açılışında konuşmuştun." Birden Gaziantep'te yüksek bir binanın çatı katında görüyor kendini. Cigara dumanlarının arasında toplantıya katılanları seçmeye çalışıyor. Çoğunun görünüşü düş kırıklığına uğratıyor onu. Kravatlı, iyi giymiş aydınların yanında emekçileri de arıyor. Gözleri çekingen bakışlı birkaç köylüye raslayınca bildiriye okumaya başlıyor: "Ey fabrikalarda, tezgâh başlarında, tarlalarda alın terti döküp ömür çürütenler! Masa başlarında göz nuru döküp kafa patlatanlar! Dükkânlarda, evlerde, çekiç sallayanlar mekik atanlar! Ey ateş karşısında, demir döğenler! Ekmek pişirenler, döküm dökenler! Zemheri ayazında ilk horozda kalkıp çifte gidenler, kızgın güneş altında yolma yolarlar, buğday kazanıp gilgil yiyenler ve ey alinterini ekmeğine katık yapan yalın postallı, yirtık abalı dostlar! Bilin ve bildirin, öğrenin ve öğretin, okuyun ve okutun, duyurun ve duyurun ki esas davamız : Aş pişirenin, iş yapanın, toprak sürenin, ekin biçenindir. At binenin kılıç kuşananın değil; ata besleyen binmeli, kılıcı yapan kuşanmalıdır..."(I) Gaziantep'te propaganda çalışmalarını için kaldığı süre içinde işçilerin, küçük esnafın, köylülerin partiyeye gitikçe artan bir hızla üye olduklarını anımsıyor. "Sen Gaziantep'li misin?" diye soruyor. "Antepliyim, lâkin İstanbul'a geldim" diyor kısıp ses, "fabrikada tesviyeciyim. Seni hep bilir arkadaşlar. Severiz de." Belki bir daha hiç duymayacağı sınırsız bir coşku doluyor yüreğine. Birden kapı açılıyor, polisler adını bile sormadığı işçiyi alıp götürüyorlar. Yeniden getirdiklerinde soğuk betonun üstüne inliyerek yığılıyor. Yüzü seçilmiyor karanlıkta. Bir kibrit yakınca, ayaklarının dibindeki mosmor yüz aydınlanıyor. Aralık ağzından boşalan kan beyaz gömleğine buluşuyor. Güçlükle aralıyor gözlerini "Beni... dövdüler, diyebiliyor, komünist diye anama sövüp..... döv-

düler..." O, duvarda kibritin aleviy-le titreşen gölgelere çeviriyor bakışlarını. Emniyet müdürlüğüne her çağırılışında, hapiste yalnızken gözlerini tavana dikip sigarasını her içi-ne çekişinde bu yüzü anımsayacaktır artık. Falakanın altına yatana dek insanları sevmek konusunda düşün-celeri nasıl da karıştıktı! Hırstan titreyen bir elin saçlarından tutup yüzünü ışığa çevirdiği zaman nefret etmesini öğrendi. Polis cibine bin-dirilirken, evini ilk aramaya geldik-lerindeki korkuyu duymadı. Ve Em-niyette dövülmeden önce gözlüğünü her çıkarışında, aynı öfkeyle baktı kendisine sırttan yüzlere. Şimdi bü-tün bunlar yok artık. Bir aynanın buğusunda gittikçe belirsizleşip eri-diler. Pencereden içeri vuran güneş yatağın üstüne dökülüyor. Biri tür-kü söylüyor aşağıda. Birden aklına dün sabahtan beri bir şey yemediği geliyor. Oysa açlık duymuyor. Bili-yor artık, her şey alışkanlık oldu. Aç kalmak da, arada bir oto tamircisi-nin karşısındaki aşevinde yemek ye-mek de. Ancak bu küçük yerde ra-hat edebiliyor. Çarşıdaki aşevinde olduğu gibi kimse bakmıyor yemek yiyişine. Tamircide çalışan çıraklar kirli yüzlerini kurufasulya tabağın-da bir kez olsun kaldırmıyorlar. Ye-meklerini aceleyle bitirip işlerinin başına dönüyorlar hemen. Aşçı se-vimli bir arnavut. Kimi zaman mem-leketindeki bolluğu, eskisinin o mut-lu günlerini anlatıyor. Sonra birden onunla daha çok konuşmanın tehli-keli olabileceğini düşünüp susuyor. Dinleyen biri var mı diye müşterile-rin üstünde korkuyla dolaştırıyor çar-kır gözlerini. Yüzüne belli belirsiz bir kırmızılık yayılıyor. Anlaşılan utanıyor aşçı, ama başka şey de gel-mez elinden. Onunla her konuşanı sivil polislerin izlediğini, karakola çekip soru yağmuruna tuttuklarını biliyor. Gerçekten yalnız mı? Bu ka-sabada yanına kimse sokulmuyorsa, başka kentlerde de dostları yok mu? Adlarını bile bilmediği uzak ülkeler-deki kavga arkadaşlarını düşünüyor. Yüzlerini bir kez olsun görmediği, ama aynı özlem, aynı dünya için dö-vüşen adamları. Sık yapraklı, yem-yemiş bir orman şekilleniyor gözlerin-de. Sarı yüzlü, yorgun askerler bir suyu geçiyorlar. Tüfeklerini ıslatma-

mak için yukarda tutarak ilerliyor-lar. Elleri arkadan bağlı, yıkık du-varın önünde kurşuna diziliyor genç bir çocuk. Kolunda kırmızı pazuben-ti, kendisine yönelmiş namlulara ba-karken yüzü acıyla buruşuyor. Ba-zılarını lokomotiflerin kazanlarında yakıyorlar. En küçük bir çığlık du-yulmuyor ama. Kentin kenar mahal-lelerinden silâh sesleri geliyor. O, bir ilkyaz sabahını yaşıyor şimdi. Kavgadan, ölüme kurşun yakmanın mutluluğundan uzak. Bütün bunları düşünmekle biraz olsun yalnızlıktan kurtuluyor. Dostları yok değil, ara-da bir mektup bile yazıyorlar. Hapis-teyken tanıdığı Ömer'in son mektu-bunu anımsıyor :

24 ŞUBAT 1956

Unkapanı

Seni unuttum sanıp bana kırıl-mışsındır. Ama inan ki sevgili dost-tum seni aklımdan çıkarmak müm-kün değil. İkimiz de hürriyetin has-retinin çektiğimiz hapisteyken. Şimdi bir-birimizden uzak, kendi yalnızlığı-muzla başbaşaız. Sana bu satırları yazarken karım ve çocuklarım taşın-ma hazırlığı yapıyorlar. Tahmin ede-ceğin gibi malûm hikâyeye. Bir karyo-la, yer yatakları, gardrop ve birkaç kilimle şu benim emektar yazı ma-kinesinden ibaret eşyamızı at arabasına yüklenmiş görmeye öylesine alış-mışım ki, hiç yadırgamıyorum. Bu mahalleye taşınmalı bir ay bile olma-mıştı. Önce bakkal başlamış. Karım ekmek almaya gittiğinde "senin ko-can komünistmiş, komüniste ekmek vermem ben" demiş. Geçen gün kah-veye inip arkadaşlarla bir tavla oy-nayayım dedim, kimse yüz vermedi. Anlaşılan onların da kulağına birşey-ler fısıldamışlar. Buna alışık oldu-ğumdan bana hiç zor gelmiyor ama karım ve çocuklarım için üzülmiyo-rum. Epey oluyor, bir gün oğlan ağ-layarak geldi eve. Arkadaşları okulda "Senin baban komünistmiş, öyleyse sen de piçsin" demişler. İşte böyle dostum. İnsanın halkını sevmesi pek de kolay değil. Biz elimizden geldiğin-ce gerçekleştirmeye çalıştık bunu. Senin de şu günlerde halin bizimkin-den pek farklı değildir her halde. Ama hayat bir yandan sürüp gidiyor. Yaşamak lâzım. Geçende Babıdüli'ye

gittim. Benim romanı V... gazete-sinde tefrika edecekler. Yazı işleri müdürü bir miktar avans da verdi. Borçları ödedikten sonra biraz para kalırsa oğlana bir onuncak tabanca, kıza da mavi renk elbiselik alacağım. Karım "Bu kış kıyamette ne yapaca-ğız bilmem" diye söyleniyor. Biraz önce kardeşi geldi, onunla konuşuyor herhalde. Ben çocukların odasında sana bu mektubu yazıyorum. Hava o kadar soğuk ki! Bu odada çocuklar nasıl üşütüp hastalanmadılar şaşıyo-rum. Dışarda yağmur arada bir sulu-sepkene çeviriyor. Hapiste seninle birlikte yaşadığımız sıkıntılı geceleri hatırlıyor musun? İkimiz de kelepçe-siz hürriyetin bahtiyarlığına inan-ıyorduk. Neyse, ben şikâyetçi değilim halimden. Hapisteyken yazdığım ro-manımın müsveteleri elimde duru-yor. Bilirsin, sana da okumuştum. Ha-ni konusunu bizim koğuştan alan "Meydancı Halil" adlı roman. Onu bastırmak için acele etmemeye karar verdim. Üzerinde biraz daha çalış-mak istiyorum. Bu arada bir işe gir-me ihtimalim zayıf da olsa var. Karım içerki adadan beni çağırıyor. Her-halde eşyaları toplamak için arabaya yardım etmem lâzım gelecek. Seni hasretle kucaklarım, sevgili dost-tum.

Ömer

Acaba şimdi ne yapıyor Ömer? İki odasını kiraladığı ahşap bir evde yazı makinesinin başındadır. Ya da dışarı çıkmak için giyiniyordur. Ka-rısı, çocukları var onun. Üstelik İs-tanbul'da yaşıyor. Yorganın altı sı-cak. Camı hiç çıkmak istemiyor dışa-rı. Oysa bütün kış güneşi bekledi. Ka-sabaya kar yağarken ışıklı bir ilkyaz gününü, dağlarda buzların eridiğini düşündü. Şimdiyse bütün gövdesini tatlı bir uyuşukluk sarıyor. Kalkmalı yerinden. Ama çay bahçesine gitmesi için ana caddeden geçmesi gerekiyor. Başka yol yok çünkü. Kalabalığın kendisine yönelen bulanık, anlaşıl-maz bakışlarından ürüyor. Her za-man oturduğu akasyanın dibindeki tahta masayı anımsıyor. Çay bahçe-sinin köşesinde, Irmağa yakın küçük bir masa. Çayını yudumlarırken akas-yanın dalları arasından dağları görü-yor. Aradabir kırlangıçlar geçiyor kırmızı kiremitlerin üstünden. Masa-

sına belki o sarışın çocuk da gelir. Geçen gün okuldan çıkan öğrencilere bakarken içlerinden biri -daha önceden de birkaç kez görmüştü onu- yanına sokulmuş, "Amca neden böyle yalnız oturuyorsun sen?" diye soruvermişti. İkyazla gelen bir kırlangıç gibi aceleliydi. Çocuğu düşününce dudakları geriliyor. Tütünden sararmış dişleri çıkıyor ortaya. Gülümsüyor mu yoksa! Yıllardır belki ilk kez gülümsüyor. Lodos ılıklığıyla yumuşak bir duygu geçiyor içinden.

"Benim hiç arkadaşım yok da ondan!"

"Demek huysuz birisin."

"Öyleyim belki, otur da benimle bir çay iç bakalım." Çantasını masanın üstüne koyup hemen oturuyor. Kısa pantolonu, beyaz yakalı önlüğüyle bir ilkokul öğrencisi.

"Necisin sen?" diye ilgiyle soruyor. Nasıl yanıtlamalı, Düşünüyor bir süre. Sonra sözcüklerin üstüne basarak:

"Seyyah" diyor.

"Seyyahmış! Seyyah dediğin dünyayı dolaşır. Sense hep burda oturuyorsun".

"Dinleniyorum artık. Dünyayı gençliğimde dolaştım."

Sonra gördüğü ülkeleri uzun uzun anlatıyor. Vapurları, oyuncakçı dükkanlarını, bir kent büyüklüğündeki lünaparkları. Savaştan önce bir süre kaldığı Avrupa'dan söz ediyor. Mavi gözlerinde yanıp sönen yıldızlar, sessizce dinliyor çocuk. Kirli elleriyle boynunda asılı duran lâstik silgiyi döndürüp duruyor. Herde bu da büyüyecek diye kuruyor o. Kendi dünyasında, ötekiler gibi bir insan olacak. Çekinerek soruyor:

"Büyüyünce ne olacaksın sen?"

"Celal Bayar olacağım." Bunu söylerken nasıl da kendinden emin! İnce kaşlarını çatarak büyük adam rolü oynuyor. Ön dişleri yeni çıkmış henüz. İçlerinden biri yana doğru çarpılmış.

"Çalışkansın öyleyse"

"Tabii, diye yanıtlıyor, karnemde hepsi pekiyi."

"Dişleri koruma da mı?"

"Dişleri korumaya bakmaz ki bizim öğretmen!"

"En çok hangi dersi seviyorsun?"

"Hayat bilgisini. Bayram paramla *Büyük Kâşifler* kitabını da aldım. Artık bütün soruları bilicem." Hayat bilgisini seviyor demek. Yaşamı kitaplardan tanımanın, nesnelere el yordamıyla dokunarak tanımak gibi birşey olduğunu düşünüyor. Bunu nasıl anlatsa ona? Çok akıllı bir çocuk olmalı. Üstelik okumaya ilgi duyduğu da belli. Şimdi çay bahçesine gidip kasabadaki bu tek dostunu beklerse.

Kara önlüğü, sırtında okul çantasıyla yine masasına sokulur belki. "N'aber amca" diye konuşmaya başlar. Sonra arkadaşlarından, *Büyük Kâşifler* kitabındaki renkli resimlerden söz eder. Yorgunu sıyırıp aceleyle kalkıyor yerinden. Bir sigara daha yakmadan önce çocuğun küçük ellerini, kısa kesilmiş sarı saçlarını düşünüyor. Birşeyler yavaşça ısınıyor içinde. Gözlerindeki yorgun gölgeler güneşe dokununca siliniyor. Dağlara bakıyor bir an. Gökyüzünün mavisinde gittikçe uzaklaştıklarını görüyor.

1) *Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Gaziantep Şubesi açılış bildiririsinden.*

Gülten Akın

Yaşam Öyküsü

Yozgat, benim çocukluğumda Ankara'ya 8-10 saatte gidilip gelinen bir kentti. Şimdi otobüsle üç saat. Kurtuluş Savaşı sırasında bir hafta çekermiş, dedem anlatırdı. Türkiye haritasında "Bozok yaylası" diye bir yayla vardır. Yozgat kenti bu yaylanın batı ucuna, iki tepenin arasına kurulmuş. Çapanoğlu ordan yönetmiş çevre illeri, Çorumu, Amasya'yı. Bir ara Samsun'a dek genişletmiş egemenliğini. Konaklarının bir bölümü durdu benim çocukluğumda. Şimdi sanırım bir Büyük Cami kaldı o yıllardan, bir de saat kulesi. Büyük Cami'yi ermeni ustaların yaptığı söylenirdi. Sayın Agop Dilâçar bir gün söz arasında bu ustanın kendi büyük dedesi olduğunu söyledi.

Kentin kuzeyindeki tepeler de ormanlıkmış. Şimdi yalnız güneydekinde bir büyük çam ormanı var : Soğluk.

Otobüsten inersiniz çarşıda, sizi ilk karşılayan burcu burcu çam kokusudur. 1943 yılında on yaşındaydım, Yozgattan çıktığımızda. 45 yaşındaydım bugün. Alır alır

gider bu koku beni. Ortaokul, lise yıllarında yazları giderdim. Sonraları yine gittim her yıl olamasa da. Yakın yıllara dek kendini yoksullukla korudu. Şimdi o da hızlı bir değişimin içinde, her yer gibi. Bir de Maraş'ı biliyorum, kendini çağa kolay teslim etmeyen. Çarşısıyla, bağı bahçesiyle, evleriyle, insanıyla.

Geri kafalı mıyım, uygarlığa karşı mıyım? Değil. Ama, kentler de insanlarda özlerini, özelliklerini koruyarak değişmeli hence. Uygarlaşmanın gereği budur. Ötekine yozlaşma denir. Çarpık değişme denir. Yabancılaşma doğurur ki, ne biçim.

Kent kuzeyden güneye bir dereyle bölünür, Çatak Deresi. Yazları suyu azalsa da, yukarlarda, mezarlıkların orda pırıl pırıl akan suda kadınlar yaz temizliği yaparlar. Yataklar dökülür. Yünler tokaşla dövülerek yıkanır. Çimenliğe serilerek kurutulur. Aşağıda pınarlar vardır ve evler. Ora, yukarı çataktır. Aşağı çatakta otururduk biz. Babam Balyozoğlugilden olur, Annemse Kavurgalı Hoca Nuri efendi'nin kızıdır. Ana yanından

soyludur anam. Hoca Nuri efendi gününün medrese eğitimini görmüş, bunu İstanbul'da tamamlamış aydın bir din adamı. "Ulüm'u diniye" öğretmeniyken, Cumhuriyetle birlikte il kitaplığı yöneticiliğine getirilmiş. Sarığı atıp şapka giyen ilk kişi. Okumaya düşkün. Mevlâna, Yunus tutkunu. Çocuklarını okutmuş. (Bu okuyanlar büyük bürokratlar oldular, siyasa girdiler millet vekili filan oldular.)

Şekerpinar'a giderken Çatak üstünde bir sarı taş köprü vardır. Köprü'nün başında Cerizadelerin evi, yanındaki annemin babasıgilin. Tek kat üstüne ama, geniş kurulmuş, sofaları, içiçe kocaman odaları olan evler. Oda kapılarının üstünde levhalar vardı. Lâtin harfleriyle, özenle yazılmış. Besmele, şiir dizeleri, özdeyişler. Ozan Berin Taşan'ın dedesi Şeyh Abdürrahim Rumî'nin iki dizesi de vardı onlar içinde : Tövbe yapar, hata yoluna gittiklerime / Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime.

Serin avlular. Parmaklıklarla korunmuş bahçeler. Heves edilip dikilmiş, yetiştirilmiş bir küçük üzüm bağı. Biraz daha yukarda büyük dayımın rüzgârlı evi. Az ileride, büyük nenenin oturduğu haremlikli selâmlıklı Divanhoğlu konağı. Konak dört bölmeliydi. Bahçeler içinde. Yaşları yüzü geçtiği söylenen, beyaz giysili başka ninelere de vardı. Ucundan kıyısından biz çocukların da bulunduğu sohbetler öyle canlı öyle tatlı olurdu ki, sabahladıkları söylenirdi.

Büyük nine üvey anneannemin anası olurdu. Hoca Nuri Efendinin dördüncü karısı bu anneannem. İlk karısı ölünce ikincisini o ölünce üçüncüsünü, üçüncünün de ölümüyle dördüncüsünü almış. Bey kızları, eşraf kızları. Güzeldi, akıllıydı, neşeli, canlıydı dördüncü. Aksardı hafiften. Divanhoğlu kızı. Babası Sakıp beye dede derdik hepimiz. Öz, üvey ayırmazdı. Gümüş eyerli arap atları. fişekliği vardı. Üç de karısı. Gürlere gibi konuşur, müthiş içerdi. Bir büyük acısı vardı; oğlu Osman Beyi yitirmişti yirmisinde. İki yetim kalmıştı ondan. Ağıt söylenirdi:

Açın kapıları Osman geliyor

Osman değil Osman değil aslan geliyor.

Onlar böylecene yaşarken, annemin babası sessizce doğa, bilim, sanat, şiir düşkünlüğünü sürdürürken, babam evi de canlı, gürlük bir evdi. Çardaklı, sayvanlı, sekili, aydınlık konuk odalı, karanlık tandır odalı ve kilerli bir küçük ev. Babamın dedesini en çok severdim. Ana yanından Rumelili, iriyarı, ev içine somurtkan, sevdiklerine, dostlarına çok konuşkan, nükteli. Beni kucağına alınca, elimden tutunca çözüldüğünü duyardım. Anasına benzermişim. Yanında adı söyleyemezdi kimse. "Hanım" ya da "Hatun" eklemeyince ardına. Elimden tutardı akşamüstleri. Vurur giderdik. Çerkez pınarına, küçük pınara varırdık. Küçük pınarı, yanındaki sarnıcı kendi yaptırmış. Bakardı onarılacak yerleri var mı diye. Çimenliği geçer, mezarlıkta oyalanır biraz oradan dağ eteklerine giderdik. Bundan sonsuz tad alırdım.

Dedem yürüyemez olduğunda kendikendime kaçıp gitim oralara. Dünya susardı. Ürkütücü bir ıssızlık değildi bu. Sonsuzluktu.

Büyü bozuldu sonra. Sakıp bey simgeydi. Ölümü feodal bir düzenin son kalıntılarını silip süpürdü. Çöktü o yan. Bekir ağa tecimle uğraşır, batırdı. Hoca Nuri efendi az maaşlı bir memur emeklisinin kıt kanaat yaşamına girdi. İkinci Dünya Savaşı gelip çattı. Kimse kimseye elini uzatamaz oldu. Herkes kendi kovuğunda karnelerle pahalılıkla, yoklukla yaşama savaşına girdi. Tadı kaçtı oynadığımız bahçelerin, sokakların, evlerin. Köylerle ilişkisi olanlar, bağı bahçesi olanlar iyiydiler.

Dede iyice kocamış, baba askerde. Evin kadımları çarşıya pazara alışık değil. Ben giderdim. Yüz paralarla filan hesaplar yapardım. Ekmek alırdım. Bollukta eve öteberi taşıyan bir Ede Memet vardı. Boşlamamıştı bizi. Taşıyamıyacağım şeyleri yine o getirirdi.

Okula başlamıştım. Sınıf birinciliğini kimselere bırakmayan, küçücük, incecik bir kızdım. Şeker, çay sadeyağ yaşamımızdan çıkmıştı. Daha başka şeyler de. Pekmez içerdik sabahları. İçimiz alev alev yanardı. Yollarda bir kar bir kar. İnce cılgalardan yürürdük. Yüz kez kara yatar kalkardık. Kalıbımızı çıkarırdık. Yün hırkalarımızın nakışları geçerdi kardan kalıbımıza. Öyle manto falan giymezdik. Hele pantolon Dışarlıklı bir görevli kızını pantolonla görmüş de çok acımıştım. Hasta sanmıştım. Yoksa niye giysindi.

Öğretmenim maviş sarışın bir göçmen kızydı. Melek öğretmen. Kendini paralarcasına çalışır, bizi eğitmek için. Yıl sonları gösteriler düzenlenirdi. Kıyasıya provalar yapardık. Bir şeyden çok korkardım, azarlanmak. Bir gün saatlarca bir halayı prova ettik. İkinci sınavtaydım. Babamı zorlayarak 5 yaşında okula yazıldığıma göre, 6 yaşında filan olmalıyım. Oynarken oynarken sıkıştım ama nasıl. Kimseye bir şey söyleyemiyordum, yere çöküp diş vurmamla birlikte, olan oldu. Ömrümde ilk utancı duydum böylece.

Temizliğe düşkünlü Melek Öğretmen. O yıllarsa, uyuz ve bit yılları. Kaşınan kaşınana. Bu uyuzla bit, açlığın arkadaşları, sonraları Doğu Anadolu'da görmüş-

tüm. Kolumda beyaz üstüne kırmızı T. M. yazılı bant, her sabah iç çamaşırlara saçlara bakardık öğretmenle. Bit dediğin durmaz ki bir yerde Azıcık dalgın ol, bir tanesi bir gün içinde saçını sirkeye boğuverirdi. Zor gelirdi yakın arkadaşlarımın bitini bulup utandırmak. Bu yüzden Melek öğretmene kızardım içimden.

Annem aşırı titiz bir kadındı. Kışta kıyamette soba dibinde sık sık yıkardı bizi. Soğuk olurdu evlerdeki hamamlıklar. Belli aralıklarla Çarşı Hamamına, Aynalı Hamama gidilirdi. Bir gün önceden el öpülüp izin alınır-
dı dededen. Zengin evlerinin hatunları faytonla giderdi. Orta halliler, bir gün önceden haber verirdi bohça taşıyıcısına kadına. ardına düşüp giderlerdi, Yoksullarsa kendi bohçalarını koltuklarında taşıyarak ya da çocuklarına taşıtarak. Varsılların kurnaları ayırdı. Tasları bırakırdı kurnanın içine. Kapıdan karşılayan natır alır götürür, oturturdu. Bayram önünde kalabalık olurdu hamamlar. Tasla, takunyayla birbirine girerdi bazan kıyı mahallelerin kadınları. Göbektaşına, turşudan dolmaya getirdikleri yiyecekleri açanlara babaannem bakardı. Bense bayılırdım. Bizim yiyeceklerimizi çarşıdan gönderirdi erkekler. Soyunma odasında, herkesin yıkanması bittikten sonra kimseye göstermemeye çalışarak yerdik. Kebaplar filân. Ama biz çocukların incelikler umurumuzda değildi. İle de göbektaşında yemele-
rin tadı. Bikez olsun. Gün ikindide evlere dönülürdü. El öpülürdü yine. "Sağlık suları olsun" denilirdi. Bu hamam faslının görkemi önceleriydi tabii. Sonra, elden geldiğince kaytarıldı.

Düşüş yıllarında daha nelerden kaçınılı, nelerden utanıldı. Çocukluk işte. Öğretmen para harcamayı gerektirecek bir şey isteyecek diye çok korkardım. Azını, kötüsünü almak ağırıma giderdi. İyisine çoğuna güç yetmezdi.

Yıl sonunda karnelerimizi alırdık. Benimki baştan sona pekiyi. O yıllarda ilkökul okuyanlar bilirler, pek kolay alınmazdı bu pekiyiler. Karneleri öteki dedelere nenelere göstermek gelenekte vardı. Olmaz olsun. Anam yollardı dedemlere beni. Varırdım ki orda yaşı-
tım dayı kızı. Tembel mi tembel. Beni görünce başları-
dı bağıra bağıra ağlamaya. Sesi yeri göğü tutarak.

Onun annesi üvey anneannemin yeğenydi. Belki o yüzden, çok sevilirdi. Asardı suratını anneanne. "Çocuğu ağlattığım" için bıçaklar açmazdı ağzını. Karnem elimde donar kalırdım. Küçük dayım yetiştirirdi. Kısaknırdı çünkü ötekini. Beni tutardı ona karşı, över, yüreklendirirdi. Kışsa, kızığın filân bindirirdi. Sonraları da karşılaştım benzer durumlarla.

1942 de, üç yıl süren askerliğini bitirmişti babam. Ankaraya gitti. İş buldu, ev buldu bizi çağırdı. 43 olmuştum. yeni doğan üçüncü kızkardeşimi de alarak vardık Ankaraya. Denizciler caddesinin üst yanında, Ya hudî mahallesine yakın bir yerdeydi ilk evimiz.

Acımasız oğlan çocuklar bir deli yahudinin çevresine hızla çember çizerlerdi. Ağlardı yaşlı yahudi, yalvarırdı. Büyüklerden biri acıyıp çember çizgisini silinceyedek kalırdı orda, öylece.

"Çember" şiirimdeki ilk dizeler oradan gelme.

Nerde bir deli yahudi olur, orda çocuklar

Hızla bir çember çizerler ayaklarına

Yalvarır, çırpınır, ağlar

Çıkar yaşlılar kurtarırlar...

Hemen bütün dizelerimin temelinde birtakım olgular, gerçekler vardır benim. Bir gün, dizelerimin öykülerini yazmayı isterdim, daha yaşlanınca.

Ortaokulun ilk yılını o eve yakın taşmektepte okudum. Sonra Hamamönü ile Ulucanlar arasında bir küçük çıkmaza taşındık. Taşmektep yıkılmıştı. Hiç sevmediğim Cebeci Ortaokulunda sürdürdüm okumayı.

Ekonomik çelişkinin en keskin olduğu yıllardı. "Saracoğlunun kulları" denilen memurlardandık. Dar gelirli, değışmez gelirli adları da o yıllarda verildi bizim

Duyuru

T. Y. S. üye adres listesinde bir yanlışlık yapılmış, Gülten Akın'ın adı, Gülten Nurettin olarak yazılmıştır. T. Y. S. üyelerine ve yazışmalarında bu listeden yararlananlara duyurulur.

gibi ailelere armağan. Kişi başına günde yarım ekme alınabilirdi, karneyle. Öteki yiyecek maddelerinin yanına varılabilse, yeterli belki. Oysa, et süt, yoğurt, sebze, öteki temel yiyecekler ne kadar pahalıydı. Un, pirinç, şeker, gaz karneye binmişti çoktan. Halk İsmet Paşa'ya yoğun bir öfke duyuyordu, onun partisine de. Dedikodular alıp yürümüştü, Devletin arabalarının, bakan, bürokrat evlerine yiyecek taşıdığı, bazan bir demet maydanoz, bir sepet yumurta için gönderildiği, bu dedikoduların en zararsızıydı.

Atatürkün kurduğu parti yozlaşmış gitmişti. Halkı düşünen yoktu. Devlet bir avuç azınlığın devletiydi. Siyasa, halkın sırtından kişi zengin etme siyasasıydı. Vurgunculuk alıp yürümüştü.

O günlerde Ramiz'in karikatürlerini türedi zenginler besliyordu. Kolları altın bilezikli, besili avratlarıyla. Şapkalar ve tüller. Taşkın dudak boyaları, uzayan, kısalan etekler. Kürkleri.

Ulucanlarda otururken Salı pazarına çıkardık anaçığımızla. O gün bu gündür gidiyorum pazara. Şimdi de ben kızlarımla.

Amerikan yardımı büyük bir rahatlık getirdi bunalan halka. Karneler, kuyruklar, üç beş metre Sümer barması için sıralara geceden girmeler bitti. Demokrat Parti kuruldu, kurulmasıyla birlikte çığ gibi büyüdü.

Naylon girdi sonra da ülkemize. Yeni bir çağ açıldı.

Cebeci ortaokuluna bir gölge gibi gittim geldim. Sevmedim hiç. Evdeki bunaltının yansıması mıydı? Büyüyordum, karşılanamayan gereksinimlerim dolayısıyla mıydı? Bu sevgisizlik, ilgisizlik lise ikiyedek sürdü. Kız lisesinde okuyordum. Önceleri tek tük yazdığım şiir sürekli bir uğraş olmuştu benim için. Sınıf dergilerini, okul dergilerini dolduruyordum. Öteki sınıfların ozanı olmadığından, konuk sanatçılık yapıyor, sipariş kabul ediyordum.

Oldum olası matematik, fen dersleri ağır, hocaları sert gelir öğrencilere. Taşlamalar yazıyordum onlara. Edebiyat hocamın koruyucu kanatları altında. Bir yandan da etksiksiz bir öğrenci olmaya çalışıyordum. Sını-

fımızda, Haziran döneminde liyesi bitiren dört kişiden biri de bendim.

Liseyi bitirmiştim ama, yaşam da yeniden ağırlaşmaya, maaşlar yetmemeye başlamıştı. Evlerin kadınları kızları daha büyük sayılarda devlet dairelerini dolduruyordu. O yaz iş aradım. Oysa tıp fakültesine gitmeyi düşünüyordum. Çapa yüksek öğretmen okulu sınavını kazanmıştım. Edebiyat okuyacaktım. Gidemedim. Hukuka yazıldım. Bir de iş buldum İçişleri Bakanlığında. Yıl içinde akşamları ders çalışıyor, yıl sonlarında izinlerimi kullanarak sınavlara giriyordum. Dört yıl sonra bitti fakülte.

Çalışıyordum, okuyordum, şiir yazıyordum, nişanlanmışım bir de. O günden bugüne durup dinlenmeden çalıştım. Uyku saatları dışında tek boş dakikam geçmedi. Çok yorgun düştüğümde örgü örerek dinlendim.

İyi mi bu?

Çarpık düzenin kötü eğitliklerinden biriyim. Dinlenmesini bilmeyenin çalışması verimli olabilir mi. Gövdem başkaldırdı arada bir. 1956 da evlenmiş, 1957 ve 58 de ardarda iki çocuk sahibi olmuşum. Evlendiğim yıl

ilk şiir kitabımı çıkarmıştı Varlık Yayınevi. "Rüzgâr Saati". Öncesinde Varlık şiir ödülünü kazanmışım. Tecman Karahun arkadaşla birlikte. 1960 yılında ikinci kitabım çıktı : "Kestim Kara saçlarımı" Yeditepe yayınevinden.

1960 toplumunun yaşamında da benim özel yaşamımda da bir aydınlanma yılı oldu.

1957 den sonra iki ayrı ilçede, Kumluca ve Şavşat' da kısa süreler oturmuştuk. 1960 da eşimin askerliği de bittiğinden kesin ayrıldık Ankaradan. O kaymakamlık yaptı, ben öğretmenlik. Olanak buldukça avukatlık. Beş çocuğun da analığı.

Alucra, Gevaş, Haymana, Kumru, Gerze, Saray Maraş.

14 yıl kadar kaldık. Halkımdan, çocuklarımızdan öğrendiklerimi kitaplardan öğrendiklerimle bütünlemeye çalıştım. Yaşamımız zordu. Alucra bir bakıma ilk gittiğimiz ilçe sayılır. Evimize bomba konuldu. Anayasamın, yasaların hakça, halkça uygulanmasını savunma bir suçtu. Halkı aydınlık ve dirençli kılmaya çalışmak da. Çileler bizi eğitti 14 yıl. Döndük yeniden Ankara'ya Bir yıllık bir İstanbul serüveninden sonra. 1972 sonunda.

1964 de "Sığda" basılmıştı. 1965 de Kumru'daydık. Göçebe düzenimizin getirdiği bir kazada dizlerim yan-

mıştı. O yıl Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü aldım. 1972 de basılan "Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı", öncesinde TRT ödülü kazanmıştı. Geçen yıla "Ağıtlar ve Türküler" "Yeditepe" armağanını aldı.

Yaşıyorum ve yazıyorum. Biri ötekine dönüşüyor durmadan.

Çocukluğun gerçeklikleri düşsel gerçekliklerdir. Size kesitler verdim kolayca. Sonrasını yazmak zor. Deneyeceğim bir gün. O günedek şiir, kanat takıp uçurmazsa onları da.

Öykücü Acı Tütün Ali Onat

Mahmut, tütünün en güzel bölümlerini özenle yerleştiriyordu denk sandığına. Tütünün en güzel, en içimli bölümü "orta" olarak adlandırılan bölümdür. Mahmut, "orta"dan oluşan tütün demetlerini on yaşındaki Nazlı'sını sever gibi okşayarak sıralamakta ve her demeti ele alışta ondört aylık yoğun çalışmasını anımsamaktadır. Yetmiş yaşındaki babası Rüstem'den altı yaşındaki Ayşe'ye kadar tüm aile bu ürüne ondört aylarını vermişlerdi.

Tüm bu yorgunluklar sona yaklaşıyordu artık. Son işlem olan denkten sonra tütün satılacak, oğlu Ahmet'e düğün edilecek, biraz da olsa huzura kavuşulacaktı.

Mahmut, hem ondört ayın yorgun çabalarını, yorgunluğunu düşünüyör, hem de bir yaprak tütünü bi-

le atmadan denkliyordu. O ara gözüne tütünün iyi kurumamış, bozuk bir kümesi ilişti. Bozuk bir küme, ama o da ondört ayın ürünü idi. Bu bozuk tütünleri denge koyup koymama konusunda biraz düşündü. Kendi değer ölçülerine göre hile olmak gereken bu duruma gönlü razı olmadı. Kötü tütünleri bir kenara itti.

Yorulmuştu Mahmut, bu tütün son işleme gelinceye dek tek tek yaprak olarak beş kez elden geçmişti. Fidesi, tarlasının hazırlanması, dikimi, çapası, kırımı dizimi, demeti ve dengi. Kurutulması ve tüm bakımı da cabası. Yıl oniki aydır ama tütün bu doğal kuralı da dinle miyor, onları ondört ay uğraştırıyordu.

Birinci paketinden bir sigara, çıkardı, yaktı. Acıydı sigara. İki nefes çekti, gerisini içemeyeceğini anladı. Yere attı, ezdi ayağı ile.

Kaba denkten yeni bir tütün demeti çıkardı. Altın sarısı pırl pırl benekli. O ara gözü, ayağının ucu ile ezdiği "Birinci" izmaritine takıldı. Acısı hâlâ dilini yakıyordu. Denge yerleştirdiği tütün ise pırl pırlıdı. Gözlerini kıstı Mahmut. okkalı

bir küfür savurdu. Kilosuna 125 lira verdiği sigara küf kokuyordu, sidik kokuyordu. Zıkkın gibiydi. Halbuki kendisi altın sarısı tütün sunuyordu Tekel'e. Mekanik bir devinimle kürlenmiş, iyi kurumamış tütüne sarıldı, onları da yerleştirecekti dengin görülmez yerlerine.

Kucağında bir deste küflü tütün, gözlerinin önünde acı kokan "Birinci" paketi. Ne yapsındı Mahmut?.. Acaba bu küflü tütünü denge koymazsa, sigarasını iyi tütünden yaparlar mıydı? O an odanın kapısı açıldı. Muhtar içeri girdi. Üzgün görünüyordu muhtar. Burnundan solurcasına konuştu.

"— Mahmut, Tekel açıldı. Tütünün baş fiyatı 57 lira. Ama ilk gün 28 liraya kadar düştü fiatlar."

Mahmut donakalmıştı. Tütün parası ile yapmayı tasarladığı oğlunun düğünü, bir yıllık esnaf borcu... gözlerinin önünde kilosunu 125 liradan aldığı "Birinci" sigarası ve kucağında küflü tütün...

Gözlerini kıstı Mahmut. Hiçbir şey demedi. Denk sandığının içinde tütün pırl pırlıdı...

KESİT

KİTAPLAR

Şilide Neler Oldu

Böylece, güzeli, doğruyu, ileriye götüreni söyleyen bir kitap daha giriyor çocukların yaşantısına.

Şili'de yaşanmış tarihsel deneyin ilginç bir somutlandırılışı bu. Şilili çocukların dünyasından kesitlerle olumluyla, olumsuzun gösterilişi. Eski düzenle yenisinin, çocukların anlayacağı bir soyutlamayla sergilenişi kısaca.

Eylül ayının dürdüydü. Pablo kırsal kesimden, Santiagoya, Şili'nin başkentine gelir. Korkar bu kentün büyüklüğünden. Kardeşi Sebastian'ın sağlığına kavuşması beslenmesi için dilencilik yapar. Yoksulluk içerisindedirler. Yoksulluğu yaşamaktadırlar bir çok Şilili gibi. Dilenir dedim ya, kimse para vermez ona. Bir gün Margarita çıkar karşısına. Dilenmenin yolunu öğretir kısaca. Böylece tanışırlar. Yoksullukları kardeşler, acıları, açlıkları, öfkeleri, düşünceleri de öyle...

Derken günler geçer. 1970 yılında şilili devrimciler bir araya gelir. Vurdıkları yerden ses olmak isterler. İstedikleri de gerçekleşir sonunda. Seçimi kazanırlar. Salvador Allende başbakan olur. Yeni bir yaşantı başlar böylece.

Tam bu noktada yapılması istenen çıkıyor ortaya. Allende öncesi

yaşanılan sefaletler, bütün bunları doğuran düzenin işlerliği ile, Allende'yle başlayan yeni yaşamın bir karşılaştırılışı gerçekleştiriliyor. Kuru bir didaktizme düşmeden yapılabilir bu. Eva Maria Kohl'un başarısı burdan geliyor denilebilir. Kitapta anlatılanların maddi koşulları Türkiye'de var bu gün. Bu nedenle bütün çocuklara okutulmalı bu kitap. Okuyan çocukların sorularına da hazırlıklı olmalı. Okuyan her çocuk çok soru soracak çünkü.

Çocuklar için yapılan edebiyatın vardırılabileceği boyutu da bu kitabın işaret etmesi önemli olsa gerek. Bu nedenle de dikkate alınmalı. Çocuklara her "şey" in anlatılamayacağı sakat düşüncesine de bir yanıt bu kitap aynı zamanda. Çocuklara her şey anlatılabilir dercesine bir yanıt hem de.

Çocuğu arı, bütün pisliklerden uzak, toplumun uzlaşır ve uzlaşmaz çelişkilerinden bağımsız düşünenlerin, bu kitabı okumalarını, düşünerek okumalarını önereceğim. İkel, kölecî, feodal ve kapitalist toplumda çocuk kavramına, bu kavramı belirleyen çocuğun toplumlardaki yerlerine bakmaya gerek duymamışlarsa, Şilide Neler Oldu'yu okuduklarında kafalarındaki düşüncelere yeniden bir düzen vermek zorunda kalacaklar kanısındayım. Bu kitabın böylesine bir gücü oluşu nedeniyle de önemli.

Türkiyeli yazarların çocuklar için yaptığı edebiyat daha çok genç. Yani bir deneysizlik sözkonusu. Cesaretli girişimler de yok denilecek kadar az. Evet anlatılacak konular sayısız çoklukta bile olsa bu durum ortada, yaşanıyor. Bu nedenle Şilide Neler oldu, örnek bir yapıt.

Şu anda merakınız çoğaldı, gerçekte merak çoğaltan sözler etmedik. Doğruları söyledik. Okuyunca göreceksiniz. Siz de şu sözü söylemek zorunda kalacaksınız mutlaka :

"Şilili devrimciler mücadeleye devam ediyorlar. Onlara dayanışmamızı bildiririz."

Şilide Neler Oldu?, Gözlem Yaşantıları, 20 TL.

Veysel ÇOLAK

Oyunun İçi

İbrahim Erdem, öykümüzün yeni adlarından biri. İlk kitabını 1978 başında yayımlamıştı: "Sürgün Meyveye Durdu" (1) Uzun öykü niteliğindeki bu yapıttan sonra ikinci öykü kitabını da yine 1978'de "Oyunun İçi" (2) adıyla yayımladı.

Yazar bu iki kitabında da daha çok "gününe" eğilmeyi, böylelikle de belli bir savaşımın içinde kalmayı yeğliyor. Kaçış yoktur yani onda. Birtakım genel "insan gerçekliği"ne sığınarak kavgadan kaçma yoluna sapmıyor. Bir başka söyleyişle, devrimci kavgada üzerine düşeni yapmak istiyor İbrahim Erdem. Biçim yetkinliği adına öz'ü çürütmüyor, kokuşturmuyor. Belki bu yüzden de estetik düzlemde yer yer aksamalar görülüyor. Özellikle de dil ve anlatımda bu aksaklık daha açık görülmekte. Belli bir anlatım özelliği kurmak isteyen yazar, dil açısından tam bir çıkmaz içinde gibimize geliyor. Bu çıkmazı belirleyen noktalar kaba bir saptayım la şunlardır :

i — Kimi sözcükler yerinde kullanılmıyor.

ii — Cümle öğelerinin dizilişine titizlik gösterilmiyor.

iii — Cümle başı bağlayıcıları yanlış kullanılıyor.

iv — Devrik cümleler çok sık kullanıldığından anlatımın akıcılığı bozuluyor.

v — Öyküde sözü edilen olaylar, anlatımdaki bozukluk nedeniyle güç anlaşılıyor.

vi — Öykücü halk söyleyişlerini öykülerinde temel anlatım olarak seçmiş. Gelgelelim, bu söylenişler yazı diline geçirilirken albenilerini yitiriyorlar.

Bunların hepsi için birçok örnek sıralayabiliriz. Ancak şu örnekleri bu yazının sınırları içinde yeterli buluyoruz :

“Geçende Sivash, ‘kürt’ deriz, Sakir adlı bir arkadaşımız vardır. Bir düştü üç saat bayıldı.” (s. 58) Bu cümlelerde yukarıda belirtilen yanlışlardan birkaçını bulabiliyoruz. Önce, ilk sözcükten başlayarak yanlışlık. “Geçende” sözcüğünün yeri cümle başı değildir. İkinci cümle başına alınırsa daha doğru olacaktır. Yine ilk cümle başına yüklemi olan “vardır” sözcüğü de yerinde değil. Hatta gereksiz bir yüklem bu. Çünkü cümleler sağlıklı bir şekilde düzenlenirse, bu ilk cümlecik, ikinci cümlecik için öznesi durumuna geçecektir. İlk cümle öge sıralanışı bakımından iyice kulak tırmalayıcı bir nitelikte. İkinci cümle de bir başka yanlışlığı gösteriyor bize. “Bir düştü üç saat bayıldı” biçiminde bir anlatım kötü bir anlatım. Sözcüklerin kavramsal değerleri gözardı ediliyor. Bir kere bayılma eylemi süreç bakımından bir anlık bir olgudur. Üç saat süresince ancak “baygın” kalınabilir ya da “ayılama” gibi bir durum ortaya çıkar. Öyleyse bu ikinci cümleyi “... üç saat baygın kaldı.” ya da “... üç saat ayılamadı.” biçiminde düzeltmek gerekir.

“Çalışmadık mı karnımız aç bizim, Bundan ki iş seçmek yok.” (s. 22) “Bundan ki” sözcüğü anlatımı bozuyor burada. “Bu yüzden de” ya da “bunun için” demek daha doğru olurdu.

Nerde buldun bir delik gireceksin.” (s. 22) cümlesinde “delik” sözcüğü iş anlamında kullanılıyor. An-

cak cümle öğelerinin yerlerinde bir düzensizlik görülüyor. En azından cümle, “Nerden bir delik bulsan, ... gireceksin.” biçiminde olabilmeliydi. Böyle olunca da yüklemden önce bir tümlecik eksikliği ortaya çıkıyor.

“Sözleri gibi de, bir günü boş geçmemiştir dedemin.” (s. 22) Cümleyle bakıldığında, anlatılmak istenen şeyin ne olduğu hemen anlaşılabilir. Belli ki yeterince çalışılmamış anlatım üzerinde. Cümleye eleştirel bir bakışla yaklaştığımızda söylenmek istenen şudur: Dede’nin yaşamı dolu dolu geçmiştir. Söylediği sözler de yabana atılması, boş öğütler değildir. Anlatılmak istenen buysa (ki öyledir) yeterince berrak değildir cümle. Öyleyse öge öbeklerinin birbiriyle bağlantısını denetlemek gerekirdi. Nitekim cümle başına yüklemi olan “boş geçmemiştir” öbeği ile “sözleri” ögesinin anlamsal yönden bir bağlantısı yoktur. Çünkü söylenmek istenen, dedenin sözlerinin “boş geçmediği” değil, “boş olmadığı”dır.

“Bayır aşağı suyu yavaş akıtamazsın. Su illa gümbür gümbür, ivedi akar.” (s. 23) İlk cümlede ögeler yine yerli yerinde değil. “Suyu” sözcüğünün cümle başına olması gerekirdi. Hele ikinci cümlede “gümbür gümbür” ikilemesinden sonra “ivedi” sözcüğünün gereksizliği açık ortada. Çünkü gümbür gümbür ikilemesi, ivedi sözcüğünün anlatmak istediğini de kapsıyor. Eğer ivedi sözcüğü mutlaka kullanılacaksa, “ivedi akar” biçiminde değil, suyun devrindeki ivedilik vurgulanmalıydı.

“Her şey bir yana, şimdi kaç, birbirini tanımayan kişi torpil patlatıyordu.” (s. 28) Cümlesi de yukardan beri değineğeldiğimiz yanlışlıklara tipik bir örnek. İlk “kaç” sözcüğüne bakalım. “kaç” sözcüğünden sonra virgül kullanılması basit bir dilbilgisi yanlıştır. Bu bir yana, sözcük, “kişi” sözcüğünün belirtenidir. Öyleyse “...birbirini tanımayan kaç kişi” biçiminde bir sıralanış gerekir. Kaldı ki burada söylenmek istenen de söylenememiştir. Çünkü “birbirlerini tanımayan kişilerin bile birbirleri için torpil yaptığı”nı vurgulayamıyor cümle.

Görüldüğü gibi birkaç sayfadan aldığımız örnekler bile yazarın dil ve anlatım yönünden nasıl bir çıkmaz içinde olduğunu gösterebilecek nitelikte. Gelgelelim, bütün bu aksaklıkların yanında sağlıklı bir öz, diri bir bildiri, öykülerin omurgasını sağlamlaştırabiliyor. Bu yüzden de İbrahim Erdem’in ürünlerini ilgiyle izliyoruz.

“Oyunun İçi”, yazarın 1970-1973 yılları arasında yazdığı on dört öyküden oluşmuş. Özellikle 1971 faşizm denemesinin yarattığı kişilik bozukluklarını ve bunun karşıtı olan sağlam kişilikleri konu ediniyor. Ne olay ne de kişilikler tek başına değildir öykülerde. Birbirlerini bütünleyen, birbirlerini açıklayan niteliktedirler. “Hacer Ana”, “Anarşist İnek”, “Doğruyu Söyledik” ve “Yığıtken Ölenlere” adlı öyküler doğrudan doğruya 1971 dönemini vurgularken, “İş Kazası” ve “Oyunun İçi” aynı dönemin bunalımını uzaktan duyumsatır. Bu öykülerde hayatın düşmanı güçlerle aydınlık güçlerin çelişkisinden yola çıkar yazar. 1971 yıllarının havasını duyar gibiyizdir. Yaşamışlığından gelen bir dirimsellik egemendir öykülerde.

İbrahim Erdem, dünya görüşünün gereği adına olayları, olguları ve tipleri çarpıtmaz. Nitekim 1971 dönemini vurgulayan örneklerde bunu görebiliriz. Halkla bütünleşmekte olan devrimcilerin karşısına yalnızca devlet güçleriyle birtakım çıkarıcı kişiler çıkarılmaz... Halk da vardır onların karşısında. Sözelini “Hacer Ana”da, devrimcilerin karşısına mahalleli de dikilir. Bilinçsizlikten, bilgisizlikten gelen bir karşı çıkıştır ama. Hakıyla haksızı gördüğü yerde de değişirler. Ama bir tavır içinde değildirler yine de. Yani gerçek anlamda bütünleşememişlerdir devrimciler, halkla. Bu da öykücünün bildirişi uğruna gerçeği çarpıtmadığını gösterir. Ama yazar, her öyküde olduğu gibi bu öyküde de bilinçlenmekte ve giderek “tavır” almakta olan tipler çizer. Hacer Ana böyle bir örnektir. Öykünün sonunda Hacer Ana’ya söylediği şu sözler de öykücünün duygusallıktan çok olması gerekeni vurgulaması bakımından önemli : “Üzülüyorum onlar için.

(...) Demekki herkes sığınacağı yeri belledi. Kimsenin kimseye yaltaklanmaya niyeti yok. (...) Sonra da, 'olu' diyorlardı, 'bu dönemlerde böyle şeyler olur' (...) Dünyayı anlıyoruz bir bir. Her şeyi kavriyoruz güzel güzel." (s.14)

"Yığıtken Ölenlere"de de aynı: "Yığıtken ölenlere, suskuyla yaklaşp bilinçle sarılmaktan öteye yapacak bir şeyimiz yok" (s. 85) sözleriyle sezgisel düzlemde bilince uzanan bir kavrayış içindedir kitleler ya da kişiler.

1971 dönemini anlatan öykülerin dışındakiler de genellikle küçükburjuva ve işçi kesiminden alınan tiplerle yukarda söylediklerimizi gerçekleştiriyor. "Öğretmen", "Halkının Hizmetindeki Adam", "Bilerek" adlı öyküler küçükburjuvanın kokuşmuş dünyalarını ve kapitalizmle nasıl uyuştuklarını vurguluyor "Çamur" ve "Oyunun İçi" de, işçi kesiminin gözlemlenmesinden çıkarak oluşan öyküler. Kitaba adını veren "Oyunun İçi", egemen sınıfların devletle, işçiye karşı nasıl birleştiklerini konu ediniyor. Diğer yandan birtakım küçükburjuva çanak yalayıcılarının da sınıflarının pislikleriyle nasıl aşağılaştıklarını sergiliyor.

İbrahim Erdem, kırsal alandaki sorunlara da eğilerek şimdiye değin sayısız örneklerini okuduğumuz olaylardan ikisini gözden geçiriyor, "Susuzluktan" ile "Ekmeksiz Ahmet'in Mehmet" bu örneklerden. Aslında olaylar daha önce köy yaşamını konu alan ürünlerde sık sık işlenen olaylara yaslanıyor. "Susuzluktan"da, suları elinden alınan köylünün başkaldırısı ile, "Ekmeksiz Ahmet'in Mehmet" de iki köyün birbirine düşürülmesini sağlayan çıkarıcıların çevirdikleri oyun anlatılıyor. Oyunun İçi adını almaya hak kazanmış olan belki de bu öykü bize kalırsa.

İbrahim Erdem, mizah ögesine özellikle yer veren bir öykücü değil. Ama yeri geldiğinde bu ögeyi kullanmasını da biliyor. "Anarşist İnek"te bu açıdan bir humour yatıyor. Askeri birliklerce çevrilen bir ahırdan beklenen "anarşit" yerine bir inek çıkıyor. Hepsı bu. Muhbirlik damarları kabaranlarla ve bu muhbirlere güvenen devlet güçleriyle alay

ediyor öykücü. "Anarşist İnek" çok önce Anadolu'dan adlı dergide yayımlanmıştı. Bir yazarımızı etkilemiş olacak ki, bu öyküyü şurasından burasından değiştirerek kitap halinde de yayımladı.

"Oyunun İçi" ile İbrahim Erdem, tek ve cılız bir çizgide yürüyüp duran öykücülerden olmadığını gösteriyor bize. Her öyküsüyle hayatın bir başka alanını gözlemleyerek oluşturuyor söyleyeceğini. Kırsal alandan işçilere, küçük burjuvadan militan devrimciye değin her alanı yaklaşıyor, neşterini vuruyor. Bu kesimlerden aldığı tiplerle de geneli vurgulamayı başarıyor. Öykümün belli adlarından biri olacağını umuyoruz İbrahim Erdem'in. Ancak dil ve anlatımda daha titiz olmasını da beklemek zorundayız. Öykülerinde kullandığı bu dili sürdürdüğü sürece yıkımını kendi eliyle hazırlıyor demektir. Halk deyişlerini yazı diliyle birleştirmek iyi bir iş belki. Ama o deyişlerin kullanıldığı yerleri de unutmamak gerekir.

- (1) *Sürgün Méyvece Durdu*; Uzun öykü; İbrahim Erdem; Oda Yay.; İstanbul, 1978.
(2) *Oyunun İçi*; Öyküler; İbrahim Erdem; Yöneliş Yay.; Ankara, 1978

Ahmet TELLİ

Anadoluda Tanin

Avrupa'daki burjuva demokratik devrimlerin (bazı ülkelerde, burjuva demokratik atılım) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki etkisi, XIX. yüzyılın yarısına yaklaşırken görülmeye başladı. Osmanlılardaki ilk burjuva demokratik atılım, ekonomik temeli 1838'de Balta Limanı'nda İngilizlerle imzalanan Açık Ticaret Anlaşması üzerine oturtulan Tanzimat Fermanı'dır (1839). İkinci burjuva demokratik atılım ise, I. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1876 yılına raslar. Söz konusu atılımın düşünsel hazırlayıcıları, Fransız burjuva kültürüyle yetişen Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Mithat Paşa, vb. dir. İlkinde olduğu gibi, bu atılımda da devletin feodal karakteri değişmemiştir. Tek başına devletin biçimini anlatmaya yetmeyen, ancak bir "seçim" in olduğunu anlatan "meşrutiyet" getirilmiştir. Böylece devletin biçimi, "mo-

nark"ın gücünün birazcık sınırlı olduğu "meşrutî-monarşî" olmuştur.

Son çözümlemeye, devletin biçimi monarkın iradesinde odaklaştığı için, kısa süre sonra sudan nedenlerle, "seçim"le gelen meclis dağıtılmış, meşrutîmonarşik devlet biçiminden, feodal karakterli monarşik devlete dönüşmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bu burjuva demokratik atılımlar, yukardan gelen atılımlardı. Kalcı olmalarının nedeni de budur.

Oysa XX. yüzyılın başlarında, Rusya'da işçi sınıfı ve köylülük aşığıdan bir atılıma hazırlanıyordu. 1905 yılında Rusya'da burjuva demokratik devrimi patlak verdi. Rusya'da devrim yepildi, ama, devrimin yankıları komşu olan Osmanlı İmparatorluğu'nda da duyuldu.

1905 Rus Devrimi, Avrupa'daki gelişmeler ve Selanik sanayi işçilerinin etkisiyle, 1908 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda, yine yukardan gelen üçüncü burjuva demokratik atılım görüldü. İkinci Abdülhamit II. Meşrutiyet'i ilan etmek zorunda kaldı. Feodal devlet tipinin biçimi de, ikinci kez meşrutî-monarşî oldu.

Yukardan gelen bu atılıma karşı yine tepkiler doğdu. 31 Mart 1909'da, başta İstanbul olmak üzere çeşitli yerlerde isyanlar oldu. Bu isyan, Selanik'te örgütlenen "Hareket Odusu"nun gücüyle bastırıldı.

O zaman devlet yönetimini elinde tutan "İttihat ve Terakki Cemiyeti" anladı ki, meşrutî-monarşik devlet ideolojisinin "aşağıda" da kabul edilmesi gerekiyor! Bu işin aracı, İttihat ve Terakki'nin sözcülüğünü vapan yayın organı, "Tanin" Gazetesi'ydı.

Bir yayın organının ajitasyon, propaganda ve örgütlenme görevlerini iyi bilen Tanin Gazetesi (bunun arkasında, Kemalizin tohumları da demek olan İttihat ve Terakki), gazeteci Ahmet Şerif'i Anadolu'ya yolladı.

Ahmet Şerif'in bu amaçla yaptığı gezilerin notları, "Anadolu'da Tanin" başlığı altında Tanin Gazetesi'nde yayımlanmaya başladı. Bu gezilere o kadar önem verilmişti ki, bir yıl sonra ilk gezinin notları kitaplaştırıldı(1). Aradan altmış yedi yıl

geçtikten sonra, yeni dil ve harflerle; ayrıca, ilk baskısına alınmayan on bir mektup da eklenerek, "Anadolu'da Tanin" yeniden yayımlandı (2).

Tanin Gazetesi, kitabın önsözünde gezinin amacının; "Taşralar ne durumdadır? Köylüler ne yapıyor? Ne istiyor? Memleket neye muhtaçtır?" (s. 11) sorunlarına cevap aramak olduğunu belirtiyor. Ahmet Şerif ise; "amacım beraber feryat etmek" (s. 83) ve "İşte ben burada onların (halkın - H.A.) ağızlarından çıkamayan feryatlarına, iniltilerine tercüman olmak istiyorum..." (s. 108) diyor.

Bu gezinin, üstü biraz kapalı olarak yukarıda da anlatılan gerçek amacı nedir?

Amaç, kolluk güçlerini jurnalleme (s. 14); yeni yönetime ilişkin halka güvence vermek (s. 48-49-133); "lekeli geçmişlerini hatırlatmamak için zenginlere" önerilerde bulunmak (s. 178); hükümete akıl vermek (s.18, 119); "fikirleri köyün hududunu geçemeyen saf köylülerin düşüncelerini düzeltmek" ve gerekirse tehdit etmek (s. 133); "şiddetli ve kuvvetli bir idare" (s. 126) ve "teftiş", "denetim" önermek (s. 209, 278, 319); Osmanlılık şovenizmini yerleştirmek (s. 24, 122, 156, 170, 247, 265, 268)'tir. Bu arada bazen farkına vararak, bazen farketmeyerek, emperyalizmin Anadolu'ya girişi (s. 43, 61, 99, 103, 104, 177, 195, 266-267); pazar sorunu ve bunun sosyal yaşama etkisi (s. 38, 175, 232-233, 235, 239, 324, 335)'de anlatılıyor. A. Şerif'in bir başka anlattığı da, "köylü efendimizdir!" anlayışının ta o zaman başladığı (s. 23-24-25, 44)!

Kısacası Ahmet Şerif'in görevi, Anadolu'nun eğilimlerini İstanbul'a bildirmek (ki, gerekli önlemler zamanında alınsın); İttihat ve Terakki'nin (ya da feodal meşrutî-monarşik devlet'in) ideolojisini Anadolu'da yaymaktır (ki, örneğin yeni bir 31 Mart Olayı olmasın)!!

Bütün bunları ayrıntılı öğrenmek için sözkonusu kitap okunmalı!

Hüseyin ALTUNYA

- (1) *Anadolu'da Tanin*; Ahmet Şerif; İstanbul; 1326 (1910).
- (2) *Anadolu'da Tanin*; (Birinci Gezi) Kavram Yay.; İstanbul; 1977 (baskıya hzl.; Çetin Börekçi).

ANI

Ahmet Baba

Türkiye Yazıları'nın 5. sayısında, 'Adamlar-Adamlar' bölümünde Arif Damar'ı okuyorum. Şiirsel bir anlatım, gürül gürül akıyor, sarıp etkiliyor beni. Damar'ın şiir kitaplarından birisini okuyorum sanki. Kişiliğine, sanatına karşı saygım - sevgim yeniden pekişiyor. Yazıyı okurken, okuduktan sonraki günler birşeyler yoklayıp duruyor beni. "...

1951 tevkifatının müseccellerinden Şevki Akşit bugün olsaydı kimbilir neler anlatırdı? ...Ve birkaç yıl sonra, ünlü '1951 Tevkifatı' geldi çatı. İki yılı aşkın bir ifade döneminden sonra, askerî savcı, Şevki Akşit, Arif Damar ve arkadaşlarının aynı hücreden olduklarını savlıyordu." Ben bir yerlerden tanıyorum bu sesi. Bildik, tanıdık, sıcak bir ses. Bir kitaptan, gazeteden, dergiden... Belki de bildik, tanıdık bir dosttan. Günler sonra flaş çakar gibi birşeyler ışılıp açılıyor bilincimde. 'Tamam', diyorum, 'buldum'. Biraz Arşimetleşerek Ahmet Baba'ya koşuyorum, elimde Türkiye Yazıları.

Kapısında "Ressam" yazan daracık tabelâ dükkanına dalıyorum. Her yan yağlıboya, bezir, neftyağı kokuyor. Ahmet Baba, elindeki samur fırçayı yağlıboyaya bulamış, birşeyler boyuyor. Onu renk dünyasından bir anda çekip almak istemiyorum. Duvarın betonuna rasgele çekilmiş fırça darbelerindeki renk güzelliğine bakıyorum. Beni görünce bir çocuk gibi seviniyor, birer bafra yakıyor. "Nedir bu boyadıkların Ahmet baba," diyorum. "Lunaparkçılara

Belgeler

Bu Anadolu'lu düşünürler Patagonya'lı da olsalardı, kendi haklarında yazılacaklar gene burada yazılanlar olacaktır. Bu düşünürlerin Türkiye'li yurttaşlar olmaları sevinç verir insana bittabi. (...) Menderes. Gediz yalnız su akıtmadılar, çeşitli uygarlıkları da sularıyla taşıdılar. (...) Thales, Heraklitos ve Demokritos bir yurttaşsa, Sokrates'le Eflâton bir insandaşdır.

(...) Günümüzün Anadolu Türk halkı arasında, binlerce yıl önceki İyonya'dan kalma bir sürü anılar, görenekler ve efsnaeler vardır ki bunların en silik bir izine bile Hellenistan halkı arasında rasgelinmez. Rasgele bir iki örnek verelim. Zeybekler "İbakkî"lerdir. Tarihten önce Lidya'da şarap tanrısı Bacchus kutlulayıcı bir kuruldu. Bacchus'u şarapla dinsel danslarla kutlularlardı. "İbakkî"ler Türkçede Zeybek oldu. Zeybekler de İbakkîlerin giyim kuşaklarını, başlarına taktıkları çiçekli çemberleri ve kutsal şarap danslarını benimsediler.

Halikarnas Balıkcısı : Anadolu'nun Sesi (Tarih ve Hellenizm) adlı kitabından. Yeditepe Yayınları 200. 1971 Mayıs.

circır, tak-tak, harladı, toto," diyor. Boyayıp kurumağa bıraktığı tablaları gösteriyor. "Çok ilginç yaşamı var bunların, Memet," diyor, "Onlarla tanışsan, yaşantılarına girsen, sonra da kaleme alsan. "Görmeden anlatılamaz mı, Ahmet Baba?" diyorum, "Örneğin sizden dinlesem, sonra kaleme alsam?" "Olmaz," diyor, "mutlaka görmem gerek, onlarla birlikte yaşamam gerek." "Cumalı yaptı sayılır o işi, ama o yaşama tanık olup olmadığımı bilemem. Çadır tiyatrolarını anlattı.

"Okumadım," diyor. Türkiye Yazıları'nın 'Adamlar-Adamlar' bölümünü açıp okumağa başlıyorum. Arif Damar deyince, "bizim Barikat canım diyor. Yazı ilerledikçe yüzü ışıyıp açılıyor, yazı kendinden bir parça oluyor. Bazı yerlerde soluklanarak göz ucuyla onu izliyorum. Uzamış kızıl sakalı menevişleniyor, "Toprak kokuyor kır sakallarımı," diyen Nazım'ın dizelerini anımsıyorum. Ahmet Baba'nunki yağlıboya, neft, bezir kokuyor; ne farkeder? "1951 tevkifatında kimler vardınız Ahmet Baba?" diyorum. Cüzdanının içinden kıvrık resimler çıkarıyor, parmağıyla soldan sağa göstermeğe başlıyor. "Orhan Suda, ben (Ahmet Gayretli), Fadıl Balkan, Şevki Akşit, Abdülkadir Demirkan (Vedat Türkali), Enver Gökçe, Recep Yelkenkaya. Oturanlar: Kenan Yaşlıçam, Kâmil Akar, Kemal Ergin." "Arif Damar yok mu?" diyorum. "Nedense bu resimde yok," diyor, "oysa bizimle birlikte idi. Barikat, şiirini yeni yeni demliyordu o sıralar." "Fotoğraf-takilerden başka kimse anımsıyor musunuz?" diyorum, "Şefik Hüsünü Değmer, Reşat Fuat Baraner, Zeki Baştımar, Mihri Belli, Kafkas alayından Halil Çetinkaya (Hikmet Çetinkaya'nın babası), Ahmet Furuncu, Yakup usta, müzisyen Turan Tuna, ayrıca Şükran Kurdakul, Ahmed Arif, Ruhi Su, Kemal Bekir, İlhan Berk'tay, Aclan Sayılğan, daha bir yığın insan... Aclan Sayılğan'la yaptığımız yanyanaydı. Verem olduğundan, hep arkamı dönüp yatardım ona. Şükür, ne veremliği bulaştı, ne döneçliği." Gülüşüyoruz. Sigaralarımızı yeniliyoruz. Lâf lâfı, sigara si-

garayı... "Ahmed Arif doğu türkülerini söylerdi genellikle. Ama bir de İzmir türküsü vardı ki onu pek severdi: 'On ikidir efeler aman / Şu İzmir'in değirmeni.' Şükran Kurdakul ise 'Sabahın seher vaktinde / Görebilsem yarımı.' türküsünü sever ve söylerdi." "Ruhi Su dururken Ahmed Arif'ten, Şükran Kurdakul'dan türkü mü dinlenir. "Diyorum. Yine bakır sakalı yalıyor, gözleri buğulanıyor. Anlıyorum ki bir yarısını yeniden kanatacağım. "Benim Ruhi Su'nun, Enver Gökçe'nin, Orhan Suda'nın, Abdülkadir Demirkan'ın da içinde bulunduğu büyük bir grubu Adana cezaevine sürdüler. Hepimizi bir otobüse doldurup birbirimize zincirlerle bağladılar. Geceleyin Niğde ovasından geçiyoruz, çişimiz geldi. Otobüsü durdurtup dışarı çıktık. Birbirimize zincirle bağlı olduğumuzdan, birimiz çişe oturduk mu hepimiz oturuyor, kalktık mı hepimiz kalkıyoruz. Anadolu bozkırı yaz gecelerinde dehşet güzel oluyor. Büyülü, saydam bir gece. Ay ışığı altında Hasan Dağı yalp yalp ediyor. Uzakları, dağları özgürlüğünü gözlerimizle okşuyoruz. İşte tam o anda, Ruhi Su birden coşuyor. Sarırsınız Hasan Dağı binlerce, milyonlarca yıldır karında sakladığı ateşini çıkarıyor: 'Hasan Dağı, Hasan Dağı / Eğil eğil bir bak / Sıkıyor zincir bileği / Jandarmada din iman yok / Bir ay doğdu, bir ay doğdu / Işığı yarama değdi / Kelepçe derimi soydu / Hasan dağı derdimiz çok.' "

Fazla duygulanıyor. Ahmet Baba'nın bir bilinç adamı olduğu kadar bir duygu adamı olduğunu da biliyorum. Konuyu dağıtmak istiyorum. "Harladı mı, toto mu neyse, onun boyanmasını geciktirmiş olmayayım Ahmet Baba" diyorum. "Harladı değil bu, toto." diyor. Yarım bıraktığı iskambil asını boyamak için fırçasını eline alıyor, boyaya buluyor. Yaşlı eli şekiller üstünde ustaca kıvrılıp bükülüyor. "Ahmet Baba," diyorum, "gerçekten ustasınız. Duvarlara rasgele vurduğunuz fırça darbeleri bile bir başka güzel." Yüzü hafiften kızarıyor, anlıyorum ki kendisinden söz edilmesini hoş karşılamıyor, fazla hoşlanmıyor bun-

dan. Yine konu değiştiriyorum: "Nazım'la, Balaban'la karşılaşmadınız mı?" diyorum, "Yok karşılaşmadık. Resim, Balaban derken aklıma düşürdün, dur sana birşey anlatayım, diyor. Cüzdanının arasından kırık bir resim daha buluyor. "Dikkatli bak," diyor. Bakıyorum. "Şu Enver Gökçe değil mi?" diyorum. "Evet" diyor. "Enver Gökçe. Ama ben asıl dikkatini başka yere çekmek istedim." Ben, şaşkılı, yüzüne bakıyorum. "Bu gördüğün resim, benim fırçamdın çıkmış bir tablo. Yıl 1951. Yer, İstanbul Harbiye Cezaevi. Resmi yapmadan önce arkadaşları sürekli gözledim. Onların volta vuruşlarını, oturuşlarını, kalkışlarını, tesbih çekişlerini... Onun için, diyorum ki, sanat salt ilham perileri üstüne kurulmaz. Biraz da yaşanır. Sonra, bu tabloyu yapmak için tam üç ay çalıştım. Üç metre boyunda kocaman bir tablo oldu." Yeniden heyecanlanıyorum: "Nerede bu tablo Ahmet Baba?" "Abdülkadir Demirkan'ın evinde" diyor, "yaptığım zaman ona hediye etmişim." "Yani Vedat Türkali'ye öyle mi?" "Evet," diyor. "mapusane alışkanlığı. Kalem adına bir türlü alışmadım. Abdülkadir Demirkan benim için daha kolay geliyor." Yine soldan sağa tanıtmaya başlıyor: "Enver Gökçe, Fadıl Balkan, Recep Yelkenkaya, Abdülkadir Demirkan, karşı pencerenin dibindeki Halil Çetinkaya, sağ kapının ağzında oturan Ahmed Arif." "İlginç," diyorum, "naif türden bir resim. Gerçekten bir şahceser. Halk figürlerinin özellikleri, duruluğu var tabloda." Gülüyor. "Elbette halk figürlerinin özellikleri olacak. Ben de Balaban gibi halkın içinden geldim, hatta halkın kendisiyim. Doğru-dürüst okul görmedim. Yaşam beni hep ezdi. Sınıfımızın kurtuluşu gerçekleşmediği için biz de kurtulamadık. Çocukların nafakasını hep bu fırçaya bağladım. Dükkan tabelası yazmaktan kurtulup kendimi resme veremedim. Çalışabilseydim belki birşeyler olurdu. Dinle, birşey daha söyleyeyim." Samur fırçasından boya akıtır gibi yumuşak konuşuyordu. "Abdülkadir Demirkan, Bir Gün Tek Başına'yı yazıp da ödül alınca, Cumhuriyet Gazetesinden

biri onunla konuşuyor. Söz roman-
dan resme kayıyor. Soruşturmayı
düzenleyenin gözü benim yaptığım
tabloya takılıyor. Demirkan tablo-
nun içindekileri tek tek sayıyor. Ga-
zeteci, bu tabloyu kim yaptı? diye
sorduğunda, mapuseneden bir arka-
daş, diye geçiştiriyor. Bu bana mü-
hiş koydu. Bir sanatçının sanatçıya,
hele benim gibi hep hakkı yenmiş
bir sanatçıya karşı daha dikkatli ol-
ması gerekmez mi? Üstelik bir de
mapusane arkadaşlığı olunca... Ha-
ni ne derler; okul arkadaşlığı, as-
kerlik arkadaşlığı, mapusane arka-
daşlığı..."

"Anlar daha çok, değil mi Ah-
met Baba?" diyorum, "çooook," di-
yor, "Uzun-ince bir yol. Onları yaz-
mak yazar arkadaşlara düşecek. Öy-
le sanıyorum ki dünyanın en zengin
mapusane edebiyatını yaratacak mal-
zeme bizde. Nazım'ı Nazım yapan en
büyük okul mapusane, bana göre."

Kendisinden dinlediklerimi kısa-
ca yazmak, tablosuyla birlikte bir
fotoğraf yayımlamak için izin istiyor-
um, kabul ediyor. Resimleri cebime
koyup çıkıyorum. Ahmet Baba'nın
1951'de yaptığı tablonun yağlıboya
kokusunu cüzdanımın arasında duya-
rak eve gidiyorum.

Mehmet GÜLER

GÖRÜŞLER

Çokuluslu Şirketler ve TRT Üzerine Notlar

Çok uluslu Şirketlerin Radyo ile
Etkileme Yöntemleri :

Çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) ge-
nel yönetimleri ABD sınırları içinde-
dir. Ve yine ÇUŞ'ların doğum yeri ve
anavatanı ABD olduğu için bu son de-
rece demokratik (!) ülke de, onlara,
elindeki tüm olanakları verir. Aslın-

da bu sistemin özünden kaynaklanan
zorunlu bir dayanışmadan öte birşey
de değildir. Kapitalist yaşama biç-
imini seçmiş olan ülkelerde herşey
kapitalistlerin istemleri doğrultusun-
da yönlendirilir, bunun dışında atı-
lan her adım da kapitalistlerin yasal
sözcüsü olan devlet tarafından uygun
bir yöntemle susturulur.

İşte ABD'nin ve giderek bu ülke-
nin ayakta durmasını sağlayan ÇUŞ'-
ların istemleri doğrultusunda kullanı-
lan yayın ve kitle haberleşme örgüt-
lerinden birisi de Amerika'nın Sesi
Radyosu'dur. Bilinen dört radyo dal-
gasından hangisini açarsanız açın,
günün herhangi bir saatinde ABD'nin
Sesi Radyosu size bildiğiniz herhan-
gi bir dilden seslenmektedir. Ameri-
ka'nın Sesi Radyosu'nun bu sesleniş
gücüne karşılık, TRT'nin İngilizce,
Urduca, Farsça, Arapça, Romence,
Elence, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça,
Almanca ve Fransızca yayın yap-
makta olan Türkiye'nin Sesi Radyo-
su 31 ve 41 metrelerden günde ancak
bir birbuçuk saat yayın yapabilmek-
tedir. Yayın yapılan dalga da en kı-
sa dalgadır, yani korsan yayınların
en bol bulunduğu, dinlenilmesi, hele
hele uzak yörelere ulaşması hayli güç
olan bir dalga. Öte yandan yurt dışın-
da yaşamakta olan milyonu aşan Türk
işçisi için de aynı radyonun aynı
dalga ve frekanslardan yapmakta
olduğu bir de Türkçe yayını vardır.
Doğru düzgün dinleyemez yurt dışın-
da yaşayan yurttaşlarımız bu yayını,
çünkü nasılsa bir korsan radyo daha
yakın bir ülkeden Türkçe seslenecek-
tir onlara. Bu arada Batı Alman
Radyosu (West Deutsche Rundfunk)
da günde belirli saat Türkçe yayını
yapmaktadır, aynı türden bir yayını
Fransız radyosunun da yapmakta ol-
duğunu biliyoruz. Andığımız bu rad-
yolar genellikle yayınlarında danış-
manlık yapmakta ve işçilerin sorun-
larını, günlük çıkmazlarını kolaylaştı-
rmayı sağlamaktalar; kısaca yurt
dışındaki Türk İşçisinin o ülkeye u-
yumunu sağlamaya yönelik yayınlar
bunlar, ancak o ülkelerdeki (Alman-
ya, Fransa, Hollanda vb.) yurttaşla-
rımız nesnel konularıyla işçi olduk-
ları halde birer küçük burjuva olarak
biçimlenmelerine, biçimlendirilmeleri
çabalarına karşı koyamamaktalar.

ÇUŞ'ların denetimindeki yabancı ser-
maye, radyoları ile az gelişmiş ülke-
nin insanına ulaşırken ve dilediğini,
dilediği dilde söyleme yeteneğine sa-
hipken, bir yandan da işsizlikten ötü-
rü elkapılarına yığılmış milyonlarca
az gelişmiş ülke insanını kendi ideolo-
jisi ve ekonomik istemleri doğrultu-
sunda eğitmekten de geri kalmıyor.
Hatta öylesine ki TRT - Türkiye'nin
Sesi Radyosu'nda yapılan program-
larda bile bu yolda eğitim veriliyor.
Nasıl mı? Türkiye'nin Sesi Radyosu
genel olarak işçilerden aldığı mektup-
lara göre yönlendirir programlarını,
işçiler de orada edindikleri bilinçlen-
me (!) ile sorarlar "Türkiye'de ev
nasıl alabilirim? Küçük bir atelye
kurup kendi kendimin efendisi nasıl
olabilirim?" vb. Yanıtlar da bu soru-
ların doğrultusunda biçimlenince hiç
uğraşmadan istenilen elde edilmiş
demektir.

Yurt içi radyo postalarında gö-
rece bir özgürlük yıllar içinde sağ-
lanmış gibidir ve hiç olmazsa Türki-
ye'ye yabancı kaynaklı radyo prog-
ramları aktarılmamaktadır. Radyo-
da yabancı kaynaklı programlara
yer verilmesi, kendi başına anlamı
değildir kuşkusuz; emperyalist kül-
tür etkilenmesi "yerli programlar"
da da gücünü gösteriyor. Bu etkiler-
den arınma çabasındaki diğer prog-
ramlar da, son çözümlemede emper-
yalizmin güdüm ve denetimindeki
devlet politikasıyla bağdaşık olmak
zorundadır. Başka önlemler ve me-
kanizmalar da, ambargolu radyonun
kitleleri "biçimlendirme" işlevini
kolaylaştırıcı niteliktedir. Sözelimi
en kolayından, kâğıda zam üstüne
zam yapılır ki, kitapların alınmasını
olanaksızlaştıran fiyatlara ulaşılsın ve
kültürel yaşantının en etkin kolu
radyo (ve TV.), devlet politikası,
yani ÇUŞ'lar koşutunda, biçimlendi-
rici etkisini alabildiğince sürdürsün.

ÇUŞ'lar ve Televizyonumuz :

Dünyadaki televizyon olgusunun
gelişimine bakılacak olursa, Türkiye'-
deki TRT Televizyonu (TRT — TV)
için genç bir kurum demek yerinde
olur. Ancak tüm gençliğine karşın
hızlı yayılma göstermiş ve Türkiye'-
de 20 milyona aşkın seyirci sağla-
yabilmıştır.

TRT — TV'nin gelişmesi ve ülke yüzeyindeki yaygınlaşması dikkate alınacak olunursa ÇUŞ'lar ve giderek de emperyalizm ile yayıncılık arasındaki somut bağ bir kez daha gözlenebilmiş olacaktır.

TRT — TV'nin özellikle Batı Anadolu'nun dışında gerek direkt yayına gidilerek, gerekse paket program denilen türde bant yayınları ile kitlere ve Doğu Anadolu yönüne doğru yayınladığı dönem 1971 - 1977 dönemidir. 1971'den başlayarak dört yıl süren "partiler üstü hükümetler" döneminde (ki bu döneme Türkiye'nin somut faşizmi yaşadığı dönem de diyebiliriz) TRT televizyonu bir asker tarafından "yönetilmiştir." Bu dönemde gerek ülkenin gerekse kurumun yönetimi üzerine fazla açıklamalar yapmanın gereği yoktur, yaşanmış, bilinen tarihi bir süreci tekrarlamaktan başka bir işe yaramaz. Ancak bu dönemin, emperyalizmin buyruklarından kaynaklandığı da kuşku götürmeyen bir gerçektir. Nitekim TRT — TV'de yoğun reklâm yayınları bu dönemde boşaltılmış ve ÇUŞ'ların buyruğunda çalışmakta olan örgütler büyük ölçüde ulaşan paraları reklâm yatırımları biçiminde kendi istedikleri doğrultuda yönlendirdikleri bir kitle haberleşme ve etkileme örgütüne yağıdirmışlardır. TRT'nin en somut kazancı olan reklâm gelirleri ile de belirli bir biçimde beyin oluşturmayı amaçlayan yabancı kaynaklı diziler az önce sözünü ettiğimiz yaygınlaştırılmış yayın alanlarında gösterilmeye başlanmıştır. Toprağın kiraçlığı en büyük sorunu olan yolsuz köylüye en önemli sorununun ne olduğunu sorduğunuz zaman size "İstanbul'un trafiği nasıl çözülecek?" sorusal yanıtını vermektedir. Giderek kır evlerinde, aç işçi gecekondularında konuşulan ve beklenen Çarlı'nın Melekleri, Kadın Polis, Komiser Kolombo olmaya başlamıştır. TRT'nin reklam ücretlerine her yıl % 30 - 50 oranında zam yapılması, reklam şirketlerince nedense hiç mi hiç karşı çıkmadan evetlenebilmektedir. Ekonomide, genel kural olarak kârın % 5'i reklama ayrılır; bizdeyse, "ünlü" holdinglerimizin ürünlerinin (montaj mallarının) reklam giderleri, alınan % 5'in çok üzerindedir. Pazar, en uzak köşelere kadar zorlanmak ve

genişletilen pazarda iligine kadar sömürme yolu izlemektedir; bu pazarlanan dayanıklı tüketim maddeleri ise doğrudan ÇUŞ'lara uzanan bir zincirin uçlarıdır.

TRT — TV, reklamlarında ilginç bir gözlem de şudur: Bilindiği üzere 1977'de TC, maliyesininin 70 Sente muhtaç olduğu söylenmeye başlanmışken, IMF de ÇUŞ'lar adına, güvensizlik bildirimleri ortaya açıkça konmağa başlamış, yabancı kredi olanakları sifıra indirilerek tıkanmıştır. Bu günlerdeki ilginç gelişim, TRT — TV, ile teminat ödeyerek reklâm sözleşmesi yapmış olan kimi firmaların teminatlarını yakarak reklâm yapmaktan, yani daha çok kaynak aktarmaktan vazgeçmeleridir. Nitekim TRT'nin 1977 yılı televizyon reklamları için yapmış olduğu sözleşmelere bakıldığında bunların geçen yıl sözleşmelerine oranla görece olarak çok daha düşük düzeyde olduğu da açıktır. Bu gerçekler, TRT — TV Reklamları müdürlüğündeki belgeler incelendiğinde somut olarak görülecektir. TRT'de bir yansımaya görülen bu olay genel anlamda yabancı dostların (!) ülkemize olan güvensizliği anlamına geldiğinden hükümet düşmüş ve mevcudu yeniden düzenleme amaçlı bir yönetime yer açıldığından çok kısa bir süre sonra yine TRT — TV'de buzdolabı, çamaşır makinası ve bol bol deterjan ve jilet vb. reklamlar görünmeğe başlamış ve TRT yetkilileri de Cansasta yeni yabancı kaynaklı diziler satın alabilmek için sözleşmeler yapabilmışlerdir. Ancak unutmamak gerekir ki bu arada IMF'in istediği ve yabancı diğer dostlarımızca olumlu karşılanan ekonomik önlemler de alınmıştır.

Sonuç :

ÇUŞ'lar ile gelişmekte olan ülkelerin kültürel etkileşimleri konusu kapitalizmin son aşaması olan emperyalizmin yaygın biçimde tüm dünyada kol gezdiği son yıllarda özellikle ülkemiz açısından son derece gündeldir. Hele hele 1978 yılı başından başlayarak dış politika ve dış ekonomik ilişkiler konusunda girişilen yeni çabalarla ÇUŞ'lar ile olan ilişkilerimiz ve konumuz bakımından

kültürel alış verişlerimiz daha da ilginç bir boyuta yönelmeğe başlamıştır. Öyle sanyorumki önümüzdeki 10 yılın sonunda bu konuda yapılacak bir araştırma hayli ilginç ve yepyeni sonuçları da beraberinde getirebilecektir.

Bu boyut, daha "çağdaş" ve daha "sol" görüntülü ve "siyasi partiler karşısında özerk, tarafsız" ama ÇUŞ ve devlet politikası koşutunda taraflı bir radyo — TV'nin oluşturulmasıyla geliştirilecektir. TRT Genel Müdürü, "Herkes TRT'den elini çöksin" diye demeçler vermeğe başlamıştır (bkz : Tercüman, 9 Ekim 1978, "C. Taşer ile N. İlcak'ın mülakatı"). Herkes çöksün elini TRT'den; hele siz solcular. TRT' kitleleri biçimleme işlevini daha cıcili - bicili, etkin mi etkin yapabilsin! Kim bu küstahlar, TRT'ye el uzatıp, ahkâm kesenler? Kitlelerden onlara ne?!...

Çekilsin eller ki (hangi eller Sany yönetici bay?), radyo — TV, yani Türkiye'deki en güçlü kitle iletişim aracı, kitlelere daha bir rahat yön versin. Ülke daha bir yoz tüketim kültürüyle "ışınılandırılmış", sınıf bilinci yerine sınıf değiştirme özlemiyle dolu tüketim araçlarıyla ve cilet çiğneyen aç çocuklarla donansın. Ve pazarlar genişlesin ama özellikle, pazarlar artık *derinleşsin*; ÇUŞ'lar, bir an önce çok daha nitelikle mallarını sürmek istiyorlar Türkiye pazarlarına.

Cüneyt AYRAL

Ölüleri Rahat Bırakın

Bakıyorum dergilerde, gazetelerde ölüm ilanları örneği ölü yazarlara, ozanlara ait bir sürü eleştiri, inceleme, anı, tartışma, deneme, saldırı, yerme, övgü... Ölü'nün arkasından mirasını paylaşamayanlara benzetiyorum ben bunları. Ölü ne kadar ünlüyse onu anmakla, ona değinmekle kendi ünlerinin de artacağını, çoğalacağını sanıyor kimi kişiler. Ölü nasıl olsa tekzip yollamaz, söylenenleri yalanlayamaz, kendisi hakkında söylenenleri yanıtlayamaz, dü-

zeltemez. Öyleyse vur abalya. Yükle ölüye. Yahu, türbelere mum dikenlerden farkınız ne sizin be?

Bırakın ölülerin yakasını, rahat bırakın onları. Dirilere bakın siz. Ölülerle mezarcular, edebiyat tarihçileri uğraşsın artık.

Sizin ölülerle ilgilenmeniz, ilgiyi o yöne çekmeniz yüzünden diriler, gençler gösteremiyorlar kendilerini. İlgii çekmiyor doğrudürüst yazdıkları yazılar, şiirler, binbir zorlukla çıkardığı kitaplar, sarfettiği emekler... Nedir bu ölülere rağbet? Eskiye rağbet olsaydı bit pazarına nur yağardı dememiş mi atalarımız bizim? Bir halk türküsünün, "Şimdi rağbet güzel ile zengine" dediği gibi şimdi rağbet ölülere. Ama ünlü bir ölü olacak bu. Başarsın kitabını, müsvetede kalmış yazılarını bile. Bir hak iddia edemez, şurası böyle olacaktı, sen böyle yapmışsın diye itiraz edemez. Üstelik o ölüye saygı numarasıyla yaparsın sen bunu. Herkes bravo der, maşallah çeker. Sermayeyi doğrultursun ölünün sayesinde. Diriyken sömürdüğün yetmemiş gibi ölüyken de sömürürsün, semirdikçe semirirsin...

Ama canım kardeşim, utanma, sıkılma, diye de bir şey vardır, elbette bilirsin. Öyleyse bırak artık mezar kazıcılığını. Ne demiş Dadaoğlu: "Ölen ölü kalan sağlar bizimdir" ... Hem geçmişe mazi, yenmişe kuzu demezler mi canım! Çevir gözünü artık dirilere. Onları incele, onları eleştir, yol göster, öner, yer, öv, döv...

Bir kitaplığa gidiyorum, raflarda baştan başa ölüler. Neymiş diri falanmış, filanmış, okuması yasakmış, düşünceleri tehlikeliymiş. Dirinin değerli daha kanıtlanmamış. Ne olacağı, ne yöne gideceği belli değilmiş. Açıyorum okul kitaplarını. Orda da baştan aşağıya ölüler. Sanki kitap değil de morg!

Ama bir yazar, ozan genç yaşta ölüverdi mi hemen büyük yazar, büyük şair kesilir Orhan Veli gibi, Yoksa hava alır, ne kadar değerli olsa da. Giremez kitaplıklara, gire-

mez okul kitaplarına. Satılmaz pek kitapçılarda. Eleştirilmez eleştirmenlerce. Eee, pes be birader. Herkes Ümit Yaşar gibi intihara mı teşebbüs etsin yani ün kazanmak, eleştirmenlerin gözüne girmek, okuyucuların ilgisini çekmek için.

Yapmayın, öldürmeyin bizi ey eleştirmenler, yüce incelemeciler.

Erhan TİĞLİ

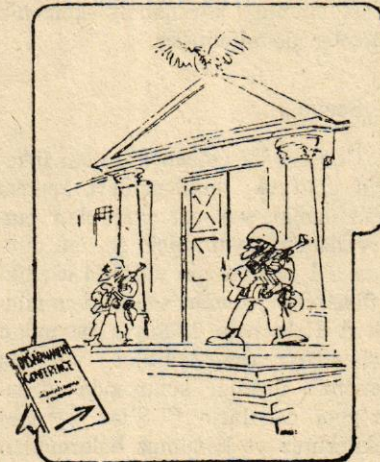
OLAYLAR HABERLER

Yugoslavya'nın Üsküp şehrinde yıllardır uluslararası bir karikatür şenliği düzenlenmektedir. Bu şenlik her yıl evrensel bir konuyu saptar ve tüm dünya çizerlerine iletir. Geçtiğimiz Temmuz'da Akşehir'e bu şenliğin yöneticilerinden karikatürist dostlar geldi. Bunlar, *Ani Vasilevski*, *Delco Mihajlov*, *Slavoljub Ignjatoviç* ve *Pop-İlev* idi. Kendileri *Türkiyeli* karikatürcü dostlarına büyük bir sevgi ve ilgiyle şenliklerini anlattı, bro-

şürlerini dağıttı. Bu arada onlarla Yugoslav karikatürünün geçmişini de konuşma olanağı bulmuştuk.

Bu yılki yarışmanın konusunu onlardan "SİLAHSIZLANMA" olarak öğrenmiştik. Bir çok çizer de katılma sözü vermişti Yugoslav dostlarına. Verilen sözler tutuldu çoğunca. Birçok karikatüristimiz Üsküp'ü, "Silahsızlanma" karikatürleriyle bombardıman etmişti.

Özellikle genç arkadaşlarımızla tartışmıştık konuyu. Çağımızda "Silahsızlanma" olgusuna nasıl bakılmalı? Partiler, sendikalar, dernek-

ler, siyasi görüşler birbirinden çok farklı görüş ve eylemlere sahipler bu konuda. Bağımsızlık ve kurtuluş savaşı veren ülkelerde her zaman ekmek kader önemli ve gerekli bir araç; elbette ki çeşitli görüşlerce farklı yorumlanacak. Bu ayrılıklar solumuzun yaşadığı parçalanmışlığın önemli bir parçası. Hele ki çağımızı tehdit eden "NÖTRON" bombasının uslara durgunluk veren özelliklerini anımsarsak, silâhın insanlık üzerindeki etkisini duyumsayabiliriz.

Bu şenlikte iki karikatürcümüz: Tan Oral ile Haslet Soyöz 10 başarı ödülünden ikisini ülkemize getirdiler.

Tan, karikatürümüzün usta çizerlerinden biri. Karikatürümüz içinde çok önemli bir yeri var. Günlük çizerliğiyle kısa bir zamanda kitleleşmeyi başardı. Şimdilerde *Cumhuriyet* ve bazı sendika-dernek dergilerinin yanı sıra, haftalık mizah gazetesi *ÇİVİ*'de bizleri "şaşırtan" karikatürlerle karşımıza çıkıyor. Üsküp'te ödül alan karikatür de 10.8.1978'de *Çivi*'de yayınlanmıştı.

Dizinde sopayı (silâhı) kıran bir adamın başında aynı eylem gerçekleşiyor. Simgesel bir anlatım, ve Tan'ın konuyu destekler taramalarıyla yaratılmış. Sözsüz çizginin güzel örneklerinden has bir karikatür. Silâhın yok edilmesi savaşımına katılanlar, karşılarında ya da arkalarında silahla yokedilmeye çalışırlar. Bu yorum, bu yaklaşım ilk elde usa gelen. Bunlar çeşitlendirilebilir. Olguyu yansıtan yapılarla dogmatikçe yaklaşmadığımız sürece, yaratıdan değişik tadlar alabiliriz. Olgu hakkındaki taşıdığımız teorik bilgi, merceklerle yaratıda arandığı sürece yanılırız. Bulamayız aradığımızı. Her sanatçı, her yaratı olgunun bir yanını ele alır. Bir başka yanını, bir inceliğini, bir duyarlılığını hatta gözde bir titreşim, bir leke etkisi bırakıncasına da bunu gerçekleştirilebilir.

Sanat ürününe duyarlılıkla kaynaşmış bir bilinçle baktığımızda; onun sıcaklığını kavrayabiliriz. O zaman değişik tadlar almak olasıdır yaratıdan. Bunun dışında, sürekli "teorik" olanın içinde dönenip dururuz.

Diğer ödülü *Haslet Soyöz* aldı. Kısa bir zamanda çizgisini kitleleştirmeyi başarmış, kendisini kabul ettirmiş genç kuşağın önemli adlarından biridir Soyöz. Son aylarda peşpeşine aldığı ödüller de bunu simgeler gibi.

Haslet, kapısında "silâh" iki askerin beklediği bir "Silahsızlanma Konferansı (!)" sarayını çizgiye getirmiş. Bu karikatür izleyence hemen kavranabilir. Dünya halkları, silâhsız ve sömürsüz yaşayabileceği dünyayı yaratana kadar, hertürlü çaba, eylem silâhı gereksindirecek. Onsuz kurtuluş olanaksız zaten. Bu "Silahsızlanma" olgusuna da genel olarak bu odaktan bakmak gerekli.

Mutluluğa ulaşabilmede bir araç silâh. Mutsuzluğun kaynağı o ise, mutluluğun kaynağı da oradan geçer.

Karikatürümüz, daha güzel, daha güneşli günler görecektir. Bu iki başarı bu yolda iki adım. Üsküp'te karikatürümüzün yüzünü bir defa daha güldüren Tan Oral ve Haslet Soyöz'ü sevinçle kutlarım.

Turgut ÇEVİKER

türkiye yazıları

SANAT DİZİSİ 1

**karasevdam
anadolium
fikret otyam**

40 lira

İNCELEME DİZİSİ 1

**yüzyılımızda
kadın ve
kadınlarımız**

özgül erten

25 lira

Dağıtım:Ge-Da

İhbar ve Siren Günlerinden

Hüseyin Yurttaş

ihbar günlerindeki ürkek bekleyişler
yakalar siren sesleriyle en boş yanından
birden sarsılır gövden
içinden kopan hangi şeylerdir
gizli ellerin uzanışını sezersin
yaşantını parçalayacak olan
susuşlar birikir öfkenin ördüğü duvarlara
bir yaprak sağnağıyla gelir hüznün
konuğundur o
ellerinden tutarsın sevgili yağmurun
ceren yağmurun
gözlerin gizler unutulmuş ağlayışları
savruntulu fırtınaları
gecelerin koynunda
karanlığın ilmiği boynunda
deniz deniz düşlerlesin
çöl çöl ateşlerlesin
son barikatın yıkılması olarak yaşadığın
dost!
dostun ihanetindesin
ihbarın oyununda
içinde konuşturduğun makineli
gül patlatan acılar
derinden sarsan top sesleri
deprem sanrıları
günler kanlı cesetler yağarak geçer bozgun akşamlarına
bir 1871 paris'indesin
bir 1973 santiago'sunda
utançm tutsağısın
insanlık bu kadar öldürmekse eğer
eğer barışı bayrak kılamıyorsa dört milyar insan
eğip şişkin gözkapaklarını tarihin kanla beslediği toprağa
çelişirsin :
ölüme karşı gelir;
ölümü yeğlersin
bir kır çiçeği, bir köle soğanı
bir melengeç fidanı
hayattır yakana yapışan
döl verir, elverir, göverir
sonrası bir sınıfsızlık biliminde
kıtalar kiliminde
diz dize
göz göze oturmaların divanı
buz denizlerini eritip geçmek engebeleri
ve ihbarsız günlerin güvenli öğlesonlarında
yaşamak silâh sesleri duymadan
yaşamak siren sesleri duymadan

Halk Neyi Sever

Halkın bugün neyi sevip neyi sevmediği, onun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullardan soyutlanarak düşünülürse, varılan sonuç yanlış çıkacaktır. Ama, salt kendimizi haklı çıkartmak için "halk şunu sever" yada "halk şunu sevmez" dersek, bu yargı bizim öznel düşüncemizin bir yansıması olacaktır. Yani biz kişisel olarak sevdiğimizle, sevmediklerimizi, halkın sevdiği, halkın sevmedikleri olarak ortaya koyuyoruz demektir. Yani "Enel Hak!" değil de "Enel Halk!" demek istiyoruz ki, böyle bir sava ne haddimiz, ne hakkımız vardır. Hak adına konuşmak olasıdır ama Halk adına konuşmak için öncelikle ve özellikle halkın bize o yetkiyi vermesi gerekir. Tarihte halkın bu yetkiyi hiç te lâıyk olmayanlara sık sık verdiği olmuştur. Bu durum bizde halkın yanlış bir seçim yaptığı kanısını uyandırabilir. Hayır! Halkı homojen olarak düşünürsek bu yanlışlığa düşeriz. Kendi içimizde olduğu gibi halkın içinde de çelişkiler vardır. Bunun değerlendirilmesi gerekir, biir! Bir de sahte halkseverler halkın bilinçsiz kesimini ayartabilir, aldatabilirler. Bu da ikii! Halkın içinde bulunduğu toplumsal koşullar, halkın içinde bulunduğu ekonomik koşullar, kimi zaman yanlış umutlara bel bağlaması sonucunu doğurur. Nazizminin Almanya'da gelişimini sağlayan halkın bir bölümünün desteği değil miydi? Aynı halkın bir kesimi ise Küba'da Castro'yu işbaşına getirmiştir. İşte size iki zıt örnek. Nasıl olmaktadır, bu? Halkın bilinçli kesimi belli bir dönem için etken güç oluyabilir. Ama bu bir gün mutlaka etken olacakları sonucunu değiştirmez. Bu sonuca, yani halkın bilinçli kesiminin etken olması sonucuna varmamız için ne yapmalıyız? Halkın bilinçsiz kesimini de eğitmek görevi karşımızda çıkar burda. Doğaldır ki halkı eğitmek savı ile ortaya çıkanların öncelikle kendi eğitimlerini yapmaları gerekir. Bunun içinde de halkın içine girmek, halkla bütünleşmek -Ajda Pekkan Shov'larla değil- halkın dilek ve özlemlerini bilimsel bir dünya görüşünün ışığında değerlendirmek gerekir. Halkın içindeki çelişkilerin -uzlaşır olanların- çözümüne yardımcı olmak gerekir. Tüm

bunları yapabilmek için de bilimsel bir dünya görüşünü kılavuz edinmek zorunludur.

Bu yöntemi yayıncılık açısından nasıl değerlendirebilir, halk yararına bir yayıncılığı nasıl gerçekleştirebiliriz?

Halk neden Ferdi Tayfur'u, halk neden Neşe Karaböcek'i seviyor? Neden Senatör Jordesh'e ağıt yakıyor da hergün sokakta, evde, işyerinde, okulda kurşunlanan bunca gencecik cana bakıp geçiyor? Halk neden Carolin'in kiminle evleneceğini ilgi ile izliyor da, İMF'nin ne yaptığını bilmiyor?

Halkı kitle haberleşme araçları aracılığı ile öznel isteklerimiz yönünden koşullandırıyoruz da ondan. Ona seçme özgürlüğü tanımıyoruz da ondan... Doğru olanı göstermiyoruz da ondan...

Bir dostumun ortaokul düzeyindeki öğrencilerle yaptığı bir anketin sonucunda ortaya çıkan gerçek şu : Kız öğrencilerin % 99'u "Kadın Polis" olmak istiyorlar. İyi mi? İyi değil tabii. Bunca kız öğrenci polis olursa, hırsız kim olacak? Önce kız öğrenciler polis yapılınsın da hırsız bulmak kolay, diyeceksiniz. Haklısınız. Ya tüm senatörler Jordeshleşmeğe, tüm katiller Falconetti'leşmeğe, tüm kadınlar Dişini'laşmaya kalkışırsa ne olacak? Gördünüz mü TV'nin seyircisi üstündeki etkisini? Peki, bu etki neden olumlu yönde kullanılmasın? Peki olumlu yön ne? Olumlu yön tüm yasalarda, yönetmeliklerde açık seçik belirtilmiştir. "...Halkın çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için... Bilimsel dünya görüşünün ışığında... Atatürk ilkeleri... TRT İlkeleri... Anayasa..."

Kahraman polislerin, kahraman senatörlerin, kahraman Köpek Joe'ların, kahraman vakıf sahiplerinin cirit attığı bir ekran mı olumlu yönde kullanılıyor? Halkın bu kahramanlarla kendini özdeşleştirip, kendinin ve toplumunun sorunlarına yabancılaşması mı olumlu yön?

Ya reklamlar? Yere halı serip, aniden milyoner oluverme hayallerine ne dersiniz? Ya, falan marka sakızı çiğneyerek Cin'leşmeğe özendirilen

çocuklar? Üretime katkı, sürekli tüketerek mi sağlanacak? En fazla tüketim maddesi tüketene mavi boncuklu madalya mı takılacak? Tüm yoksul evler Dinarsu halısı döşenerek mi milyonerleştirilecek? Her mahallede bir milyoner tezi her apartmanda yirmi milyoner aşamasına mı ulaştı?

Ne yapmalı peki? Yine başladığımız yere döndük böylece : Halk neyi sever? Halk sadece bizim sunduklarımızı değil, sunmadıklarımızı, sunmadıklarımızı da sever. Halk tek telli tumbirtılı sazın yanında Zülfü Livaneli'nin Horasan'dan bu yana damıtılıp süzölmüş gerçek halk türkülerini de sever. Halk Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i, Kemal Tahir'i, Aziz Nesin'i ve onların yapıtlarından uyarlanabilecek yerli dizi TV. filmlerini de sever. Hem de yabancı dizilerden daha çok sever.

Kısacası halk, gerçek halk kültürümüzün ürünleri olan her şeyi sever, benimser, anlar, özüm-ler. Çünkü bu halk bir Yunus Emre'yi, bir Pir Sultan'ı, bir Karacaoğlan'ı, bir Dedem Korkut'u çağlar boyunca özümlemeye arıta günümüze dek getirmiştir. Bizim görevimiz bu birikimi yarına, yarınlara, çocuklarımıza, torunlarımıza iletmektir, taşımaktır. Halkın çağlar boyu anlarında, belleğinde, bilincinde, yüreğinde taşıdığı bu değerleri bizler tükenmeyen, bozulmayan, yitmeyen ses bantlarında, görüntü bantlarında bizden sonraki kuşaklara taşıyabiliriz. Bugünkü kuşağı eğitime tutarlı yaklaşımlarda bulunabiliriz.

Kutsal kitaplar toplumların belleğinden kemiklere, papirüslere geçirilerek bugüne ulaştırılmıştır. Bir Molier'in, bir Sheakspeare'in, bir Dante'nin günümüze dek gelebilmesi, çağdaşımız olabilmesi yazı ile belgelenmelerinden sağlanabilmiştir. Bizler de salt belgencilik açısından bile olsa çağdaş kültürel birikimlerimizi yarınlara taşımakla yükümlüüz. Böylece değişen dünya, değişen düşünceler, değişen insan, değişim süreci içindeki tüm ayrıntıları ile ölümsüzleştirilmek şansını kazanır. Sizler istemez misiniz herhangi bir düşünürümüzün ülkemizin kalkınması yönündeki önerilerinin otuz yıl, kırk yıl sonra kahkahalarla, yada beğenilerle izlenmesini?

Halka şunu bunu empoze ederek, onu koşullandırarak, kendi kültürüne yabancılaştırarak bir yere varmamız olası değil. En çok varabileceğimiz yer rahmetli Tom Jordesh'in ruhuna mevlüt okut-

mak olabilir. (Evet, gerçekten bir Mevlüt'te Tom Jordesh için de dua edilmiştir. İlginç değil mi?).

Kendi beğenilerimizi halkın beğenileri imiş gibi ekrana yansıtmak da çözüm değildir.

O'nun (Halk'ın) neyi beğenip, neyi beğenmediğini remil atarak öğreneceğimize, gerçek kültürümüzün örneklerini gündeme getirerek, çağdaş sanat ve bilim adamlarımızla yakın işbirliğini sağlayarak, halkın sorunlarına çözümler arayarak, sorumlu kişi ve kurumlardan çözümler isteyerek yabancı yapımların baskısından kurtulur, ulusal -dolayısıyla evrensel- yapıda bir yayıncılığın filizlenmesine yardımcı olabiliriz. Ancak o zaman -filiz ulu bir ağaca dönüştüğünde- "Bu çorbada benim de bir parça tuzum oldu" diyebiliriz. Tüm yurtsever, tüm halksever yayıncıları bekleyen en acil görev kanımca budur. Haydi işbaşına!

Bizi tercih edenlere sorduk!

**Neden
Türkiye
Halk
Bankası?**

Emniyetli, sür'atli ve müşteriye kolaylık sağlayan bir bankacılık servisiniz var

Küçük Sanayi'yi kalkındırmak gibi güzel bir gayeniz var

Hizmetli müşterinin ayağına götürebilmek için her yıl bir çok yeni şubeler açıyorsunuz

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

kitle bağı danışma toplantısına sunulacak önrapor

Arkadaşlar,

Bu çağrışı size TÜRKİYE YAZILARI dergisinin yeni dönem çalışmalarındaki sorunları danışmak için ve planlanacak çalışmaların özellikle pratiğine katılmanız dileğiyle yapıyoruz.

Birbuçuk yıllık bir yayın yaşamını geride bırakan TÜRKİYE YAZILARI'nın temel sorunu şudur :

Türkiye gibi geri üretim ilişkilerinin bulunduğu sömürülen bir ülkede, üretim ilişkilerinin değişimine katkıda bulunmak isteyen bir edebiyat dergisinin işlevi, sadece aydınlar içindeki edebiyatseverlere seslenmek olamaz. Bu çerçevede ne denli başarı kazanılırsa kazanılsın, bununla yetinilemez. Önemli olan sanatsal etkinliği ezilen sınıf ve katmanlar açısından somut biçimde devreye sokabilmektir. Nedir bunun yolu? Bu görev nasıl gerçekleştirilecektir? Kitlelerle nasıl bağ kurulacaktır? Bu bağın sonucunda nice ürünler devşirilecektir? İşte bu soruların yanıtını yaratıcı sanatçı çabada aramalıyız. Sanatın pratiğindeki ince işçiliği, derin titizlik ve özeni bir an için bile küçümsemeden, aynı zamanda, yaratıcılığı yukardaki soruları yanıtlarken de işbaşında görmek istiyoruz.

Sorun budur. Sizinle, kitle bağının kurulması ve devrimci kitle kültürünün ana çizgilerinin oluşumuna katkıda bulunmanın somut yolları üzerinde, düzenlediğimiz oturumda tartışmayı diliyoruz. Bu çağrımıza ek olarak size konu üzerindeki "ön rapor" özetini sunuyoruz ve özellikle de bu raporun 5. maddesinde yer alan noktaları tartışmaya sürüyoruz.

Sanatın teorik ve pratik alanındaki katkılarımızın, TÜRKİYE YAZILARI'nın yeni dönem çalışmalarını geliştireceğine ve olgunlaştıracağına inanarak, toplantıya katılmanızı dileriz.

Saygıyla,

Ahmet Say

TÜRKİYE YAZILARI ÇALIŞMA KURULU'NA

Dergi Çalışma Planı - 6.3.5. kodlu madde çerçevesinde ve kısaca "kitleseel çalışmalar" biçiminde adlandırılan konuda düzenlenen "Ön Rapor" Özeti aşağıdadır.

Saygıyla.

1. ÇIKIŞ NOKTASI

Türkiye Yazıları, ilk yayın yılını tamamladığı sıralarda, yatay genişlemesinin ilk aşamasını da geride bırakarak, yeni bir platforma ayak basmıştır. Artık, Dergi'nin gündeminde, yayın politikasına yön veren ilkelere daha bir netleştirilmesi ve derinlemesine gelişme sürecine girilmesi bulunmaktadır.

2. YASLANILAN İLKELER

2.1. Temel İlkeler Dergi'nin,

- 2.1.1. Kültür boyutu içinde ödünsüz, devrimci ses oluşturmaları;
- 2.1.2. Anti - faşist bir direnme içinde bulunmaları;
- 2.1.3. Cepheci bir yaklaşım içinde olması;
- 2.1.4. İleriye yönelik kitlesel kültürün ana çizgilerinin oluşumuna dinamik katkı çabası göstermesi.

2.2. Çalışma Biçimine İlişkin İlkeler

- 2.2.1. İşbirliği içinde işbölümü;
- 2.2.2. Bilinçli kadrolaşma süreci;
- 2.2.3. İlkeler doğrultusunda planlı çalışma ve yayın;
- 2.2.4. Kitle bağı.

3. ÇALIŞMA KONUSU

Yukarıda, 2.1.4 ve 2.2.4. kodlu iki ilke, öz ve biçim olarak, rapora temel alınan çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu iki ilkenin içerdikleri öğeler şöylece sıralanabilir :

— Devrimci hareketin kültür boyutunun sağlıklı ve kesintisiz oluşumunda görev alınmalıdır.

— Yarının sorunlarını bugünün sorunlarının önüne geçirmeden, fakat yarının sorunlarının da bugünden kaynaklandığını bilerek; doğrulardan yola çıkılıp yanlışlara sapılmamasına, kuramsal çalışmalarla uygulamalı çalışmaların birbirinden koparılmasına özen gösterilmelidir.

— Tüm bunların nesnel güvencesini kitleyle bütünleşerek yapılacak çalışmaların başarısı sağlayacaktır. Kitleyle diyalektik alış - verişin ürünlerini dererek yürütülecek çalışmalar, derginin kitle bağına güçlendireceği gibi, içeriği, devrimci işlevi ve okur kitlesinin niteliğinin de sağlıklı bir çizgide gelişmesine yol açabilecektir.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde yapılması gereken işler, kuşkusuz, bir derginin omuzlayabileceğinden çok yüküldür. Ne ki, bu gerçek, Türkiye Yazıları'nın her tür "iddialı" tavrından uzak, alçakgönüllü biçimde, elinden geleni yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Gösterecek çabaların, benzer çabalarla devrimci doğrularda bütünleştirilmesi de aynı çalışmanın bir parçası olmak zorundadır.

4. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

4.1. "Ön Rapor"un Dergi Çalışma Kurulu'nda görüşülerek olgunlaştırılması.

4.2. Genel olarak konunun ve özel olarak da, aşağıda, 5. maddede yer verilen tartışma konularının Dergi

temsilcileri ve yazarlarıyla, görüşlerinden yarar umulan bazı çağrılıların katılacağı bir oturumda tartışılması.

4.3. Türkiye Yazıları'nın düzenlediği ilk seminerin genel niteliğinden daha ayrı nitelikte, uygulama biçimlerini işleyen somut konuların, somut biçimde ele alınacağı bir seminer düzenlenmesi ve kitlelerle, amaçlanan ilişkiler 4.5. aşamasından sonra uygulamaya alınacak olmakla birlikte, işçi ve köylü emekçilerle ön ilişkilerin bu seminer ile başlatılması.

4.4. Bu aşamaya kadar derlenen bilgi ve sağlanacak sonuçların bir değerlendirme raporu ile dergi okurları önünde genel tartışmaya açılması.

4.5. Genel tartışma sonuçlarının da ışığında, kuramsal çalışmaları, uygulamalı çalışmaları ve örgütlenme çalışmalarını kapsayacak genel çalışma planının düzenlenmesi ve uygulamaya geçiş.

5. TARTIŞMAYA AÇILACAK KONULAR (*) :

5.1. Sanatın bilgiye dönüşümünde ve kültürün kitlelerin maddi güçlerinden birine dönüştürülmesindeki somut görevler.

5.2. Kültürün sınıfsal açıdan kavramsal içeriği ve proletarya kültürünün emekçi kitleler arasında yaygınlaştırılması.

5.3. Proleter kültürün yaygınlaştırılması açısından, sanatta belgesel çalışma yönteminin getireceği olanaklar.

5.4. Bir kültür dergisi açısından geniş kitleler bağ kurulmasında engel olarak beliren sorunlar ve uygulamada bu güçlükleri aşma yolları.

5.5. Bugünün somutunda ve geleceğe dönük çizgiyi gözden kaçırmadan, pratik çalışma biçimlerinin ve bu çalışma biçimlerinin uygulama alanlarının neler olabileceği, dünya genel pratiği içindeki uygulama biçimleri ve Ülkemizde bu konudaki çabalar.

5.6. Genel olarak kitle iletişim araçları ve çağdaş sanat teknolojisinin konumuz açısından getireceği olanaklar.

5.7. Kültür, sanat ve yazın dallarının bütünlük olarak ele alınmasının getirebileceği olanaklar.

5.8. Kültürel alandaki örgütlenmelerin ve örgütlenme biçimlerinin, konu açısından irdelenmesi.

5.9. Sanatın her dalının araştırma işlevini de içermesi ve sanatçının bilim adamı tavrı taşıması zorunluluğu.

(*) : Konu başlıklarının sıralanması, sınırlandırma anlamı taşımamaktadır; taslak olarak ele alınmalıdır.